

Френсіс Годґсон
Бернет

МАЛЕНЬКА ПРИНЦЕСА

торрент-трекер

оцифровано

Hurтом

www.hurтом.com

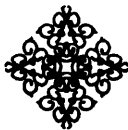
Френсіс Годгсон
Бернет

Френсіс Годґсон
Бернет

МАЛЕНЬКА ПРИНЦЕСА

З англійської переклав
Анатолій Саган

Львів
Видавництво "Свічадо"
2011

Перекладено за виданням: Frances Hodgson Burnett. Little Princess.

УДК 821.111-93
ББК 84 (4ВЕЛ)
Б 51

Обкладинка та ілюстрації
Івети Ключковської

Видавництво спирається на
“Український правопис. Проєкт найновішої редакції”
Інституту української мови НАН України, 1999.

Френсіс Годгсон Бернет

Б 51 **Маленька принцеса/ З англ. пер. А. Саган. – Львів:**
Свічадо, 2011. – 264 с.

ISBN 978-966-395-451-6

Історія про Сару Кру – ще одна чудова повість класика англійської дитячої літератури Френсіс Бернет – є ніби дівчачим варіантом «Маленького лорда Фонтлероя». Дівчатка зазвичай уявляють себе принцесами, але так, як уявляла це маленька дівчинка Сара, напевно, не уявляв ніхто. Ба більше: вона не лише уявляла, вона й чинила так, як мала б чинити принцеса. Як у справжній казці, дівчинка опиняється на самому дні й зазнає важких випробувань, але не втрачає королівської гідності своєї душі.

Книжку, яка вже протягом століття неодноразово оживала на сцені театрів та в кіноверсіях, якою зачитувалися діти всього світу, нарешті перекладено українською мовою.

Для найширшого кола читачів.

УДК 821.111-93
ББК 84 (4ВЕЛ)

ISBN 978-966-395-451-6

© Видавництво “Свічадо”,
український переклад, 2011

САРА

Одної похмурої зимової днини, коли над вулицями Лондона висів такий густий туман, що навіть удень не гасили ліхтарів, а вітрини крамниць підсвічували газом, як увечері, широкою людною вулицею тихо їхав кеб, у якому сиділи дивна на вигляд дівчинка та її батько.

Підібгавши під себе ноги, дівчинка тулилася до батька, який обійняв її за плечі, й дивилася на перехожих за вікном, а великі виразні очі сповнювала дивна, недитяча задума.

Вона була ще зовсім дитина, і дорослий вираз аж ніяк не пасував її дитячому личкові. Така задума не личила б і дванадцятирічній дівчині, а Сара Кру мала лише сім років. Та, правду кажучи, вона завжди роздумувала про речі, дивні, як на її літа, і, скільки себе пам'ятала, завжди переймалася думками про дорослих та про світ, у якому вони живуть. Дівчинка мала таке відчуття, наче прожила на цьому світі не сім, а кількадесят років.

Тепер її думки крутилися навколо подорожі з Бомбея: Сара та її батько – капітан Кру – щойно покинули судно, яке прибуло з цього індійського міста. Дівчинка згадувала величезний корабель, індусів-ласкарів¹, які безмовно сновигали судном, дітей, які бавилися на розпеченій палубі, офіцерських дружин, що заговорювали до неї, а потім сміялися, чудуючись з її відповідей.

Але найбільше Сара думала про мінливість долі: ось ти живеш в Індії під пекучим сонцем, потім пливеш океаном, а потім їдеш дивним візком по дивних вулицях, де й удень темно, як уночі. Це так її бентежило, що вона тісніше горнулася до батька.

– Тату, – тихенько й таємничо, ледь не пошепки, промовила дівчинка, – тату...

– Що таке, доню? – відповів капітан Кру, міцніше обіймаючи дочку, і зазирнув їй в обличчя. – Про що моя Сара думає зараз?

– Ми вже приїхали? – прошепотіла Сара, тісніше пригортаючись до батька. – Так, тату?

– Так, моя маленька, приїхали. Нарешті ми в цьому місці.

І хоча дівчинці було лише сім років, вона чудово вловила сумовиті нотки в батькових словах.

Сарі здавалося, що, відколи батько став привчати її до «цього місця» (як вона сама його назвала), минуло вже багато років. Її мати померла під час народження дівчинки, тож Сара ніколи не знала її, а тому й не сумувала за нею. Батько Сарі – молодий, статний, багатий, ніжний до дочки – був чи не єдиним її родичем на всьому світі. Вони любили разом гратися і взагалі пропадали одне за одним. Сара знала, що батько багатий: чула, як про це говорили інші люди,

¹ Ласкар – матрос-індієць, що служив в англійському флоті.

гадаючи, що дівчинка їх не чує. Так само від сторонніх людей Сара дізналася, що й вона, коли виросте, також буде багатюю. Дівчинка не розуміла, що означає «бути багатюю». Усе її життя минало в розкішному бунгало² серед численних слуг, котрі кланялися дівчинці, зверталися до неї не інакше, як «міссі сагиб»³, і в усьому догоджали. Сара мала іграшки, ручних тварин і власну аю⁴, котра обожнювала дівчинку, – і малу затямила, що коли ти багатий, то в тебе неодмінно все це має бути. Та цим її знання про багатіїв і вичерпувалося.

За все коротке життя Сари лише одна думка бентежила її – згадка про «те місце», куди її мали віддати. Індійський клімат дуже шкодить дітям, і за першої ж нагоди їх намагаються відіслати з Індії – здебільшого до Англії, де на них чекає школа. Сара бачила, як відїжджають інші діти, чула розповіді їхніх мам і татів про листи, які вони отримують від своїх чад. Дівчинка знала, що й вона буде змушена поїхати з Індії, і, хоч інколи її захоплювали розповіді батька про морську мандрівку та про нову країну, їй було прикро від думки, що він не зможе залишитися з нею.

– Тату, хіба ти не можеш поїхати зі мною в те місце? – запитувала Сара, коли мала п'ять років. – Ми могли б разом ходити до школи. А я б допомагала тобі робити уроки.

– Саро, маленька, ти не будеш там довго, – незмінно відповідав їй батько. – Ти житимеш у гарному будинку, де буде багато дівчаток, ви будете бавитися, я присилатиму тобі купу книжок, і ти сама незчуєшся,

² Бунгало — одноповерховий будинок із широкою верандою. Саме в таких житлах здебільшого мешкали європейці в Індії.

³ Сагиб — форма ввічливого звертання до європейців у колоніальній Індії.

⁴ Ая — нянька чи покоївка з індійців, яка була в прислузі в англійців.

як виростеш. Тобі здаватиметься, що ледь минув рік, а ти вже така велика й розумна. Тоді зможеш повернутися назад і піклуватися про свого татка.

Сарі подобалося мріяти про це. Господарювати в батьковому домі, кататися з ним на конях, сидіти на чільному місці за столом, коли він даватиме святкові обіди, спілкуватися з ним, читати його книжки – це було її заповітною мрією, і, якщо треба їхати в «те місце» в Англії й залишатися там, вона має підготувати себе до розлуки. Її мало цікавили інші дівчатка, а якщо в неї будуть стоси книжок, вона вже не пропаде. Книжки Сара любила понад усе, а втім, вона й сама весь час вигадувала історії з прекрасними героями. Деколи вона розповідала їх батькові, і вони йому дуже подобалися.

– Що ж, татусю, – тихенько промовила Сара, – якщо ми вже приїхали, то, мабуть, доведеться з цим якось змиритися.

Почувши цю дорослу мову, капітан Кру засміявся й поцілував дочку. Сам він ніяк не міг змиритися з цим, але розумів, що краще не виказувати своїх почуттів. Він звик до товариства маленької дивачки Сарри і тепер боявся, що почуватиметься дуже самотньо, знаючи, що, коли повернеться до Індії і зайде до свого бунгало, йому назустріч уже не випурхне чарівне створіння в білій сукні. І коли кеб викотився на просторий і похмурий майдан, де стояла будівля, яка й була кінцевим пунктом їхньої мандрівки, він лиш міцніше обійняв дочку.

Велика похмура будівля з цегли була як дві краплі води схожа на інші тутешні споруди; єдине, що її відрізняло, це прибіта до вхідних дверей пластинка з блискучої міді, на якій було вигравірувано чорними літерами:

*Пансіон шляхетних дівчат
міс Мінчин*

– От ми, Сара, і приїхали, – голосно промовив капітан Кру, намагаючись говорити якнайбадьоріше. Він висадив дівчинку з кеба і, коли вони удвох піднялися по сходах, смикнув за дзвоник. Згодом Сара не раз ловила себе на думці, що цей будинок чимось дуже нагадував їй саму міс Мінчин. Солідний на вигляд і багато вмебльований, він, проте, не був гарним. З-під м'якої тканини крісел, здавалося, випирали кістки. У вестибулі меблі були тверді й наполовірані до блиску, навіть червоні щоки круглого циферблата на високому годиннику, що стояв у куті, були ретельно начищені. Підлога у вітальні, де вони опинилися, була застелена килимом з картатим візерунком, стільці були квадратні, а на масивній каміновій плиті з мармуру цокав важений годинник, також із мармуру.

Сара сіла на твердий стілець з червоного дерева й обвела кімнату швидким поглядом.

– Не подобається мені тут, татусю, – сказала вона. – Але ж, мабуть, і солдатам – навіть хоробрим – теж не дуже *подобається* йти в бій.

Почувши такі слова, капітан Кру не втримався й засміявся. Він був молодий, життєрадісний, і йому ніколи не набридало слухати кумедні Сарині зауваження.

– Ой, Сара, маленька, – промовив капітан, – що ж я без тебе робитиму і хто мені казатиме такі поважні речі? Ніхто в цьому не позмагається з тобою.

– Але чому поважні речі так тебе смішать? – запитала Сара.

– Тому що ти дуже кумедна, коли їх кажеш, – відповів капітан, ще більше заливаючись сміхом. А потім раптом схопив її на руки, міцно поцілував – і сміху наче не було. Здавалося, що він от-от заплаче.

І тут до кімнати зайшла міс Мінчин. Сара одразу ж зауважила різючу схожість між нею та її пансіоном: така сама похмура, добропорядна – і зовсім негарна. Жінка мала великі, але холодні й невиразні очі й такий самий широкий, але холодний і невиразний усміх. Побачивши Сару і капітана Кру, вона заусміхалася ще більше. Міс Мінчин уже чула чимало приємного про молодого офіцера від однієї пані, яка й рекомендувала капітанові Кру її пансіон. Міс Мінчин уже знала, що капітан Кру – татусь не з бідних і ніколи не відмовиться витратити чималеньку суму для добра власної дочки.

– Для мене, капітане Кру, велика честь опікуватися такою гарною і здібною дівчинкою, – промовила пані, беручи Сару за руку й погладжуючи її. – Леді Мередіт розповідала мені, який непересічний розум має ваша донька. Повірте, у такому закладі, як мій, до розумної дитини ставляться як до безцінного скарбу.

Сара дивилася на міс Мінчин і мовчки слухала. У голові дівчинки, як завжди, роїлися химерні думки.

«Навіщо вона називає мене гарною дівчинкою? – думала вона. – Я ж зовсім не красуня. От Ізабель, донька полковника Грейнджа, справжня красуня. Вона має рожеві щічки з ямочками і довгі золотисті коси. А в мене волосся чорне і коротке, ще й зелені очі. А ще я худюща і зовсім не гарна. Тож навіщо вона так каже?»

Та Сара помилялася, вважаючи себе негарною. Так, дівчинка нітрохи не була схожа на Ізабель Грейндж, яку вважали красунею всі з їхнього полку,

але й вона мала свій дівочий чар. Сара була стрункою і гнучкою, височенькою, як на свої літа, з напрочуд поважним личком. Волосся мала густе, чорне як смола, що завивалося на кінчиках. Зеленкувато-сірі очі були великі й гарні, з довжелезними чорними віями, і хоч самій Сарі вони не подобалися, багато хто захоплювався ними. Та хай там як, а Сара вперто вважала себе негарною, і лестощі міс Мінчин аж ніяк не змінили її переконання.

«Коли б я сказала, що вона гарна, це було б обманом, – міркувала дівчинка. – І я б про це знала. Я, мабуть, така ж негарна, як і вона, просто по-іншому. Тож навіщо вона це сказала?»

Трохи краще познайомившись із міс Мінчин, Сара нарешті зрозуміла, чому вона так сказала. Просто якось з'ясувалося, що міс Мінчин говорить одне й те ж всім батькам, які приводили своїх дівчат до пансіону.

Сара стояла коло батька і прислухалася до його розмови з міс Мінчин. Її привезли саме в цей пансіон, бо тут навчалися дві дочки леді Мередіт, а капітан Кру прислухався до думки цієї пані. Сара перебуватиме тут на так званому «привілейованому становищі», а що ж до всяких вигод, то їх у дівчинки мало бути більше, ніж у будь-якої привілейованої учениці. Сарі відводили власну спальню і вітальню, крім того, їй належали власний поні та карета, а замість аї, котра доглядала дівчинку в Індії, – своя персональна покоївка.

– Навчання дається їй легко, – весело сміючись, промовив капітан Кру, що тримав Сару за руку й легенько її погладжував. – Тут інша проблема – щоб дівчинка не дуже захоплювалася навчанням і не перетомлювалася. Бо ж її хлібом не годуй – дай посидіти з книжкою. Міс Мінчин, Сара не читає книжок – вона їх ковтає, так неначе вона не дитина, а якесь вовчєня.

Вона читає жадібно, береться за дорослі книжки – великі, важкі, грубі – не тільки англійські, а й французькі, німецькі – історію, життєписи, поезію і все таке. Не давайте Сарі надто захоплюватися читанням. Хай краще покатається на поні в манежі чи піде купити собі нову ляльку. Їй варто більше гратися ляльками.

– Розумієш, татусю, – озвалася Сара, – коли я щокілька днів купуватиму собі по новій ляльці, то в мене їх буде стільки, що я не зможу їх усіх полюбити. А ляльки мають бути вірними подругами. Мою найліпшу подругу зватимуть Емілія.

Капітан Кру і міс Мінчин переглянулися.

– Хто така Емілія? – запитала жінка.

– Саро, розкажи міс Мінчин, – з усмішкою попросив капітан Кру.

Сара розповіла, і коли вона розповідала, її серйозні зелено-сірі очі трохи потеплішали.

– Так називається лялька, якої я ще не маю, – пояснила дівчинка. – Мені її купить тато. Ми шукатимемо її разом. Я вирішила, що вона матиме ім'я Емілія. І коли тато поїде звідси, вона буде мені подругою. Коли я матиму цю ляльку, то буде з ким порозмовляти про тата.

Міс Мінчин усміхнулася широкою, нестерпно улесливою усмішкою.

– Яка оригінальна дитина! – вигукнула вона. – Яка мила маленька дівчинка!

– Так, – кивнув капітан Кру, пригортаючи до себе Сару. – Дуже мила маленька дівчинка. Бережіть її, міс Мінчин, зробіть це заради мене.

Кілька днів Сара прожила в готелі з батьком. Вони вирішили бути разом аж до того дня, коли він мав вертатися до Індії. Разом обходили чи не все місто, побували чи не в усіх крамницях і накупили цілу гору

всілякого краму. Відверто кажучи, накупили вони набагато більше, ніж потребувала Сара: капітан Кру був чоловіком настрою і не вельми практичним, йому хотілося, щоб донька мала все, що подобалося їй, та все, що подобалося йому, тому не дивно, що накуплений гардероб був аж занадто розкішним для семирічної дівчинки. Чого там тільки не було: й оксамитові сукні, обшиті дорогим хутром, і мереживні, і сукні з вишиттям, і капелюшки з пишним страусовим пір'ям, і горностаєві шубки та муфти, і цілі пачки маленьких рукавичок, хустинок та шовкових панчо. Усе це за купувалося таким числом, що поштиві молоденькі продавчині за прилавками пошепки казали одна одній, що, мабуть, ця дивна дівчинка з великими серйозними очима щонайменше заморська принцеса чи принаймні маленька донька індійського раджі⁵.

У пошуках Емілії їм довелося обійти силу-силенну крамниць з іграшками й переглянути безліч ляльок, перш ніж вони, врешті-решт, натрапили на неї.

– Я хочу, щоб ця лялька зовсім не була подібна на ляльку, – казала Сара. – І щоб, коли я з нею говоритиму, здавалося, що вона мене *слухає*. Знаєш, татусю, з ляльками завжди та біда, що вони... – дівчинка схилила голову набік, добираючи правильні слова. – З ляльками завжди та біда, що по них ніколи не скажеш, ніби вони когось *слухають*.

Вони передивилися багато ляльок – великих і малих, чорнооких і з блакитними очима, з каштановими кучерями і золотими косами, в одязі та без.

– Бачиш, – казала Сара, оглядаючи ляльку без одягу, – коли я знайду Емілію, а вона буде неодягнена, ми можемо завезти її до кравчині й замовити одяг за міркою. Тоді він їй краще пасуватиме.

⁵ Раджа — індійський титул можновладця, князя або царя.

Після всіх невдалих спроб знайти ляльку вони вже просто йшли по вулиці й оглядали вітрини крамниць, не заходячи досередини, а найнятий кеб повільно їхав за ними. Так минули дві чи три крамниці, і раптом біля вітрини чергової – не крамниці, а навіть крамнички, Сара здригнулася, схопила батька за руку і крикнула:

– Дивися, татусю! Ось Емілія!.. – Щоки дівчинки зарум'янилися, а зеленкувато-сірі очі дивилися так, немов вона зустріла давню любу подругу. – Вона й справді чекає на нас! Ну ж бо, ходімо до неї.

– Боже мій, – промовив капітан Кру. – Хто ж нас із нею познайомить?

– Ти познайомиш її зі мною, а я відрекомендую її тобі, – запропонувала Сара. – Я її зразу впізнала, щойно побачила, то, може, і вона мене впізнала?

Може, лялька й справді впізнала дівчинку. Принаймні в ту мить, коли Сара брала її на руки, ляльчине обличчя аж світилося розумом. Лялька була величенька, та не настільки, щоб обтяжувати руки. Вона мала натурального вигляду золотисто-русі кучері, що хвилями спадали на спину, великі блискучі сіро-блакитні очі та м'які густі вії – не якісь там наведені лінії, а справжнісінькі вії!

– Так, – мовила Сара, зазираючи в обличчя ляльці, яку тримала на руках, – татусю, це і є моя Емілія.

Емілію купили та відвезли до майстерні, де торгували всіляким начинням для дітей і ляльок. Там з неї зняли мірку й підібрали не менш розкішні туалети, ніж у Сари. Відтак у ляльки теж були й мереживні сукні з оксамиту й мусліну, і капелюшки, і шубки, і чудова білизна з мереживним шитвом, і рукавички, і хустинки, ба навіть хутра.

– Я хочу, щоб вона завжди виглядала так, як виглядає дитина в дбайливої матері, – зізналася Сара. – Вона мені буде за подругу, а я їй буду мамою.

Якби не прикра думка, що краяла батькове серце, капітан Кру купував би це все з величезною насолодою. Але для нього це означало, що скоро час прощатися з улюбленою, хоча й дивакуватою, маленькою донечкою.

Уночі капітан встав, підійшов до Сариного ліжка й довго дивився на дочку, що спала, обійнявши Емілію. Чорне волосся дівчинки розсипалося по подушці, перемішавшись із золотаво-русими кучерями Емілії. На обох були обшиті мереживом нічні сорочки, обидві мали довгі загнуті виї, котрі лежали на щоках. Емілія так була схожа на справжню дитину, що капітан Кру аж втішився, що в його дочки є така лялька. Він глибоко зітхнув і по-хлопчачому смикнув себе за вус.

«О, Сара, моя маленька, – подумав він. – Ти ж навіть не здогадуєшся, як твій татусь за тобою сумуватиме».

Наступного дня капітан Кру відвів дівчинку до міс Мінчин і залишив у пансіоні. Вранці на нього чекав корабель до Індії. Він повідомив міс Мінчин, що його справи в Англії провадять містер Бароу і містер Скіпворт, тож у разі потреби вона може радитися з ними. Також вони сплачуватимуть рахунки за утримання дівчинки, які міс Мінчин буде їм присилати. Він писатиме Сарі двічі на тиждень і хоче, аби в дівчинки було все, чого вона забажає.

– Вона в мене розумна й ніколи не стане просити того, що їй зашкодило б, – сказав капітан.

Потім він разом з дочкою пішов до невеличкої Сариної вітальні, аби попрощатися з нею наодинці. Сара сіла батькові на руки, взялася рученятами за

лацкани його сурдута⁶ й довго та пильно дивилася йому в лице.

– Саро, маленька моя, ти мене запам'ятовуєш? – запитав капітан, гладячи її по голові.

– Ні, – відказала дівчинка. – Я тебе й так напам'ять знаю. Ти довіку в моїй пам'яті.

А потім вони обіймали й цілували одне одного, і прощалися так довго, що, здавалося, ніколи не розлучаться.

Коли кеб рушив з місця й покотився по вулиці, Сара опустилася на підлогу, сперлася підборіддям на руки й дивилася йому вслід через низьке вікно вітальні, аж поки він покинув майдан і зник за рогом. Емілія сиділа коло дівчинки і також проводжала поглядом кеб. Згодом міс Мінчин послала міс Амелію, свою сестру, поглянути, що робить дівчинка, але та не змогла відчинити дверей.

– Я їх замкнула, – ввічливо пояснив зсередини дивний тоненький голосок. – Якщо ваша ласка, я хотіла б трохи побути сама.

Міс Амелія, невисока, але огрядна дама, над усе на світі боялася прогнівити сестру. За вдачею вона була добріша за міс Мінчин, але не діяла всупереч їй. Ледь збентежившись, вона спустилася на долішній поверх.

– Знаєте, сестро, я ще в житті не бачила такої дивної, не по літах серйозної дитини, – сказала вона. – Замкнулася в кімнаті й сидить там тихенько.

– Ну, це значно краще, ніж якби вона гамселила у двері та кричала немов навіжена, як інколи роблять дівчиська, – відказала міс Мінчин. – Я боялася, аби така пещена дівчинка, як ця, не поставила сторч головою весь будинок. Бо, коли дитині завжди в усьому потурають, саме так усе й закінчується.

⁶ Сурдут – верхній чоловічий одяг з довгими полами.

– Я відчиняла її скрині, розбирала речі, – промовила міс Амелія. – Зроду не бачила такої розкоші: шубки із соболями і горностаями, а на спідній білизні – справжнє валенсійське мереживо. Та й ви бачили трохи її одягу. Що ви про це скажете?

– Скажу, що все це курям на сміх, – різко відповіла міс Мінчин, – але вона в цьому одязі гарно виглядатиме на чолі дівочої процесії, коли ми по неділях водитимемо учениць до церкви. У неї того добра, як у маленької принцеси.

А тим часом на горішньому поверсі, замкнувшись у кімнаті й посідавши на підлогу, Сара та Емілія дивилися на ріг, за яким щез кеб, той самий кеб, що віз капітана Кру, який раз по раз обертався, усе махав рукою та безперервно, мов заведений, слав повітряні поцілунки.

УРОК ФРАНЦУЗЬКОЇ

Коли наступного ранку Сара з'явилася в класі, її зустріло кількадесят пар широко розплющених цікавих очей. На той час усі учениці – від Лавінії Герберт, яка мала майже тринадцять років і почувалася дорослою, до Лотті Лі, яка мала чотири і була найменшою серед дівчат, – уже досить чули про новеньку. Вони достеменно знали, що ця дівчинка буде показовою ученицею міс Мінчин і її вважатимуть окрасою пансіону. Дехто з учениць навіть бачив мимохідь її покоївку – французенку Маріетту, яка приїхала сюди тільки вчора ввечері. А Лавінія випадково проходила повз Сарину кімнату й крізь відчинені двері розгледіла, як Маріетта відкриває паку, яку із запізненням принесли з крамниці.

– Там було повно нижніх спідниць із мереживом – геть усе в мереживах, – шепотіла вона на вухо своїй подрузі Джессі, схилившись над підручником із географії. – Я бачила, як покоївка їх розправляла. Ще я чула, як міс Мінчин казала міс Амелії, що її одяг

настільки багатий, що вона в ньому виглядатиме просто смішно. А моя мама каже, що діти мають одягатися простенько. От і зараз на ній така нижня спідниця. Я побачила, коли вона сідала.

– У неї шовкові панчохи, – прошепотіла Джессі, і собі схиляючись над географією. – А ніжка яка маленька! Зроду не бачила таких маленьких ніг.

– Просто в неї черевики так зроблені, – їдко фиркнула Лавінія. Мама каже, що коли швець тямущий, то й велика нога здається малою. І, як на мене, ніяка вона не гарна. І колір очей у неї такий дивний.

– Вона не красуня, принаймні не така красуня, як ото часом бувають, – мовила Джессі, крадькома роздивляючись новеньку, – але дивитися на неї приємно. Вії довжелезні, а очі – майже зовсім зелені.

Сара ж тим часом спокійно сіла за парту й чекала, що їй скажуть робити. Міс Мінчин виділила їй місце біля свого столу. Дівчинку нітрохи не бентежили цікаві погляди однокласниць. Їй теж було цікаво, і вона спокійно роздивлялася дітей, що не зводили з неї цікавих очей. Знати б, про що вони думають. Чи подобається їм міс Мінчин? Чи люблять вони вчитися? І чи є в котроїсь із них тато, хоч трохи схожий на її? Вранці вона довго розповідала Емілії про свого тата.

– Зараз він, Еміліє, у морі, – казала Сара. – Нам треба стати найкращими подругами й усе розповідати одна одній. Еміліє, ану поглянь на мене. Таких гарних очей, як у тебе, я ще ні в кого не бачила... От якби ти вмiла розмовляти...

Сара любила фантазувати й придумувати дивні історії. Однією з її фантазій була вигадка, що Емілія не лялька, а жива дівчинка, яка по-справжньому все чує і розуміє. Коли Марієтта вбрала Сару в темно-синю школярську сукню і вплела в коси темно-синю

стрічку, вона підійшла до Емілії, котра сиділа на власному стільчику, дала їй книжку і сказала:

– Поки я буду внизу, можеш почитати. – Потім, спіймавши на собі погляд Марієтти, посерйознішала і пояснила: – Коли я бачу ляльок, мені завжди здається, що вони живуть своїм життям, про яке ми так і не дізнаємося. А раптом Емілія насправді вміє читати, говорити і ходити, але робить це тільки тоді, коли в кімнаті нікого немає? Це її таємниця. Адже якби люди знали, що ляльки можуть робити те саме, що й вони, то примусили б їх працювати. Ото, мабуть, ляльки й заприсяглися, що все триматимуть у таємниці. Якщо ви будете в кімнаті, Емілія просто сидітиме і дивитиметься перед себе. А от коли ви вийдете, вона почне читати чи підійде до вікна й дивитиметься на вулицю. А потім, почувши, що хтось із нас підходить до дверей, прожогом кинеться назад, скочить знов на свій стілець і вдаватиме, що так і сиділа на ньому.

«Comme elle est drôle!»⁷ – подумала Марієтта і, зійшовши вниз, розповіла про це старшій покоївці. Їй уже почала подобатися ця маленька дивачка з розумним личком і бездоганними манерами. Досі їй ще не доводилося доглядати за такими гречними дітьми. Сара була дуже вихованою дівчинкою і так приємно та поштиво говорила: «Будь ласка, Марієтто», «Дякую, Марієтто», що просто зачарувала покоївку. Марієтта сказала старшій покоївці, що Сара дякує їй так, немов вона – шляхетна леді.

– Elle a l'air d'une princesse, cette petite⁸ – сказала Марієтта. Що ж, вона була в захваті від нової маленької господині, та й нове місце було їй дуже до вподоби.

⁷ Яка вона дивачка! (Фр.)

⁸ Вона схожа на принцесу, ця мала (фр.).

Кілька хвилин Сара сиділа за партою, а дівчатка не зводили з неї цікавих поглядів; тоді міс Мінчин величаво постукала по столі й сказала:

– Юні леді, хочу відрекомендувати вам нову одно-класницю. – Усі дівчата підвелися з місць. Сара також устала. – Сподіваюся, ви виявите максимум люб'язности до міс Кру. Вона щойно прибула до нас із далеких країв – з Індії. Після закінчення уроків ви зможете познайомитися ближче.

Учениці церемонно вклонилися, Сара зробила легкий реверанс, після чого всі сіли й далі роздивлялися одне одного.

– Саро, – тоном, яким звичайно зверталася до класу, сказала міс Мінчин, – підійдіть до мене.

І, взявши зі стола підручник, почала гортати сторінки. Сара слухняно підійшла.

– Судячи з того, що ваш тато найняв для вас покоївку-француженку, – почала міс Мінчин, – він хоче, щоб ви особливо старанно вивчали французьку мову.

Сара трохи знітилася.

– Я думаю, міс Мінчин, він найняв її тому, що він...– промовила вона, – тому, що думав, що вона мені сподобається.

– Здається, – кислувато всміхнулася міс Мінчин, – що ви дуже розпещена дівчинка і завжди думаєте, що все на світі робиться тільки для того, щоб догодити вам. Особисто ж у мене склалося враження, що ваш тато хоче, аби ви вивчили французьку мову.

Якби Сара була трохи старшою або менше боялася виглядати неввічливою, вона пояснила б усе за допомогою кількох фраз. Проте вона просто зашарілася.

Міс Мінчин була дамою поважною і вельми суврою і, схоже, цілком упевнилася, що Сара зовсім не

знає французької мови. Казати ж їй, що вона помиляється, було б не дуже ввічливо із Сариного боку. Насправді ж Сара, скільки себе пам'ятала, завжди розмовляла французькою. Коли дівчинка була зовсім малою, батько нерідко розмовляв із нею по-французьки. Сарина мати була французженка, і капітан Кру любив її мову, тому й не дивина, що Сара завжди чула французьку.

– Я... я справді ніколи не вчила французької, але... але... – почала була дівчинка, несміливо намагаючись усе прояснити.

Міс Мінчин сама французькою не розмовляла і всіляко намагалася приховати цей не вельми приємний факт. Тож вона не мала бажання розвивати цієї теми: ану як ця новенька у своїй душевній простоті спитає щось таке, що видасть її з головою!

– Годі, – промовила вона ввічливо, але твердо. – Якщо не вчили, то віднині вам доведеться це робити. Учитель французької, мосьє Дюфарж, буде у класі за кілька хвилин. А поки він не прийшов, ознайомтеся з цією книжкою.

Щоки в Сарі палали. Вона сіла за парту, розгорнула книжку і з поважним виразом обличчя заходилася вивчати першу сторінку. Сара не усміхалася, бо не хотіла нікого образити, але їй було дуже дивно бачити сторінку, де пояснювали, що «le père» – це по-французьки «батько», а «la mère» – це по-французьки «мати».

Очі міс Мінчин уп'ялися в Сару.

– Саро, ви маєте досить невдоволений вигляд, – сказала вона. – Мені шкода, що вас не тішить перспектива вивчати французьку мову.

– Я дуже люблю цю мову, – відказала Сара, ще раз пробуючи пояснити, що й до чого, – але...

– Коли ви хочете зайнятися якоюсь справою, треба забути про всякі «але», – перервала дівчинку міс Мінчин. – А зараз повертайтеся до книжки.

Сара повернулася до книжки і вже не сміялася навіть тоді, коли прочитала, що «le fils» означає «син», а «le frègre» – «брат».

«Коли прийде месьє Дюфарж, – думала вона, – я поясню йому, і він усе зрозуміє».

Месьє Дюфарж не забарився. То був симпатичний розумний француз середнього віку, і коли він побачив Сару, котра ввічливо удавала, ніби уважно вивчає розмовник, в очах у нього спалахнув вогник цікавості.

– А це, мадам, моя новенька учениця? – запитав він у міс Мінчин. – Сподіваюся, мені пощастило?

– Її тато, капітан Кру, дуже хотів, аби дівчинка всерйоз зайнялася французькою. Та я боюся, що в неї дитяча упередженість до іноземних мов. Не видно, щоб дитина прагнула вчитися, – підсумувала міс Мінчин.

– Шкода, мадемуазель, коли це правда, – ласкаво мовив мосьє Дюфарж. – Може, коли ми почнемо працювати разом, мені вдасться показати вам, наскільки чарівна ця мова?

Маленька Сара підвелася. Вона була у відчаї через абсурдну ситуацію і не бачила з неї виходу. Великі Сарині зеленкувато-сірі очі з молінням зазирали в обличчя мосьє Дюфаржа. Дівчинка одразу збагнула, що вчитель зрозуміє все, варто їй лише заговорити. І стала пояснювати – просто, невимушено, гарною французькою скоромовкою: – Мадам нічого не зрозуміла: Сара й справді ніколи не вчила французької мови – принаймні за підручниками, – але тато та інші люди завжди розмовляли з нею по-французьки, і вона читала й писала по-французьки не гірше, ніж

по-англійськи. Її тато любить цю мову, і тому вона любить її теж. Її матуся, яка померла при пологах, була француженкою. Сара радо вивчить все, що скаже їй месьє, вона ж бо просто намагалася пояснити мадам, що знає ті слова із книжки, – і Сара простягнула вчителю розмовник.

Коли вона заговорила, міс Мінчин аж пересмикнуло від злоти, і весь час, поки дівчинка пояснювала вчителю, що до чого, обурено дивилася на неї поверх окулярів. Мосьє Дюфарж заусміхався – це був радісний усміх. Ні з чим незрівнянний дитячий голосок з невимушеною чарівністю щебетав його рідною мовою, і вчителю здавалося, що він повернувся на батьківщину, яка в ці туманні та похмурі дні, що настали в Лондоні, здавалася як ніколи далекою. Коли дівчинка закінчила, він взяв підручник і ласкаво подивився на неї. Проте заговорив з міс Мінчин.

– Ах, мадам, – сказав мосьє Дюфарж, – не так уже й багато я зможу їй дати. Вона й справді *не вчила* французької. Вона француженка. А її вимова просто блискуча.

– Треба було сказати! – обурено вигукнула міс Мінчин й обернулася до Сари.

– Я... я намагалася, – сказала Сара. – Мабуть... мабуть, я не так почала.

Та міс Мінчин сама розуміла, що Сара *намагалася*, і не провина дівчинки, що їй не дали закінчити пояснення. Коли ж вона помітила, що учениці прислухаються до їхньої розмови, а Лавінія з Джессі взагалі хихотять, прикрившись французькими граматиками, вона геть розлютилася.

– Юні леді, тихо! – суворо зажадала вона, стукаючи по столі. – Негайно замовкніть!

І від цієї миті міс Мінчин зачала образу на показову ученицю.

ЕРМЕНГАРДА

Того ранку, коли Сара сиділа біля міс Мінчин і була предметом загальної уваги, вона завважила дівчинку, з вигляду – її однолітку, що уважно роздивлялася її ясно-блакитними, трохи сонливими очима. Товстунка здавалася не дуже тямучою, але її пухкі губи свідчили про добродушність. Ляне волосся було заплетене в тугу косу, перев'язане стрічкою і перекинута на груди. Обпершись ліктями на парту, блакитноока дівчинка покусувала стрічку і здивованими очима вивчала нову однокласницю. Коли мосьє Дюфарж заговорив із Сарою, вона трохи збентежилася, та коли Сара вийшла з-за парти і, дивлячись на вчителя з невинним благанням, цілком несподівано стала відповідати по-французьки, товстунка мало не підскочила від здивування й густо-густо зашарілася, проїнявшись благоговійним трепетом. Вона вже кілька тижнів проливала невтішні сльози, намагаючись з'явити, що «la mère» – це «мати», а «le père» – «батько» (навіщо це, коли можна

по-людськи спілкуватися англійською!), і поява дівчинки-однолітки, яка знала не тільки ці слова, а й, судячи з усього, силу-силенну інших слів, та ще й заввиграшки пересипала їх дієсловами, викликала в неї почуття, близьке до шоку.

Вона так пильно дивилася на Сару і так нервово гризла стрічку на своїй косі, що роздратована міс Мінчин не могла цього не помітити, а помітивши, негайно накинулася на товстунку.

– Міс Сент-Джон! – суворо вигукнула вона. – Що це за поведінка? Зніміть лікті з парти! Вийміть стрічку з рота! І негайно ж сядьте прямо!

Міс Сент-Джон знову мало не підскочила, а коли Лавінія і Джессі захихотіли, вона почервоніла ще більше – здавалося, що ще трохи – і з цих сонних нещасних дитячих очиць бризнуть сльози. Сара все бачила, і їй так стало шкода цю дівчинку, що вона вже ладна була полюбити її і навіть захотіла з нею подружитися.

Так було завжди: Сара без вагань могла вв'язатися в будь-яку бійку чи суперечку, аби лише заступитися за того, кого кривдили чи ставили в незручне становище.

– Якби Сара була хлопцем і жила на пару століть раніше, – любив казати її батько, – вона б мандрувала країною з мечем у руках і заступалася за всіх, кого притисне біда. Вона завжди ладна битися, коли бачить людину в біді.

Отже, Сарі припала до серця товста і вайлувата міс Сент-Джон, і дівчинка цілий ранок потай поглядала в її бік. Вона бачила, що наука дається товстунці важко, і вже хто-хто, а міс Сент-Джон достеменно могла не боятися, що вчительські похвали зіпсують її вдачу. Її французька викликала співчуття. Вимова в неї

була така, що навіть мосьє Дюфарж не міг стримати мимовільної усмішки, а Лавінія, Джессі та інші удачливіші однокласниці якщо не хихотіли, то дивилися на неї з неприхованою зневагою. Але Сара не сміялася з неї. Вона намагалася удавати, ніби зовсім не чує, як міс Сент-Джон замість «ле бон пен» («le bon pain») говорить «либонь пень». Вдача в Сарі була чутлива й пристрасна, і вона аж кипіла, коли чула хихотіння й бачила розпачливе обличчя нещасної товстунки.

– Не бачу нічого смішного, – промовила вона, стиснувши зуби, і схилилася над підручником. – І чого б то я сміялася?

Після уроків, коли учениці розбилися на зграйки і стали перешіптуватися, Сара поглядом шукала міс Сент-Джон і побачила, що та, нещасна й покинута, сидить забута на лавці у віконній ніші, – тоді підійшла до неї і заговорила. Сара говорила звичайні речі, які завжди говорять, знайомлячись, дівчата, але від неї віяло нечуваною привітністю, і не помітити цього було просто неможливо.

– Як тебе звати? – запитала Сара.

Щоб зрозуміти здивування міс Сент-Джон, треба згадати, що в школі весь учорашній вечір тільки й говорили, що про Сару, аж поки полягали, цілковито знеможені загальним збудженням і суперечливими розповідями. Нова учениця, що прибула з Індії, мала власну карету й поні, особисту покоївку (уявіть, яку рясну поживу для розмов це давало!) – це вам не просто нова знайома! І дівчинка відповіла:

– Мене звати Ерменгарда Сент-Джон.

– А мене – Сара Кру, – промовила Сара. – В тебе дуже гарне ім'я. Ніби з пригодницької повісти.

– Тобі подобається? – знітилася Ерменгарда. – Твоє мені... подобається.

Малій міс Сент-Джон не пощастило в житті – вона мала вельми розумного батька. Інколи ця обставина здавалася дівчині справжньою катастрофою. Коли у вас є батько, який знає все на світі, вивчив сім чи вісім іноземних мов і має тисячі книжок, котрі, мабуть, вивчив напам'ять, він і від вас вимагатиме, щоб ви хоча б мали уявлення про те, що пишуть у підручниках. І чи такому батькові зрозуміти, що його доньці просто не дано запам'ятати кількох історичних подій чи виконати вправу з французької мови. Ерменгарда стала для містера Сент-Джона важким випробуванням. Він не міг зрозуміти, чому його рідна дитина виявилася такою нездбною і винятковою нездарою буквально в усьому!

«Боже милостивий! – вигукував він не раз і не два, дивлячись на доньку. – Мені інколи здається, що вона така сама дурна, як її тітка Еліза!»

Якщо її тітка Еліза повільно вчила, але швидко забувала все насилу вивчене, то Ерменгарда і справді вдалася в неї. На всю школу не було більшої нездари до наук, ніж вона, і ні для кого це не було таємницею.

– Її треба примусити вчитися, – говорив її батько у розмовах із міс Мінчин.

Отож, більшу частину свого життя Ерменгарда проводила або в немилості, або в сльозах. Вона вчила уроки – і забувала їх. Коли ж дещо запам'ятовувала, то нічого не розуміла. Тому й не дивина, що, познайомившись із Сарою, вона не зводила з неї захопленого погляду.

– Ти вмієш говорити по-французьки, так? – запитала вона з повагою.

Сара сіла на лавку в широкій та глибокій ніші вікна, підібгавши під себе ноги й обхопивши коліна руками.

– Умію, бо все життя її чую, – сказала вона. – І ти б говорила, якби стільки її чула.

– О, ні, я б не змогла, – сказала Ерменгарда. – Я б зроду так не заговорила.

– Чому? – з цікавістю запитала Сара.

Ерменгарда так енергійно похитала головою, що коси аж захиталися.

– Ти ж чула мене щойно, – сказала вона. – І в мене завжди так. Я не можу й *вимовити* цих слів. Вони такі дивні.

Дівчинка ще хвилику помовчала, а потім благоговійно додала:

– Ти ж *розумна*, правда?

Сара дивилася у вікно на мокрий майдан, на мокру металеву огорожу й на вкриті сажею дерева, по яких, щебечучи, стрибали горобці. На мить вона замислилася. Сарі нерідко доводилося чути, як її називають «розумною», тож їй стало цікаво, чи справді це так, і якщо це так, то чому.

– Не знаю, – відповіла вона нарешті. – Напевно, не мені судити.

Побачивши засмучене рум'янощоке обличчя товстунки, Сара легенько засміялася і вирішила змінити тему розмови. Вона запитала:

– Хочеш побачити Емілію?

– Хто така Емілія? – запитала Ерменгарда, достоту, як міс Мінчин.

– Ходи до мене в кімнату – побачиш, – сказала Сара, подаючи їй руку.

Вони разом зіскачили з віконної лавки й піднялися на горішній поверх.

– А правда?.. – прошепотіла Ерменгарда, коли вони йшли коридором. – А правда, що ти маєш свою власну кімнату для ігор?

– Правда, – відказала Сара. – Тато попросив, щоб мені виділили таку кімнату, бо... розумієш, під час ігор я вигадую собі всякі історії і мені не хочеться, аби їх слухав хтось сторонній. Бо коли тебе хтось слухає, це вже зовсім не те.

Вони вже доходили до Сариної кімнати, аж раптом Ерменгарда різко зупинилася і, ледь дихаючи, здивовано подивилася на Сару.

– Ти вигадуєш історії! – сказала схвильовано. – То ти, напевно, і вигадуєш так само добре, як говориш по-французьки, правда?

Сара глянула на неї зі здивуванням і сказала:

– Зазвичай усі люди щось вигадують. А ти хіба ніколи цього не робила?

Потім вона застережливо поклала свою руку на руку Ерменгарди й прошепотіла:

– Підійдімо до дверей тихо-тихо, аби ніхто не почув, а тоді я різко їх відчиню. Може, ми хоч так застасемо її зненацька.

Звичайно, Сара жартувала, але в її очах майнула таємне сподівання, і це зачарувало Ерменгарду, дарма що вона навіть гадки не мала, що хотіла сказати цим Сара, кого вона збиралася застати зненацька й навіщо взагалі їй це потрібно. Та хай там як, але Ерменгарда не сумнівалася, що це щось напрочуд цікаве. І от, аж умліваючи від радісних передчуттів, вона навшпиньки рушила за Сарою. Дівчата тихо, наче миші, підійшли до кімнати, тоді Сара взялася за клямку дверей – і рвучко їх відчинила. За дверима була гарно прибрана кімната, у каміні за ґратками палахкотів вогонь, а на стільці при каміні сиділа дуже гарна лялька й буцімто читала книжку.

– От, вона встигла повернутися на місце ще до того, як ми її застали! – пояснила Сара. – Ці ляльки завжди так роблять. Вони швидкі, наче блискавка.

Ерменгарда подивилася на Сару, потім на ляльку, потім – знову на Сару.

– Вона що, вміє... ходити? – тамуючи подих, запитала дівчинка.

– Так, – відказала Сара. – Принаймні я в цьому переконана. Або ж принаймні уявляю це. А в тебе ніколи не виникало таких думок?

– Ні, – похитала головою Ерменгарда. – Ніколи. Я... слухай, розкажи мені про це.

Ерменгарда була настільки зачарована цією дивною новою товаришкою, що дивилася не так на Емілію, як на Сару, дарма що Емілія була найгарнішою з усіх ляльок, яких вона коли-небудь бачила.

– Сядьмо, – припросила Сара, – і я все тобі розповім. Це зовсім не важко: ти починаєш, а тоді вже просто не можеш спинитися. Сидиш собі й фантазуєш. Це так добре! Отже, Еміліє, слухай уважно. Це – Ерменгарда Сент-Джон, чуєш, Еміліє? Ерменгардо, це – Емілія. Хочеш її потримати?

– А можна? – запитала Ерменгарда. – Справді? Ой, яка гарненька!..

І вона обійняла Емілію.

За все своє коротке й не дуже веселе життя міс Сент-Джон навіть мріяти не могла про таку годину, як оця, проведена в товаристві дивної нової учениці. Вони пробули разом до обіднього дзвоника, що зазвичай скликає учениць до їдальні на нижньому поверсі.

Сара всілася на килимі біля каміна й почала розповідати всякі дивовижі. Вона сиділа, трохи скулившись, її зеленкуваті очі аж блищали, а на щоках палав рум'янець. Сара розповідала Ерменгарді про свою морську подорож та про Індію, але найбільше товстунці сподобалася Сарина вигадка про ляльок, які ходять, говорять і вміють робити будь-що, але тільки

тоді, коли цього не бачать люди. Щоправда, їм доводиться тримати все в суворій таємниці, а коли до кімнати хтось заходить, вони миттєво, «наче блискавки», повертаються на свої місця.

– Ми, люди, так не змогли б, – серйозно додала Сара. – Тож тут, напевне, не обходиться без чарів.

Якоїсь миті, коли Сара розповідала про пошуки Емілії, Ерменгарда зауважила раптову зміну на її обличчі. Вогник у блискучих дівчачих очах пригас. Сара судомно зітхнула, з її грудей вирвався сумний тихий схлип. Тоді вона міцно стулила губи, немов прийняла якесь важливе рішення. Ерменгарда подумала, що інша дівчинка на Сариному місці заридала б. Та Сара не заплакала.

– У тебе щось болить? – трохи сміливіше запитала Ерменгарда.

– Так, – кивнула Сара, хвилюк помовчавши. – Тільки це не фізичний біль.

А потім, намагаючись говорити рівніше, тихим голосом запитала:

– Скажи, ти любиш свого тата, любиш понад усе?

Ерменгарда аж рота роззявила з подиву. Звісно, це не личить добропорядній учениці шляхетного пансіону, але їй навіть на гадку не спадало, нібито *можна* любити власного тата. Вона робила все можливе, аби бодай десять хвилин не залишатися з ним віч-на-віч. О, тут було від чого збентежитися.

– Я його... майже не бачу, – затинаючись, пробелькотіла Ерменгарда. – Він майже не виходить із бібліотеки – все читає, читає...

– А я свого татуса люблю понад усе на світі, тільки ще вдсятеро дужче, – зізналася Сара. – Ось чому мені так боляче. Він поїхав від мене.

Вона опустила голову на маленькі коліна і декілька хвилин сиділа нерухомо.

«Зараз заплаче», – з острахом подумала Ерменгарда.

Та Сара не заплакала. Короткі чорні локони впали на її обличчя, але вона сиділа й мовчала. А потім, не підводячи голови, сказала:

– Я пообіцяла татові, що витримаю, – промовила вона. – І я витримаю. Нічого не вдієш, треба вміти терпіти. Уяви, що витримують солдати! А тато – солдат. Якби почалася війна, йому довелося б терпіти марші й спрагу і, може, навіть важкі поранення. А він за весь час не зронив би й слова – жодного слова!

Ерменгарда мовчки дивилася на Сару й відчувала, що починає обожнювати її. Ця дівчинка була дуже дивна, зовсім не така, як усі.

Врешті Сара підвела голову і з дивною, легкою усмішкою закинула назад чорні локони.

– Якщо я безупинно говоритиму, – мовила вона, – розповідатиму тобі свої фантазії, – мені буде легше. Забути не забуду, а витерпіти буде легше.

Ерменгарда не знала, чому їй до горла підкотився клубок, а на очі набігли сльози.

– Лавінія і Джессі – «найліпші подруги», – промовила вона хрипким непевним голосом. – Я хочу, щоб ми також були «найліпшими подругами». Ти погодишся товаришувати зі мною? Правда, ти розумна, а я – найдурніша в школі, але якби ти тільки знала, як ти мені подобасься!

– Що ж, я рада, – промовила Сара. – Коли тебе хтось уподобає, то так і хочеться сказати йому «дякую». Гарзд, ми будемо подругами. І от що я тобі скажу... – Сарине обличчя раптом проясніло. – Я можу допомагати тобі з французькою.

РОЗДІЛ 4
ЛОТТІ

Якби Сара не була такою, якою вона була, ті кілька років, які дівчинка мала провести в шляхетному пансіоні міс Мінчин, навряд чи пішли б їй на користь. З нею поводитися не як з простою ученицею, а наче з ясновельможною гостею пансіону. Якби Сара була пихатою і вередливою, лестоці та потурання зіпсували б її цілковито і дівчинка стала б просто нестерпною. Якби ж Сара була лінькуватою, вона просто нічого не вчила б. Міс Мінчин у глибині душі незлюбила цю дівчинку, але вона була надто практичною і не могла дозволити, аби в такої учениці виникло бажання поміняти школу. Вона чудово розуміла: варто Сарі написати батькові, що її тут чимось обділили чи скривдили, як капітан Кру негайно забере дочку. Міс Мінчин вважала, що, коли дитину весь час хвалити й нічого їй не забороняти, вона неодмінно полюбить місце, в якому з нею так поводяться. І Сару хвалили за все: за успіхи в навчанні, за гарні манери, за приязне ставлення

до однокласниць, за щедрість (коли вона витягувала з маленького тугого гаманця шестипенсову монетку й давала її жебракові). Варто було дівчинці зробити якийсь дрібний вчинок, як його підносили до рангу добродійності, і якби не притаманна Сарі стриманість і здоровий глузд, вона б умить зазналася. Та дівчинка була не по літах розумною і тверезо оцінювала себе та своє оточення. Час від часу вона ділилася своїми спостереженнями з Ерменгардою.

– У житті багато випадкового, – любила говорити Сара. – Мені просто поталанило. Наприклад, цілком випадково я полюбила книжки та уроки, і так стається, що я не забуваю вивченого. І цілком випадково мій тато виявився гарним, розумним і дав мені все, що я любила. Хтозна, може, я не така й хороша, та коли тобі ні в чому не відмовляють і всі до тебе гарно ставляться, тут хіба будеш поганою? Хтозна, – поважно додавала вона. – От як мені з'ясувати, яка я насправді – хороша чи погана? Може, я нестерпна, просто ніхто цього не знає, бо мене ніколи не випробовували.

– Он Лавінію також ніхто не випробовував, – рішуче заперечила Ерменгарда, – а вона таки нестерпна.

Сара замислено потерла кінчик носа.

– А може... – сказала вона. – А може, це від того, що вона *росте*.

Якось Сара чула, як міс Амелія зауважила, що Лавінія дуже швидко росте і це не може не позначитися на її здоров'ї та характері. Пригадавши ці слова, Сара намагалася пояснити нестерпну вдачу Лавінії.

Насправді ж таких злючок, як Лавінія, ще треба було пошукати. Вона безтямно заздрила Сарі. До появи нової учениці Лавінія була в школі першою. Верховодила вона тому, що могла допекти будь-кому, хто їй не догодив. Малечею вона витирала кути, а з од-

нолітками трималася зухвало й пихато. Лавінія була гарненькою, і коли дівчата пансіону, вишикувавшись у колону, йшли по вулиці, вона незмінно очолювала процесію. Так тривало доти, поки не з'явилася Сара зі своїми оксамитовими пальтами, соболиними муфточками та м'яким страусовим пір'ям і міс Мінчин стала ставити новеньку на чолі колони. Спершу Лавінію це дуже ображало. З часом стало зрозуміло, що Сара також мала вплив на дівчат, але не тому, що могла допекти будь-кому, а якраз навпаки – тому, що ніколи цього не робила.

– Одне про Сару Кру можна сказати достеменно, – чесно визнала Джессі, чим неабияк розлютила «найкращу подругу». – Вона ніколи не задирає носа, ніколи. А ти, Лавусю, знаєш, що вона спокійно могла б це робити. От я б точно зазналася, хай трохи, але зазналася, якби мала стільки гарних речей і ще якби всі коло мене так упадали. Коли приходять батьки, просто гидко дивитися, як міс Мінчин хизується Сарою.

– *«Саро, голубонько, зайдіть до вітальні та розкажіть про Індію місіс Масгрейв»,* – їдко промовила Лавінія, передражняючи міс Мінчин. – *«Саро, голубонько, поговоріть із леді Піткін по-французьки. В неї така бездоганна вимова...»* А чого ж ви хотіли, вона вчила мову не в цьому пансіоні! Сара говорить по-французьки – теж мені дивина! Вона ж сама зізналася, що взагалі її не вчила. Просто її батько весь час розмовляв по-французьки. А що він індійський офіцер, то в цьому нема нічого особливого.

– Зате він полював на тигрів, – докинула Джессі. – І шкура, що лежить у Сари на підлозі, якраз з такого звіра. От чого вона її так любить. Лягає на неї, гладить голову тигра, ще й розмовляє з ним, наче з кішкою.

– В неї тільки дурне в голові, – відрубала Лавінія. – Мама каже, що не дуже розумно весь час тішити себе вигадками, як Сара. І ще вона каже, що із Сари виросте дивачка.

Те, що Сара ніколи не зазнавалася, було чистісінькою правдою. Вона до всіх ставилася приязно й залюбки ділилася своїми речами. Дівчинка, якій у пансіоні заздрили найбільше, ніколи не доводила до сліз малечу, яка давно вже звикла до зневажливого ставлення з боку старших учениць, що мали по десять-дванадцять років. Сама ще мала, Сара з материнською турботою опікувалася меншими за себе, а коли якась дівчинка ненароком падала й розбивала коліно, вона вмить опинялася коло неї, допомагала підвестися й заспокоювала. В її кишнях завжди була цукерка або цікава іграшка, які допомагали висушити сльози в постраждалих. Сара ніколи не відпихала малечі, що опинялася на її шляху, й ніколи не вважала, що малі діти створені тільки для того, аби на них зганяли злість старші.

– Якщо їй чотири роки, значить, їй чотири роки, – суворо мовила вона до Лавінії, коли та, як не сором у цьому зізнатися, надавала Лотті ляпанців і назвала її «немовлям». – Зате за рік їй буде п'ять, ще за рік – шість. А ще, – Сара широко розплющила великі очі, де застиг осуд, – міне якихось шістнадцять років – і їй буде двадцять.

– Ой-ой-ой, як ми гарно рахуємо! – передражнила Лавінія.

Ні, ніхто не заперечував того факту, що шістнадцять додати чотири буде двадцять, але двадцять років – це настільки віддалений вік, що навіть найвідважніші дівчата майже ніколи про нього не мріяли.

Маленькі дівчатка Сару просто обожнювали. А раз навіть стало відомо, що вона влаштувала у своїй кімнаті чаювання навмисно для цих скривджених дітей. Дівчата бавилися з Емілією та пили слабенький підсолоджений чай з горняток із блакитними квіточками (узятих з іграшкового чайного сервізу). Їм ще не доводилося бачити справжнього іграшкового сервізу. Відтоді для всього підготовчого класу Сара стала королевою і божеством в одній особі. А Лотті Лі так прив'язалася до неї, що, коли б не Сарина добродушність, вона б їй обридла. Лотті віддав до пансіону її татусь – чоловік доволі легковажний, – який не знав, що робити з малою дитиною. Мати дівчинки померла, а оскільки з нею чи не з перших годин життя поводилися як з улюбленою лялькою, розпеченою прирученою мавпою чи декоративною собачкою, то вона виросла вередливою дитиною. Коли Лотті чогось хотіла чи, навпаки, чогось не хотіла, вона здіймала плач і впадала в істерику. А оскільки вона завжди хотіла чогось такого, чого в неї не було й бути не могло, а те, що було корисним, гнівно відкидала, її писклявий голосок лунав по всьому пансіону чи не цілий день. Лотті збагнула, що, коли маленька дівчинка лишається без мами, усі мусять її жаліти, панькатися з нею, – і це стало її найдужчою зброєю. Напевно, дівчинці вдалося підслухати розмову дорослих одразу після маминої смерті, і вона взяла собі за звичку користати з цього.

Сарине опікування цією дівчинкою почалося одного ранку, коли вона, проходячи повз вітальню, почувла голоси міс Мінчин і міс Амелії, що намагалися втихомирити котрусь із дівчат. Та ж, судячи з усього, навідріз відмовлялася прислухатися до будь-яких прохань, і міс Мінчин аж зривалася на крик – водночас владний і суворий, – аби докричатися до малої.

– Чого вона завелася? – сердито гримала жінка.

– Ой-ой-ой... – долинуло до Сари. – Я не маю ма... ма... мамусі!..

– Агов, Лотті! – благала міс Амелія. – Ну ж бо, маленька, вгамуйся! Годі, годі плакати! Будь ласочка, тільки не плач!

– Ой-ой-ой-ой-ой! – несамовито заводила Лотті. – Я... не... ма-а-аю... матусі!..

– Її треба просто набити, – озвалася міс Мінчин. – Ах ти ж, дівчисько вередливе, ми дамо тобі березової каші!

Лотті заводала дужче. Міс Амелія не витримала й розридалася. Міс Мінчин підвищила голос, а потім, охоплена безсилою люттяю, раптом зірвалася зі свого стільця й вискочила з вітальні, залишивши міс Амелію саму давати собі раду з цим дівчиськом.

Сара стояла при вході до вітальні, вагаючись, заходити їй туди чи ні. Річ у тім, що не так давно вона потоваришувала з Лотті, і тепер їй здавалося, що вона могла б заспокоїти малу вереду. Коли міс Мінчин, вискочивши з вітальні, побачила Сару, їй це страх як не сподобалося. Вона ж бо розуміла, що Сара чула її голос із кімнати, котрий не мав ані звичної величі, ані приязні.

– Ах, Сарочко! – промовила міс Мінчин, силувано усміхаючись.

– Я тут спинилася, – стала пояснювати Сара, – бо впізнала голос Лоті. От я й подумала, може... може, мені вдасться її заспокоїти. Міс Мінчин, ви мені дозволите?

– Так, якщо хочете. Ви розумна дівчинка, – відказала міс Мінчин, криво стулюючи губи. Побачивши, що Сара трохи здивував такий суворий тон, жінка по-

добрішала. – Ви ж у всьому така розумниця, – додала вона, задобрюючи дівчинку. – Я певна, що у вас це ви-йде. Заходьте, – і міс Мінчин пішла.

Коли Сара зайшла до вітальні, Лотті качалася по килиму, волала наче навіжена й гамселила по підлозі кучими пухкими ніжками, а міс Амелія, заціпеніла од відчаю, червона та спітніла від напруги, стояла, схилившись над нею. Ще в себе вдома, в дитячій кімнаті, Лотті спостерегла: варто їй просто впасти на підлогу та зчинити гвалт, як всі виконували будь-яку її забаганку, аби лиш дівчинка вгамувалася. Нещасна міс Амелія, не знаючи, що їй робити, то так, то сьак намагалася заспокоїти Лотті.

То вона говорила ласкаво:

– Бідна маленька. Я знаю, ти не маєш мами. Бідна дитина... – То починала сварити її суворим тоном: – *Лотті, якщо зараз же не вгамуєшся, я тобі влаштую прочуханку...* Ой, ти ж моє нещасне янголятко!.. Ну ж бо, тихіше!.. *Ах ти ж чудовисько!.. Нестерпне дівчисько, ото я зараз тобі всиплю! Чи ти думаєш, що я жартую?..*

Сара мовчки підійшла до них. Вона й гадки не мала, що треба робити, утім, якийсь внутрішній голос настійливо переконував, що не варто впадати в крайнощі, так само, як давати волю нервам чи виказувати хвилювання.

– Міс Амеліє, – тихенько промовила Сара. – Міс Мінчин дозволила, аби я спробувала втішити дівчинку... ви не заперечуєте?

Міс Амелія обернулася до Сари й глянула повними відчаю очима.

– Невже ви *думаєте*, що зможете щось зробити? – здивувалася жінка.

– Може, зможу, а може, й ні, – усе ще напівпошепки відповіла Сара, – але спробувати можна.

Міс Амелія тяжко зітхнула й важко звелася, а тим часом пухкенькі ніжки Лотті невтомно гамселили по підлозі.

– Ви непомітно вийдіть з кімнати, – попросила Сара, – а я побуду коло неї.

– Ой, Саро, Саро! – жалібно проскиглила міс Амелія. – У нас ще ніколи не було такої вереди. Я навіть не знаю, чи можна покинути її саму.

І тихенько, боком, вийшла з кімнати, надзвичайно втішена тим, що врешті трапилася така зручна нагода.

Якийсь час Сара стояла коло дівчинки, яка шалено кричала, і мовчки дивилася на неї. Тоді присіла коло неї на підлогу й стала вичікувати. Крім несамовитого верещання Лотті, у кімнаті не було інших звуків, і це стало повною несподіванкою для дівчинки, яка вже звикла, що в такі моменти всі навколо неї почергово то благають, то погрожують, то підлещуються. Ось ти лежиш і гамселиш ногами, надриваєш горло, аж тут виявляється, що біля тебе сидить одна-однісінька людина, та й тій, схоже, зовсім начхати на всі твої вибрики!.. Еге, це було щось новеньке. Лотті розплющила мокрі заплакані очі й подивилася, хто ж це такий коло неї. Побачила дівчинку, що сиділа сама. Утім, це була не просто дівчинка, а власниця Емілії та всяких інших дивовиж. Вона дивилася на Лотті та, мабуть, щось думала. Замовкнувши на хвильку, аби з'ясувати ситуацію, Лотті вирішила знову кричати, але спокій у кімнаті та дивна Сарина поведінка зробили свою справу, і подальші верески були вже слабшими.

– Я не ма... ю... ма... ми-и... – заголосила Лотті, але вже не так сильно.

Сара не зводила з дівчинки пильного погляду, в очах її неначе промайнуло розуміння.

– І я не маю, – нарешті сказала вона.

Це зізнання було настільки несподіваним, що Лотті спантеличилася. Вона навіть перестала гамселити по підлозі, підсунулася ближче до Сари й мовчки втупилася в неї. Коли всі засоби утамувати плач дитини марні, її треба здивувати чимось новим. Крім того, Лотті недолюблювала вічно сердиту міс Мінчин та міс Амелію, яка бездумно потурала їй в усьому, зате їй подобалася Сара, дарма що вони зналися недавно. Лотті ще пам'ятала причину свого гніву, та вже потрохи заспокоювалася. Підсунувшись ближче до Сари, вона похмуро схлипнула – і запитала:

– А де твоя мама?

Сара відповіла не одразу. Їй говорили, що її мама – на небесах, вона багато про це думала і мала з цього приводу свою думку, відмінну від думки більшості людей.

– Вона на небі, – пояснила Сара. – Але я певна, що час від часу вона вертається на землю, аби поглянути на мене, хоч я її не бачу. І твоя мама теж так робить. І хтозна, може, вони зараз сидять і дивляться на нас? Може, зараз вони в цій кімнаті?..

Лотті швидко сіла й роззирнулася навколо. Вона була гарненькою кучерявою дівчинкою, а її круглі очі були схожі на мокрі незабудки. Якби Лоттіна мама бачила, якою та була останніх півгодини, то навряд чи вважала б її гідною донькою небожительки.

А Сара розповідала далі. Можливо, декому її слова здалися б більше схожими на казку, але сама вона так вірила в те, що говорила, що Лотті мимовільно стала прислухатися до неї. Колись їй говорили, що

мама має крила і корону, показували малюнки з паями в гарненьких біленьких нічних сорочках і пояснювали, що то ангели. А Сара нібито розповідала їй справжню бувальщину про чудову країну, де жили справжні, живі люди.

– Там безкраї завітчані луки, – говорила вона натхненно; завжди, коли Сара починала розповідати, в її уяві все реальне віддалялося на задній план. – Цілі луки, завітчані ліліями, і над ними повіває тихий легіт, повітря повниться їхніми пахощами, і всі, хто там є, їх вдихають, бо тихий легіт не вщуває ні на мить. І по цих луках бігають маленькі діти, вони збирають повні оберемки лілій, сміються і сплітають маленькі віночки. А вулиці там сяйливі, і люди, хай би як далеко вони мандрували, ніколи не стомлюються. А як їм кудись треба, вони просто летять. Те місто зусібіч оточене золотими мурами, що оздоблені перлами, але ці мури невисокі, люди спокійно підходять до них, перехиляються і дивляться на землю і шлють нам усмішки й сердечні привітання.

І хай би що розповідала Сара, Лотті переставала плакати і слухала як зачарована. Та розповідь про небеса була найцікавішою. Лотті присунулася ближче до Сари й жадібно ловила кожне її слово. Коли ж історія скінчилася, їй стало так сумно, що кутики губ зрадливо затремтіли.

– Хочу туди, – захлюпала Лотті. – Тут... у цій школі... я не маю мами.

Сара вирішила повернутися до реальності. Вона взяла Лоті за пухкеньку ручку, пригорнула дівчинку до себе й привітно всміхнулася.

– Я буду тобі мамою, – сказала Сара. – Ми будемо гратися, ніби ти моя дочка. А Емілія буде твоєю сестричкою.

У Лотті на щоках з'явилися колишні ямочки.

– Сестричка? – перепитала вона.

– Так, – промовила Сара. – От ходімо і все їй розповімо. А потім умиємо тобі личко й розчешемо коси.

Лотті радо пристала на цю пропозицію, вибігла з кімнати і слідом за Сарою піднялася на горішній поверх. Вона, схоже, зовсім забула, що весь той шарварок, який панував тут останню годину, власне, й зчинився тому, що вона відмовилася вмитися і зачесатися перед обідом, і саме тому сюди покликали міс Мінчин.

Відтоді Сара замінила Лотті матір.

БЕККІ

Сара була заможна і перебувала на «привілейованому становищі», це привертало до неї прихильність багатьох учениць і викликало чорну заздрість у Лавинії та ще кількох дівчат, хоча й вони мимоволі піддавалися її чарам. Проте найбільшим даром Сари, поза всяким сумнівом, було вміння складати історії й так переконливо їх розповідати, що всі її вигадки сприймали наче казку, і саме через це її найбільше поважали та любили.

Кожен, кому довелося вчитися в школі, де був такий оповідач, знає, що це справжній скарб: учні ходять за ним, наче тіні, й пошепки просять розповісти то про те, то про се. Одні збиваються купкою навколо оповідача, інші крутяться неподалік, сподіваючись, що й їм дозволять приєднатися до гурту обраних. Сара ж не просто вміла розповідати всілякі історії – вона обожнювала цю справу. І коли дівчинка сідала чи ставала в центрі кола й вивільняла всю свою фантазію, її зелені очі збільшувалися і блищали, щоки

вкривалися рум'янцем, і вона, до самозабуття поринувши в розповідь, зображала тих, про кого розповідала; залежно від змісту її голос то здіймався вгору, то знижувався. Худенькі плечі Сари то подавалися вперед, то хиталися з боку на бік, а руки виразно жестикулювали. Дівчинка забувала, що її слухають інші дівчата, сила думки переносила її туди, де мешкав чарівний народ, де жили королі, королеви та прекрасні дами. Інколи, закінчивши розповідь, вона була сильно зворушена, важко дихала, а іноді притискала руку до тендітних грудей, які швидко піднімалися, і тихо, мов сама до себе, сміялася.

– Коли я щось розповідаю, – казала Сара, – мені здається, ніби це й не вигадка. Воно неначе ще реальніше, ніж ти сама, реальніше, ніж оцей клас. І ще мені здається, що мій дух переселяється то в одного героя, то в іншого. Це так дивно!

Одного туманного зимового дня, коли Сара вже близько двох років навчалася в пансіоні міс Мінчин, вона, закутана в найтепліші оксамит та хутра, виходила з власного екіпажу. Дівчинка виглядала шляхетно, хоча й не здогадувалась про це. Раптом, переходячи вулицю, Сара помітила невеличку замазуру, котра стояла на підвальних сходах, що вели на кухню, і, витягнувши шию й широко розплющивши очі, крізь загорожу жадібно дивилася на неї. Її замурзане личко виражало таке захоплення і сором'язливість, що Сара пильніше придивилася до обірванки – і всміхнулася. Вона звикла всміхатися людям.

Та, мабуть, дівчинка-замазура не хотіла, аби хтось бачив, як вона потай роздивляється таку поважну ученицю. Вона з такою швидкістю збігла по сходах на кухню, що, якби не її нещасний вигляд, Сара б весело розсміялася. Того ж самого вечора, коли Сара в ото-

ченні кола слухачів сиділа в класі й розповідала чергову історію, та сама дівчинка боязко зайшла до класу, несучи пачку з вугіллям, яка була явно заважка для неї. Клякнувши на килимок перед каміном, вона підкинула вугілля у вогонь і стала вимітати попіл.

Вона виглядала чистішою, аніж тоді, на вулиці, але в очах застиг той самий переляк. Було видно, що дівчинка боїться навіть глянути на панночок чи показати, що вона теж слухає Сарину розповідь. Вона виймала шматки вугілля й обережно складала, намагаючись робити це беззвучно, а потім стала повільно вимітати попіл. Та Сарі вистачило й двох хвилин, аби помітити, що дівчина з великим зацікавленням слухає її розповідь і навіть уповільнила роботу, аби слухати довше. Зауваживши це, вона заговорила гучніше й чіткіше.

– Русалки тихо пливли кришталево-зеленими водами і тягли за собою рибальський невід, сплетений з глибинних перлів, – розповідала Сара. – А принцеса сиділа на білій скелі й дивилася на них...

Ця гарна казка розповідала про царівну, яку покохав морський царевич, а покохавши, забрав до себе в сяючі печери, що були на морському дні.

Позамітавши перед каміном раз, дівчинка-замазура взялася замітати вдруге. Замівши вдруге, взялася замітати втретє, та так і заслухалася. Історія її зачарувала, вона й забула, що не має права її слухати, та й як тут було не забути! Усе ще сидючи навколішки на килимку перед каміном, вона завмерла з мітлою в руках. А казка лунала й лунала, вабила замазуру з мітлою до таємничих гротів під товщею моря, підсвічених м'яким блакитним сяйвом, посипаних піском зі щирого золота. Навколо неї колихалися химерні морські квіти і трави, а звіддаля лунали музика та

спів... Мітла випала із загрубілої долоньки, і Лавінія Герберт, озирнувшись, вигукнула:

– А служниця слухає!

Служниця винувато схопила мітлу й зірвалася на ноги. Взявши вугільну пачку, вона, мов злякане зайчєня, вискочила з класу.

– Я бачила, що вона слухала, – скипіла Сара. – То й що?

Лавінія, граційно повернувши голову, відповіла:

– Не знаю, може, твоя мама і не була б проти, аби ти розповідала казки для служниць, але моя, я знаю достеменно, ніколи б цього не схвалила.

– Моя мама!.. – якомсь дивно повторила Сара. – Я думаю, вона б і слова не сказала проти цього. Бо вона знає, що казки існують для всіх.

– Я думала, вона померла, – крижаним голосом нагадала Лавінія. – Звідки ж вона це може знати?

– А по-твоєму, вона цього не знає? – запитала Сара тихо, але твердо. Інколи в її чудовому голосочку з'являлися сталеві нотки.

– Сарина мама знає все, – пропищала Лотті. – І моя теж... Тут, у школі, моя мама – Сара. А та, що на небі, знає все. На небесах блискучі вулиці, а на луках ростуть лілїї, і їх усі збирають. Коли я лягаю спати, Сара мені все розповідає.

– Он як! – накинулася Лавінія на Сару. – То ти вже й небесні казочки вигадуєш!

– Коли хочеш знати, то в одкровенні Йоанна Богослова і не такі казки трапляються, – відрізала їй Сара. – А як не віриш, то візьми й перевір! З чого ти взяла, що мої розповіді – це казочки? Але ось що я тобі скажу! – гнівно сказала Сара. – Ти ніколи не знатимеш, правда це чи ні, поки не станеш добрішою до людей. Ходімо звідси, Лотті.

І Сара вийшла, сподіваючись, що, може, встигне побачити малу служницю. Та в холі за дівчиною вже й місце застигло.

Того самого дня, увечері, Сара запитала в Марієтти:

– Ви можете сказати щось про дівчинку, яка розпалює каміни?

І покоївка охоче розповіла.

Мадемуазель Сару цікавить та дівчинка? А зрештою, що ж тут такого! О, то нещасне маленьке створіння, її щойно взяли на кухню мити посуд, але, крім посуду, чого на неї тільки не повісили! Вона чистить взуття і камінні ґратки, носить то нагору, то згори важкі вугільні пачки, миє підлогу і вікна – словом, що їй загадають, те й робить. Вона має вже чотирнадцять років, але така маленька, що виглядає на дванадцять. Відверто кажучи, Марієтті дуже шкода цієї дівчинки. Вона така сором'язлива, що коли з нею хтось заговорить, вона, бідна, дуже лякається.

– А як її звати? – спитала Сара, сидячи біля столу. Вона сперлася підборіддям на руки і захоплено слухала покоївку.

Дівчинка називається Беккі. Коли Марієтті доводиться бувати внизу, там що п'ять хвилин з усіх боків тільки й чути: «Беккі, зроби це!..», «Беккі, зроби те!..»

Марієтта пішла, а Сара ще сиділа, дивилася на вогонь і думала про бідну Беккі. У її голові складалася історія, де головною героїнею була Беккі, яку всі кривдили й ображали. І ще Сара подумала, що вигляд у дівчинки такий, неначе вона постійно недоїдає, у неї голодні очі. Сара сподівалася, що зможе ще раз побачити служницю, і вона кілька разів її бачила, але та щоразу щось несла вгору чи згори і так квапилася та боялася потрапити на очі, що заговорити з нею було неможливо.

А за декілька тижнів, зайшовши одного туманного дня до своєї вітальні, Сара побачила зворушливу картину. В її улюбленому кріслі, зручному й просторому, перед палаючим каміном сиділа Беккі й міцно спала. Ніс дівчини був замащений вугільним порохом, на фартусі теж було кілька чорних плям, блаженський чепчик збився набік, а на підлозі коло неї стояла порожня пачка з-під вугілля. Дівчинка заснула від перевтоми. Її послали нагору прибрати спальні. Кімнат було багато, і вона працювала з ранку до ночі. Беккі залишила Сарині кімнати наостанок. Вони дуже відрізнялися від простих й невибагливих апартаментів більшості дівчат. Комфортна Сарина вітальня здалася простій посудомийниці розкішним острівцем, хоча насправді це була проста, щоправда гарна й затишна, кімнатка. Тут були картини, книги, всякі дивовижі з Індії. У ній стояв диван і невисоке м'яке крісло. Лялька Емілія, неначе якесь божество, сиділа на власному стільчику, а за натертою до блиску камінною ґраткою постійно горів вогонь. Беккі завжди лишала цю кімнату наостанок, бо тут їй було затишно, і вона тішила себе надією, що одної прекрасної днини викроїть вільну хвилинку, сяде в м'яке крісло, обведе поглядом кімнату й подумає про те, як щасливо живеться дівчинці, якій це все належить і яка з'являється в холодні дні на вулиці в чудових капелюшках і шубках, що їх Беккі намагалася бодай краєчком ока уздріти через підвальну загорожу.

І того дня, щойно сівши в крісло, аби дати відпочити ногам, дівчинка відчула блаженство, яке ні з чим не порівняєш. Тіло її розслабилось, тепло й затишок, якими віяло від каміна, зачаровували. Від червоного жару в каміні замурзане личко розпливлося у втомленій усмішці, голова непомітно схилилася на гру-

ди, очі зімкнулися – і дівчинку огорнув міцний сон. Коли Сара увійшла, Беккі проспала щонайбільше хвилин десять, але її сон був глибоким, як у казковій Сплячої красуні, котра проспала сотню літ. Щоправда, бідолашна Беккі зовсім не була подібна на Сплячу красуню з чарівної казки. Вона була лише посудомийницею – негарною, низькорослою, змарнілою від щоденного гарування.

Стоячи поряд із нею, Сара здавалася істотою з іншого світу.

Якраз того дня в пансіоні були танцювальні заняття, і хоч проводили їх щотижня, появу вчителя танців вважали серйозною подією, а учениці одягалися в найкращі сукні. Оскільки Сара танцювала дуже гарно, її нерідко ставили найпершою, і Марієтту просили, аби вона вдягала дівчинку в щось особливо легке й красиве.

Сьогодні дівчинка була в рожевій сукні. Марієтта купила кілька живих трояндових бутонів і сплела з них вінок, який прикрашав чорну Сарину голову. Дівчата вивчали новий гарний танець, і Сара кружляла по залі, немов велетенський рожевий метелик. Вона з невимовною насолодою виконувала танцювальні па, її личко аж променилося від радості.

Сара, наче метелик, влетіла в кімнату – і побачила Беккі, що сиділа в збитому чепчику.

– Ой! – тихенько скрикнула Сара, побачивши служницю. – Бідна дівчина!

Її нітрохи не збентежило, що маленька замазура розвалилася в її улюбленому кріслі. Сара навіть зраділа зустрічі з дівчинкою-служницею. Коли ця казкова героїня, котру всі кривдять, прокинеться, вона з нею поговорить. Сара тихенько підійшла до дівчини й дивилася на неї. Беккі тихенько посапувала.

– Хай поспить, скільки треба, і прокинеться сама, – сказала Сара. – Не хочеться її будити. Щоправда, коли про це дізнається міс Мінчин, вона розсердиться. Та нехай, почекаю ще кілька хвилин.

Вона вмостилася на краєчку стола, звісила струнки рожеві ніжки й міркувала, як би найкраще вчинити. Будь-якої миті сюди могла зайти міс Амелія – тоді Беккі дістанеться на горіхи.

«Але ж вона така змучена! – подумала Сара. – Так, бідненька, нагарувалася...»

Аж раптом у каміні стрельнуло – це тріснула розжарена вуглинка, її розпечений шматочок упав на камінну ґратку, поклавши край усім Сариним ваганням. Беккі здригнулася й розплющила очі. Вона ж присіла тільки на хвилинку, а, виявляється, заснула! Хотіла трішки посидіти перед каміном, аби натішитися чудесним сяйвом, а тепер, ще не отямившись, з цікавістю роздивлялася ученицю, що була схожа на рожеву фею.

Беккі зірвалася і схопилася за чепець. Служниця відчула, що він сповз їй на вухо, і поквапом його поправила. Ото вже не щастить так не щастить! Їй вистачило нахабства розсістися в кріслі маленької леді та ще й там заснути! Та її після такого просто виженуть, ще й не заплатять ні пенса!

Вона видала звук, схожий на тихий схлип.

– Ой, міс!.. Ой, міс! – пролебеділа, затинаючись, служниця. – Вибачте мені, будь ласка, міс! Будь ласка, міс, ну будь ласочка!

Сара скочила зі столу і спокійно підійшла до Беккі.

– Нічого не бійся, – промовила вона так, неначе розмовляла з дівчинкою, що була їй рівнею. – Тобі нема чого боятися, анітрохи.

– Я не хотіла, міс, я ненавмисно, – клялася Беккі. – Біля каміна було так тепло – а я так змучилася. Воно само так вийшло!..

Сара доброзичливо засміялася й поклала руку на плече служниці.

– Ти змучилася, – мовила вона, – і нічого тут не вдієш. Ти й досі ще не прокинулася.

О, якими очима дивилася на неї бідолошна Беккі! Ще ніхто ніколи не говорив до неї таким приємним і ласкавим голосом. Вона звикла, що її всі ганяли та шпетили, не шкодуючи ляпасів. А ця дівчинка в розкішній рожевій сукні дивилася на неї так, наче вона й не завинила; наче й вона, Беккі, має право стомитися і навіть сісти й заснути! Коли ж Сара торкнулася її плеча м'якенькою тендітною рукою, то це було найдивовижнішим з усіх відомих Беккі відчуттів.

– То ви... то ви не сердитесь? – пробелькотіла Беккі. – Ви... нічого не скажете міс?..

– Та ж ні! – вигукнула Сара. – Звичайно, не скажу.

Брудне обличчя Беккі застигло від страху, аж Сарине серце стиснув жаль. І тут у неї в голові знову майнула химерна думка. Сара торкнулася рукою щоки Беккі і сказала:

– А знаєш, ми з тобою цілком однакові: я така ж дівчинка, як і ти. Просто так сталося, що я – це не ти, а ти – це не я!

Беккі нічого не розуміла. Такі думки були занадто незвичними для розуму служниці, а фраза «так сталося» викликала в неї асоціації з пригодою, коли, скажімо, хтось ударився в драбину чи беркицьнувся з неї, а потім його відправили до «фершала».

– Сталося, міс? – благоговіючи, перепитала Беккі. – Справді?

– Ну звісно ж, – промовила Сара й задумливо глянула на дівчинку. Вона змінила тон, побачивши, що Беккі не може її зрозуміти. – Ти вже все тут зробила? Можеш пробути ще кілька хвилин у мене?

Від хвилювання Беккі запинаялася.

– Я?.. У... у вас, міс?..

Сара підбігла до дверей, відчинила їх, визирнула в коридор і прислухалася.

– Я дивилася, чи немає когось, – пояснила служниці. – Якщо ти прибрала всі спальні, то, мабуть, можеш затриматися на кілька хвилин. Я тут просто подумала... ти не відмовишся від шматочка торта?

Наступні десять хвилин видалися Беккі сном. Сара відчинила буфет й почастивала її шматочком смачненького торта. Дівчинка жадібно його з'їла. Сара ще поговорила з нею, розпитала про те, про се, посміялася – і страхи Беккі почали кудись зникати! А раз чи два вона навіть посміливішала настільки, що й сама розпитувала Сару.

– Скажіть, а оце... – її очі прикипіли до рожевої сукні, і Беккі чи не пошепки додала: – Оце – це ваша найгарніша сукня?

– Це сукня для танців, – пояснила Сара. – Вона мені дуже подобається. А тобі?

Від захвату Беккі на кілька секунд онімла, а потім благоговійно сказала:

– Колись я бачила принцесу. Я була в натовпі біля Ковент-Гардена⁹ і дивилася, як пани та пані йдуть до опери. І там була одна панянка, на неї люди дивилися найбільше. І всі казали одне одному: «Диви, то принцеса!» То була вже велика дівчина, а вдягнута в усе

⁹ Ковент-Гарден – Королівський театр у Лондоні, розташований у кварталі Ковент-Гарден, через що й отримав свою назву.

рожеве – і сукня, і пелерина, і квіти – все-все було рожеве. От я, міс, коли побачила вас на столі, то одразу про неї й згадала. Ви були такі самі.

– А знаєш, – промовила замріяно Сара, – я хотіла б бути принцесою. Я вже не раз про це думала. Цікаво, як воно – бути принцесою? То, мабуть, так і зроблю: удаватиму, що я справжня принцеса.

Беккі захоплено дивилася на Сару і, схоже, знову нічого не розуміла. Зате в її погляді Сара вловила щось схоже на обожнювання. Вона облишила свої фантазії і знову запитала служницю:

– Беккі, ти чула ту казку?

– Так, міс, – тут Беккі стало трохи лячно. – Я знала, що слухати її мені не можна, але ж вона така гарна, що я просто не могла піти.

– А я якраз хотіла, аби ти її чула, – пояснила Сара. – Коли ти щось розповідаєш, тобі ж найбільше хочеться, щоб люди це слухали. Не знаю, чому так. А ти хотіла б почути, чим вона закінчилася?

Беккі знову перейняло подих – тепер уже від радості.

– Почути... чим закінчиться? – радісно вигукнула вона. – Ото так само, міс, як учениці? Почути всю казку про принца... і маленьких русалочок, що плавали зі сміхом у воді? І мали зірки у своїх косах, так?

Сара кивнула і сказала:

– Мабуть, зараз ти не матимеш на це часу. Коли ж я знатиму, о котрій годині ти прибираєш мої кімнати, то постараюся бути в себе і щодня розповідатиму тобі щось із цієї казки, аж поки розповім її всю. Вона гарна і довга, і я завжди вигадую до неї щось нове.

– Ой, – вдячно зойкнула Беккі, – тоді мені буде байдуже, скільки важать ті вугільні пачки... і хай кухарка свариться, якщо... якщо я матиму все це.

– Матимеш, – запевнила служницю Сара. – Я все тебе розповім.

Покидаючи горішній поверх, Беккі була вже далеко не тією Беккі, що ледве волочила ноги під вагою вугільної пачки. У кишені в неї лежав ще один шматочок торта, її нагодували й зігріли, але річ була не тільки в торті та каміні. Отим «не тільки», що смакувало не згірше за торт і гріло не слабше від вогню, була сама Сара.

Коли служниця пішла, Сара знову зайняла своє улюблене місце на краєчку стола. Вона сиділа, поставивши ноги на стільчик, лікті сперла на коліна, а підборіддя – на долоні.

– Якби я була принцесою – справжньою принцесою, – тихо проказала вона, – я б нічого не шкодувала для простих людей. Та навіть коли просто удавати, що ти принцеса, то й тоді можна робити людям усякі приємні несподіванки. Хоча б так, як оце зараз. Беккі раділа, немов її обдарували бозна-чим. Отож, я уявлятиму собі, що робити маленькі сюрпризи – це і є осипати своїх підданих різними дарунками. І зараз я вчинила саме так.

ДІЯМАНТОВІ КОПАЛЬНІ

Невдовзі сталася одна вельми непересічна подія. Так думала не тільки Сара, а й вся школа. Кілька тижнів у пансіоні тільки про це й говорили. Якось в одному листі капітан Кру розповів доньці дуже цікаву історію. В Індії він випадково зустрів свого шкільного друга. Цей друг володів чималою земельною ділянкою, і там виявили родовища алмазів¹⁰. Він саме займався освоєнням цих родовищ і признався капітанові Кру, що коли все буде так, як він сподівається, то матиме такі багатства, про які навіть страшно подумати. Пам'ятаючи про шкільну дружбу, він запропонував Сариному батькові стати його компаньйоном і розділити з ним нечуване багатство. Принаймні так виходило з батькових листів. Відверто кажучи, будь-яка інша комерційна оборудка, хай яка грандіозна, мало привернула б увагу Сари та інших учениць. Але фраза «діямантові копальні» ви-

¹⁰ Алмаз – коштовний камінь, відшліфований алмаз називається діамантом.

блискувала, мов скарб із «Тисячі та однієї ночі», тож спробуй лишитися байдужим. Сару ці слова зачарували, і дівчинка змальовувала Ерменгарді та Лотті покручені лабіринти підземних тунелів, де стіни, склепіння і навіть земля під ногами густо всіяні коштовним камінням. Химерні чорні постаті, махаючи важкими кайлами, видобували діаманти із земних надр. Ерменгарда просто мліла від таких історій, а Лотті щовечора жадала, щоб їй розповідали все від першого до останнього слова. Лавінію ці розповіді сердили, і вона казала Джессі, що взагалі не вірить, ніби на світі існують діамантові копальні.

– Моя мама має каблучку з діамантом вартістю сорок фунтів, – сказала Лавінія. – І цей камінчик такий малюсінький... Ні, якби на світі були цілі копальні діамантів, то люди були б такими багачами, що просто сміх.

– То, може, Сара і стане такою багачкою, що буде просто сміх, – захихотіла Джессі.

– Вона і так смішна, без багатств, – пхикнула Лавінія.

– По-моєму, ти її просто ненавидиш, – сказала Джессі.

– Ще чого! – відрубала Лавінія. – Просто не вірю в діамантові копальні.

– Але ж звідкись люди їх беруть, – резонно зауважила Джессі. І знову захихотіла. – А знаєш, Лавусю, що каже Гертруда?

– Не знаю. І знати не хочу, якщо це знову щось про нашу незрівнянну Сару.

– Ти вгадала, про неї. У Сарі чергова фантазія – тепер вона вбила собі в голову, що вона принцеса! Каже, що так їй навіть легше вчитися. Сара хотіла,

щоб Ерменгарда теж була принцесою, але та відмовилася: мовляв, такі товстунки, як вона, принцесами не бувають.

– А вона таки товстунка, – погодилася Лавінія. – А Сара – худезна, як скалка.

Тут, звісно, Джессі знов захихотіла.

– А вона каже, що ні зовнішність, ні багатство тут зовсім ні до чого. Головне, як ти думаєш і що ти робиш.

– Та Сара, мабуть, думає, що можна почуватися принцесою навіть тоді, коли ти жебрачка, – сказала Лавінія. – Називаймо її «ваша королівська величність».

Уроки того дня вже закінчилися, і діти, зібравшись біля класного каміна, робили хто що. О цій порі міс Мінчин та міс Амелія ішли до своєї вітальні, куди ученицям було заборонено заходити, і пили чай. У цей час в класі вихованки розмовляли та довіряли одна одній різні таємниці, а надто тоді, коли молодші учениці не бігали й не галасували. Та, слід визнати, траплялося таке доволі рідко. Коли ж малеча підіймала галас, за неї бралися всерйоз. Старші дівчата шпептили їх, а якщо не доходило, могли й за барки взяти. Вони відповідали за порядок у класі, а якщо було чутно галас, то сюди могли прийти міс Мінчин або міс Амелія, і це означало б кінець їхніх розваг. Якраз тоді, коли Лавінія пропонувала називати Сару «ваша королівська величність», двері до класу відчинилися і на порозі стали Сара та Лотті, яка взяла за звичку бігати за нею, ніби собака.

– Про вовка помовка! – сердито просичала Лавінія. – Якщо Сара так її любить, тримала б у себе в кімнаті. От побачиш, за п'ять хвилин воно ревітиме через якусь дурницю.

Лотті забаглося погратися у класі, і вона вблагала матусю Сару піти разом з нею. Мала пристала до зграйки маленьких дівчат, що бавилися в куточку, а Сара примостилася у віконній ніші, розгорнула книжку і стала читати. То була книжка про Французьку революцію, і дівчинка з головою поринула в невеселу оповідь про в'язнів Бастилії. Ті люди стільки років просиділи у в'язниці, що, коли їх вивели на волю, їх було не впізнати через довге посивіле волосся та бороди, які ховали півобличчя. Самі ж вони вже й забули, що за мурами є інший, не тюремний, світ, і почувалися неначе уві сні.

Сара вся поринула в захопливу дійсність, коли раптом на весь клас заверещала Лотті. Дівчинка ніколи ще не сердилася так, як оце зараз, коли її зненацька відірвали від читання. Людям, закоханим у книги, відоме почуття роздратування, котре накриває тебе в таку мить. У такі моменти важко не піддатися спокусі вчинити щось необдуманно різке.

– У мене таке відчуття, ніби мене хтось ударив, – зізналася якось Сара Ерменгарді. – І хочеться відповісти тим самим. Відтак доводиться опанувувати себе, щоб не сказати чогось образливого.

І ось тепер, кладучи книжку на лавку й покидаючи затишну нішу, Сара намагалася повернути собі самовладання.

Спершу Лотті ковзалася по гладкому паркету й галасувала, чим дуже дратувала Лавінію та Джессі, але врешті-решт упала і вдарилася в пухкеньке колінце. І ось тепер вона заходила від крику і слухала, як її то заспокоюють, то шпетять.

– Ану, плаксо, замовкни! Замовкни вже, чуєш! – зажадала Лавінія.

– Я не плакса!.. Я-а-а... – водала Лотті. – Саро-о-о!.. Са-а-арочко!..

– Якщо вона не замовкне, це почує міс Мінчин! – затривожилася Джессі. – Лотті, миленька, я дам тобі пенні!

– Не треба мені твого пенні! – схлипувала Лотті. Оглянувши коліно, яким вона стукнулася, дівчинка побачила крапельку крові – і знову залементувала.

Сара підбігла до малої, присіла коло неї й обняла за плечі.

– Ну годі тобі, Лотті, годі, – попросила вона. – Лотті, а що ти обіцяла Сарі?

– Вона сказала, що я плакса! – через плач поскаржилася Лотті.

Сара ніжно пригорнула дівчинку і твердим, добре знайомим Лотті голосом сказала:

– Лотті, маленька, якщо ти не перестанеш плакати, то й справді будеш плаксою. Лотті, ти ж обіцяла.

Лоті пригадала свою обіцянку, але не заспокоїлась.

– Я не маю мами, – завелася вона. – Я не маю... зовсім не маю мами!..

– А от і маєш, – весело сказала Сара. – Чи ти забула? Ти що, не знаєш, що твою маму звать Сара? Чи ти не хочеш, щоби Сара була твоєю мамою?

Лотті задоволено шморгнула носом і прихилилася до неї.

– Ходімо до вікна, – казала далі Сара, – я розповім тобі одну історію, на вушко, щоб ніхто не чув.

– Правда? – схлипнула Лоті. – Ти... ти розкажеш мені... про діамантові копальні?

– Діамантові копальні? – скипіла Лавінія. – Ах ти ж бридка мала вереда, о, як би я тебе *віддухопелила*... Ось тільки попади мені до рук!..

Сара рвучко підвелася з лавки. Не забуваймо, що ще якусь хвилину тому вона захоплено читала книжку про Бастилію і ще не встигла дати лад своїм емоціям, а тут уже навалювався клопіт із названою дочкою. І, зрештою, вона була не янголом, а звичайною дівчинкою, та й Лавінія ніколи не викликала в Сарі симпатій.

– А я, – сказала вона не без виклику, – із задоволенням віддухопелила б тебе – але не хочу зв'язуватися! – Й, опанувавши себе, додала: – Я, звичайно, всипала б тобі, але не робитиму цього. Ми ж не якісь дівчиська з вулиці. А крім того, ми не настільки малі, щоб не знайти кращого способу залагодити це питання.

Сара, сама того не бажаючи, залишила Лавінії ніточку, і та з радістю схопилася за неї.

– О, так-так, ваша королівська величносте, – промовила осоружна учениця. – Ми ж бо принцеси, чи не так? Принаймні одна з нас достеменно принцеса. О, для пансіону міс Мінчин велика честь, що в його стінах навчається таке цабе!..

Сара кинулася до Лавінії. Здавалося, їй аж руки свербіли, так хотілося вдарити Лавінію. Вигадані історії були головною Сариною втіхою, і вона ніколи не розповідала своїх фантазій дівчатам, яких не любила. Їй було дуже приємно уявляти себе принцесою, вона плекала цю фантазію, берегла як зіницю ока. Загалом це мала бути одна з її найсокровенніших таємниць – і ось тепер Лавінія перед усією школою робить із неї посміховище. Сара відчула, як кров вдарила в обличчя і зашуміла у вухах, і насилу стрималася. Коли ти принцеса, не личить піддаватися гніву. Рука дівчинки опустилася, і на якусь коротку мить вона завмерла нерухомо. Коли Сара заговорила знову, голос її був

спокійний і твердий, очі дивилися прямо, і всі, хто був у класі, ловили кожне її слово.

– Це правда, – говорила Сара. – Інколи я й справді уявляю собі, що я принцеса. Я роблю це для того, щоб поводитися і робити все так, як справжня принцеса.

Лавінія не знала, що й казати. Вона вже не вперше помічала, що, коли маєш справу із Сарою, нелегко знайти слова для гідної відповіді. Причина була проста: учениці, хто явно, хто потай, симпатизували Сарі. От і тепер Лавінія бачила, як усі з цікавістю слухають, що скаже Сара. Відверто кажучи, дівчатам подобалися принцеси, і вони, сподіваючись від новоявленої принцеси якогось королівського вчинку, мимохіть згуртувалися коло Сарі.

Тож усім, на що спромоглася Лавінія, була єдина фраза, та й та не дуже розумна:

– Ой, ваша величносте, коли зійдете на трон, сподіваюся, нас не забудете?

– Не забуду, – пообіцяла Сара. Не кажучи більше ані слова, вона просто стояла і дивилася в очі Лавінії доти, поки та не взяла Джессі під руку і разом з нею вийшла з класу.

Так Сара стала принцесою. Ті учениці, які її ненавиділи, в'їдливо величали її «принцесою Сарою». Інші, кому вона подобалася, теж називали Сару «принцесою», але вимовляли це слово з любов'ю. Ніхто не називав її просто «принцеса» – тільки «принцеса Сара»! – і Сарині шанувальниці захоплювалися величчю цього титулу. Навіть міс Мінчин, дізнавшись про нього, не раз уживала це слово перед батьками дівчат, відчуваючи, що воно надає її закладу якогось королівського шарму.

Що ж до Беккі, то вона вважала, що так і має бути. Їхня дружба, яка розпочалося того туманного дня,

коли Беккі прокинулася в зручному кріслі сама не своя від страху, росла й міцнішала, хоча ні міс Мінчин, ні міс Амелія про неї навіть не здогадувалися. Так, вони чули краєм вуха, що Сара співчуває дівчині-посудомийниці, але навіть гадки не мали, яких форм набуває оте співчуття; як Беккі, моторно поробивши лад у дівочих спальнях, приходять до Сариних апартаментів і, радісно зітхнувши, ставить на підлогу свою вугільну пачку. У такі моменти на неї чекала наступна порція цікавої історії, з буфету діставалася усяка смакота, яка з'їдалася на місці або поквапно перекочувувала до кишень, щоб її з'їли після робочого дня, перед сном, коли Беккі повернеться до себе на горище, де ляже спати.

– Але знаєте, міс, – зізналася вона одного разу, – я мушу їсти обережно, бо, як накришу, відразу посповзаються щури.

– Щури! – із жахом вигукнула Сара. – Там є щури?!

– Там ними аж кишить, міс, – просто сказала Беккі. – Де ж бо ви бачили горище без щурів чи мишей? Та до цього звикаєш і вже навіть не звертаєш уваги, як вони вовтузяться довкола тебе. Наприклад, я звикла і зовсім на них не вважаю, хай тільки не лізуть до мене на подушку.

– Бр-р-р! – здригнулася Сара.

– Помалу до всього звикаєш, – промовила Беккі. – Що вдієш, міс, коли тобі на роду написано бути посудомийницею. Вже краще гризуні, ніж таргани.

– Напевне, – погодилася Сара. – Я думаю, зі щурами ще так-сяк можна подружитися, а от із тарганами – навряд.

Інколи Беккі не сміла провести у світлій і теплій кімнаті більше кількох хвилин. Коли таке траплялося, дівчатка встигали обмінятися лишень кількома

словами й покласти невеличкий лакуночок до старомодної торбинки, яку Беккі носила на поясі під верхньою спідницею. Тепер у Сарі виникло нове заняття – вона шукала ситну їжу, яка б надавалася до пакування в невеличкі згортки. І, вибираючись до міста – чи то на пішу прогулянку, чи на кінний виїзд, – дівчинка уважно вивчала вітрини продуктових крамниць. Коли Сара вперше принесла два чи три пиріжки з м'ясом, їй здавалося, що вона здійснила відкриття. Коли ж вона показала їх Беккі, в тої аж очі запалали.

– Ой, міс! – радісно прошепотіла служниця. – Вони такі смачні та ситні... Головне, що ними ти годен наїстися. Що й казати, повітряне тістечко – смакота, язика можна проковтнути, але розтане воно в роті – і нема його... Розумієте, міс? А це як покладеш у шлунок, то хоч важкість якась відчувається.

– Важкість? – спантеличилася Сара. – Ну, нехай буде й важкість, головне, що тобі це подобається.

Пиріжки були ситні – так само, як і сандвічі з яловичиною, куплені в одній харчевні, і булочки з болонськими сосисками. І по деякім часі Беккі вже не відчувала втоми, яка не покидала її через постійне недоїдання, а вугільна пака вже не здавалася нестерпно важкою.

Хай би скільки важила пака, хай би як лютувала кухарка, хай би яка важка робота валилася їй на плечі, Беккі знала, заради чого вона все терпить: по обіді на неї чекали Сарині апартаменти та їхня гостинна власниця. Відверто кажучи, їй досить було й того, що вона просто бачила Сару, а пиріжки – вже як Бог дасть. Навіть якщо часу вистачало тільки на те, аби перекинутися словом, ці слова йшли від щирого серця. Якщо часу виявлялося більше, тоді Беккі чула чергову частину цікавої історії чи ставала учасницею якогось не

менш захоплюючого дійства, а ввечері, вкладаючись у себе на горіжку, перебирала в пам'яті спогади про ці події. Сара навіть не замислювалася, просто робила те, що їй найбільше подобалося робити, і гадки не мала, як багато вона важить для безталанної Беккі та якою благодійницею та її вважала. Природа створила цю дівчинку для того, щоб давати, а коли людина живе, щоб дарувати радість іншим, вона не відмовить ближньому ні в чому. І навіть тоді, коли в кишнях у неї гулятиме вітер, її серце залишатиметься повним, а що, як не воно, змушує нас дарувати приємні й милі речі, які так цінують люди: допомогу, втіху, сміх... Буває в житті й таке, що веселий, добродушний сміх – це найкраща підтримка.

За все своє знедолене, тяжке життя Беккі, можна сказати, взагалі не знала, що таке сміх. А Сара сміялася сама й заохочувала до цього її. І хоч жодна з дівчат про те навіть не підозрювала, сміх дарував не меншу «ситість», ніж пиріжки з м'ясом.

За кілька тижнів до свого одинадцятиліття Сара отримала від батька листа, тон якого був не такий веселий і бадьорий, як звичайно. Тато трохи занедужав, і, схоже, все, що було так чи інакше пов'язане з алмазними копальнями, його тільки засмучувало.

«Знаєш, Сарочко, – йшлося в листі, – твій тато – чоловік, далекий від комерції, і цифри та папери тільки збивають його з пантелику. Він у них не дуже розуміється, а воно все таке велике. Можливо, коли б не лихоманка, я б не метався в ліжку першу половину ночі, аби других півночі провести в тривожному сні. От якби моя маленька господинька була тут, вона змогла б мені допомогти серйозною, розумною порадю. Ти б допомогла своєму татові, чи не так, господинько?»

Він любив жартома називати Сару «господинькою», яка була не по літах серйозною.

Капітан Кру на славу підготувався до дня народження доньки. Поміж усього іншого в Парижі було замовлено нову ляльку, а до неї – пречудовий гардероб. Відповідаючи на запитання батька, чи буде гарним подарунком лялька, Сара відповіла дуже оригінально.

«Я старію на очах, – написала вона, – і ніяких ляльок у моєму житті вже не буде. Ця лялька буде для мене останньою. В цьому є щось надзвичайно врочисте. Якби мені вдавалося писати вірші, я певна, що поема під назвою «Остання лялька» була б дуже гарним твором. Та я не маю поетичного хисту. Колись я намагалася щось писати, але нічого, крім сміху, ці спроби в мене не викликали. Вони не були подібні на твори Воттса, Кольриджа чи Шекспіра. Ніхто й ніколи не замінить мені Емілії, але я поважатиму Останню Ляльку. І вся школа, я певна, теж її любитиме. Тут ляльки у великій пошані, хоча дехто з дівчат – ті, яким уже скоро п'ятнадцять років, – удають, що вони вже виросли з того віку».

Коли капітан Кру читав у своєму індійському бунгало того листа, голова його розколювалася од болю. Стіл перед ним був захаращений документами і листами, які не викликали в нього нічого, крім дедалі дужчої тривоги, і навіть жах. Та хай там як, читаючи доччину відповідь, він сміявся так, як уже не сміявся кілька тижнів.

«Еге, – думав він, – вона що не рік, то дедалі цікавіша. Дасть Бог, мої справи покращаться, тоді я зможу вирватися додому й побачити доньку. Чого б я тільки не віддав, аби її маленькі ручки в цю хвилину обіймали мене за шию! Чого б я тільки не віддав!...»

День народження Сари обіцяв перетворитися на бучне свято. Клас, де мали святкувати цю урочистість, вирішили до цього дня прикрасити. В ньому мали намір урочисто розпакувати подарунки, а потім у вітальні міс Мінчин влаштувати пишний бенкет.

Коли настав той день, уся школа аж гула від радісного збудження. Ніхто й не помітив, як збіг ранок: усі заклопотано готувалися до прийдешнього свята. Клас завішали гірляндами з гостролисту, парти винесли зовсім, а лавки розставили попід стінами й накрили червоними покривалами.

Вийшовши вранці зі спальні, Сара на столі у вітальні побачила непоказний згорточок, замотаний у клаптик сірого паперу. Вона зрозуміла, що це подарунок, і ніби навіть здогадалася, від кого. Дівчинка дуже обережно розмотала згорток. Подарунком виявилася квадратна подушечка для шпильок, пошита зі старенької червоної фланелі. Чорні шпильки, повтикані в неї, утворювали слова: «З днем народження».

– Ой! – вигукнула Сара, відчуваючи, як її серце наповнює тепле почуття. – Чого ж їй вартувало це зробити! Який гарненький подаруночок.

Наступної миті вона дуже здивувалася. До споду подушечки кріпилася карточка, на якій акуратними літерами було виведено ім'я: «Міс Амелія Мінчин».

Сара крутила її в руках і думала: «Міс Амелія! До чого тут вона?»

Рипнули двері, і в шпарину зазирнула Беккі.

Обличчя дівчинки світилося ніжною радісною усмішкою. Вона нерішуче ступила крок назустріч Сарі й спинилася, нервово згинаючи пальці.

– Міс Саро, вам сподобалося? – запитала вона. – Сподобалося, так?

– Чи сподобалося? – скрикнула Сара. – Беккі, миленька, невже ти сама це зробила?

Беккі істерично схлипнула від радості, на її очах заблищали сльози.

– Та це ж проста собі фланелька, і та вже не нова. Але я так хотіла щось вам подарувати, от і шила її ножами. Я знаю, ви можете собі *уявити*, що це оксамитова подушечка з діамантовими шпильками. Я ото так само уявляла, коли шила. А карточка, міс... – уже тихіше додала вона. – Я дістала цю карточку з кошика для сміття... Нічого, що я так зробила? Міс Амелія її викинула. Своєї карточки в мене не було, а я ж знаю: що то за подарунок без причепленої карточки, от і вчепила міс Амеліну карточку.

Сара кинулася до дівчини і стиснула її в обіймах. Ні собі самій, ні комусь вона б не змогла пояснити, чому в неї в горлі з'явився клубок.

– О, Беккі! – вигукнула Сара і засміялася – дивно, приглушено. – Я люблю тебе, Беккі, дуже-дуже люблю!

– Ой, міс! – вигукнула Беккі. – Дякую вам, міс, страшенно дякую! Але воно не вартує ваших подяк. Фланелька... фланелька ж, бачте, не нова...

І ЩЕ РАЗ
ДІЯМАНТОВІ КОПАЛЬНІ

Коли після обіду Сара зайшла до прикрашеного гостролистом класу, її супроводжував цілий почет. Міс Мінчин, одягнута в найгарнішу шовкову сукню, тримала дівчинку за руку. За ними йшли лакей, що ніс пакунок з Останньою Лялькою, служниця з другим пакунком, а в кінці процесії – Беккі з третьою коробкою. На Беккі був чистенький фартух і новий чепець. Сара воліла б зайти до класу без оцих пишнот, але міс Мінчин спеціально послала по дівчинку і під час розмови, яка відбулася в її вітальні, висловила їй свою думку.

– Це не якась там пересічна подія, – казала вона. – І я хочу, аби всі це зрозуміли.

Вона пишно завела іменинницю до класу. Коли Сара зайшла, їй стало ніяково: старші дівчата їли однокласницю очима й штурхали одна одну ліктями, а малеча радісно вовтузилася на лавах.

– Юні леді, тихо! – голосно звернулася міс Мінчин, перекриваючи гамір. – Джеймсе, постав пакунок на стіл і зніми з нього кришку. Еммо, постав свій пакунок на стілець.

І раптом вона суворо вигукнула:

– Беккі!..

Беккі від радості чисто забула, де вона, хто вона, і стала усміхатися до Лотті, що радісно вовтузилася на стільці в передчутті свята. Різкий окрик спустив її з небес на землю, вона здригнулася, ледь не впустила своєї ноші, а потім, злякано перепрошуючи, так смішно зробила реверанс, що Лавінія з Джессі не стрималися і пирснули.

– Тобі не можна дивитися на панянок, – зауважила міс Мінчин. – Ти забуваєш про своє місце. Постав свою коробку.

Беккі слухняно скорилася й перелякано поспішила до виходу.

– Прислуга вільна! – оголосила міс Мінчин і для більшої ваги махнула рукою.

Беккі ввічливо пропускала старших слуг. Пакунок на столі цілком заволодів її увагою. Через шпари в обгортковому папері виднілося щось синє й оксамитове.

– Міс Мінчин! – раптом попросила Сара. – Міс Мінчин, можна, Беккі буде з нами?

Не кожен наважився б звернутися з таким проханням. Міс Мінчин мало не підскочила на місці. Потім вдягнула окуляри й стурбовано поглянула на свою зразкову ученицю.

– Беккі?! – вигукнула вона. – Саро, дитино!

Сара ступила до неї крок.

– Я прошу за неї, бо знаю, що їй цікаво глянути на подарунки, – пояснила Сара. – Вона ж теж дівчинка, хіба не так?

Міс Мінчин ледь не оніміла. Вона глянула спершу на Сару, потім на Беккі й сказала:

– Саро, дорогенька, – сказала вона. – Беккі всього-на-всього посудомийниця. А дівчина-посудомийниця і дівчинка-учениця – це різні речі.

Для міс Мінчин це було само собою зрозумілим, і вона навіть не уявляла, що може бути якимось інакше. В її розумінні дівчата-служниці були всього лиш механізмами, машинами для носіння вугільних пачок, розпалювання камінів та іншої подібної роботи.

– Беккі ж дівчинка, – сказала Сара. – І я знаю: їй це буде приємно. Будь ласка, дозвольте їй залишитися. Заради мого дня народження.

Міс Мінчин незворушно промовила:

– Якщо ти просиш про це заради свого дня народження – що ж, нехай лишається. Ребеко, подякуй Сарі за її безмірну доброту.

Беккі, яка від радісного збудження перебирала рукавицю свого фартуха, вже задкувала до кутка. Вона ступила крок уперед, присіла в реверансі, і вони з Сарою на мить зустрілися поглядами – між ними проскочила іскра дружнього взаєморозуміння.

– О, як забажаєте, міс! Я, міс, так хотіла побачити ляльку, так хотіла, слово честі! Дякую вам, мем! – Беккі обернулася до міс Мінчин і, намагаючись перебороти хвилювання, зробила перед нею реверанс. – Дякую, що ви пробачили мені це порушення.

Міс Мінчин знову махнула рукою – тепер у бік кутка неподалік дверей.

– Тоді будь там, – наказала вона. – І намагайся триматися подалі від юних леді.

Беккі, усміхаючись, пішла туди, куди їй показали. Їй було байдуже, куди йти, аби лише не позбавляли радости, не виставляли з класу і, поки триватиме свя-

то, не відсилали вниз на кухню. Від радощів служниця навіть не зауважила, як міс Мінчин солідно прокашлюється, прочищаючи горло, і знову починає говорити.

– А тепер, юні леді, я хотіла б сказати вам декілька слів, – оголосила міс Мінчин.

– Ще промову казатиме, – прошепотіла якась дівчинка. – Хоч би недовго.

Сара трохи зніяковіла. Це був її день народження, і, мабуть, промова міс Мінчин стосуватиметься її, Сарі. Не дуже, знаєте, приємно, стояти серед класу і слухати промову, адресовану не кому-небудь, а особисто тобі.

– Юні леді, ви не можете не знати, – почала міс Мінчин, – що сьогодні нашої милій Сарі виповнюється одинадцять років.

– *Милій Сарі!* – передражнила Лавінія.

– Декому з присутніх тут дівчат уже доводилося відзначати одинадцятиріччя, але Сарин день народження трохи не такий, як в інших. Коли вона виросте, то успадкує велике багатство, і її новим обов'язком буде щонайгідніше ним розпорядитися.

– Діамантові копальні! – тихо хихикнула Джессі.

Сара її не почула. Вона стояла, не зводячи з міс Мінчин своїх зелено-сірих очей, і відчувала, як їй стає гаряче. Щоразу, коли міс Мінчин заводила мову про гроші, Сара її ненавиділа, а коли ти ненавидиш дорослу людину, це, звісно, дуже зле.

– Коли Сарин тато, капітан Кру, привіз дівчинку з Індії і довірив її мені, – продовжувала міс Мінчин, – він жартома натякнув: «Міс Мінчин, думаю, дівчинка буде дуже багатою». Я відповіла йому: «Капітане Кру, в моєму пансіоні вона здобуде таку освіту, яка стане гідною окрасою навіть найбільшого багатства у світі».

І Сара стала в мене зразковою ученицею. Її знання французької та вміння танцювати роблять честь пансіонові. Сарині манери – через які ви нарекли її Принцесою Сарою – це взірєць досконалости. А свою товариську вона довела тим, що влаштувала для вас це свято. Сподіваюся, що всі ви гідно поцінуєте Сарину великодушність, і хочу, щоб ви подякували нашій іменинниці. Ану, всі дружно скажемо: «Дякуємо, Саро!».

Весь клас піднявся, як того пам'ятного ранку, коли Сара вперше зайшла до класу.

– Дякуємо, Саро! – хором прокричали учениці, а Лотті на додачу ще й підстрибнула.

На мить Сара знітилася, усього лиш на мить, а потім зробила вишуканий реверанс.

– Дякую, що ви прийшли до мене на це свято, – сказала вона.

– Дуже мило, Сарочко, – похвалила її міс Мінчин. – Саме так відповіла б на привітання справжня принцеса. – Їй ущипливо додала: – Лавініє, те, що ви щойно собі дозволили, дуже нагадує хропіння. Якщо ви заздрите своїй однокласниці, я просила б вас висловлювати почуття у спосіб, гідний юних леді. А зараз я вас залишаю, веселіться!

Щойно міс Мінчин вийшла з класу, як від скутості котру зазвичай відчували учениці в її присутності, не залишилося й сліду. Ще не встигли зачинитися за нею двері, а лавки вже були порожні. Не марнуючи часу, менші зіскакували або скочувалися, старші просто вставали. Всі разом кинулися до пакунків. Сара, сяючи від задоволення, схилилася над одним з них і сказала:

– О, я знаю, це книжки.

Менші дівчата розчаровано загуділи, а Ерменгарда непідробно жахнулася.

– Невже твій тато дарує тобі на день народження книжки? – вигукнула дівчинка. – То він нічим не кращий за мого. Не відкривай їх, Сара.

– Я люблю книжки, – засміялася Сара, але не стала відкривати пакунок з книжками, а перейшла до найбільшого. У ньому була Остання Лялька, така гарна, що діти захоплено ахнули, а потім, тамуючи подих, відступили трохи далі, аби краще її роздивитися.

– Вона завбільшки майже як Лотті! – вигукнула котрась із малечі.

Лотті заплескала в долоні, сміялася і пританцьовувала.

– На ній театральний костюм, – зауважила Лавінія. – А пелеринка горностаєва!..

– Ой! – підійшовши ближче, вигукнула Ерменгарда. – У неї в руці театральний бінокль, синій з позолотою!

– А от її валіза, – показала Сара. – Ану відкріймо й погляньмо, що вона там має.

Вона присіла й повернула ключ у шпарині. Діти з галасом юрмилися навколо, а Сара діставала згорток за згортком і розмотувала. Ніколи ще в класі не було так гамірно. Чого тільки не було в тій скриньці! І мережані комірці, і панчішки, і носові хустинки, і навіть скринька для коштовностей, з намистом і маленькою короною, діаманти в яких були зовсім як справжні. Були там горжетка з морського котика, муфта і різні костюми: бальний, прогулянковий, гостьовий; капелюшки, сукні для чаювань, віяла. Навіть Лавінія з Джессі забули, що вони завеликі для ляльок, і, не приховуючи бурхливого захоплення, поспішали розглянути кожну нову річ, яку видобували з коробки.

– Уявімо, – сказала Сара, стаючи коло столу й надягаючи великий капелюх із чорного оксамиту на

власницю розкішних туалетів, яка сиділа, безпристрасно усміхаючись, – уявімо, що ця лялька розуміє людську мову і пишається, що нею так захоплюються.

– Вічно ти щось уявляєш! – зверхньо сказала Лавінія.

– Я знаю, – анітрохи не знітилася Сара. – І мені це подобається. Що може бути кращого, ніж тішити себе уявою. Це майже те саме, що бути чарівною феєю. Коли ти щось наполегливо уявляєш, тобі здається, що воно є насправді.

– Добре тішити себе фантазіями, коли все маєш, – відказала Лавінія. – А от якби ти була злидаркою і жила на горищі, то тоді змогла б?

Сара, що саме приміряла Останній Ляльці страусове пір'я, на мить замислилася.

– Думаю, що змогла б, – сказала вона врешті. – Навіть коли ти злидарка, можна постійно щось собі вигадувати і фантазувати. Щоправда, це вже, напевно, буде важче.

Потім, згадуючи події того дня, Сара не раз дивувалася, як дивно все склалося. Бо щойно вона це сказала, як до класу зайшла міс Амелія.

– Саро, – сказала міс Амелія, – приїхав повірник твого тата містер Бароу, він хоче переговорити з міс Мінчин сам на сам, а святковий стіл накритий у її вітальні. Вам краще перейти туди і далі святкувати там, тоді моя сестра прийме його в цьому класі.

Ласощі в пансіоні міс Мінчин любили всі, тож не дивно, що при цих словах очі вихованок спалахнули радісним блиском. Міс Амелія поспіхом вишикувала дітей в подобу колони, Сару поставила на чолі й повела їх із класу. Остання Лялька залишилася на стільці, навколо було розкидане її багатство: сукні, накидки на спинках стільців, гори нижніх спідниць на сидіннях...

Беккі, яка не мала брати участсти в застїллі, необачно (як потїм з'ясувалося) затрималася в класї, аби бодай ще мить помилуватися цими розкошами.

– Беккі, вертайся до роботи! – наказала їй ранїше мїс Амелїя. Проте Беккі забарилася: спочатку їй хотїлося потримати муфточку, потїм пелерину, і поки вона роздивлялася все за чергою, мліючи від захвату, за дверима пролунав голос мїс Мїнчин. Крижанїючи від думки, що її побачать тут саму і звинуватять у всїх можливих порушеннях, дївчинка миттю кинулася під стїл і сховалася за скатертиною.

До класу зайшли мїс Мїнчин і гостролиций, невисокий на зрїст, непоказний джентльмен. Джентльмена був доволї стривожений. Мїс Мїнчин, теж заклопотана, не приховувала тривоги й неприязнї, якї в неї викликав цей куций джентльмен.

Вона підкреслено велично опустилася в крісло й жестом запросила чоловіка присїсти.

– Прошу вас сїдати, мїстере Бароу, – сказала мїс Мїнчин.

Та мїстер Бароу не поспїшав сїдати. Увагу чоловіка привернули Остання Лялька та її розкішнї туалети, розкиданї навколо. Мїстер Бароу начепив окуляри і з погано прихованим осудом оглянув ляльку та її вбрання. Утїм, Останню Ляльку це навряд чи збентежило. Вона сидїла собї прямо і дивилася на повїрника байдужими очима.

– Сто фунтїв, – коротко кинув мїстер Баррї. – Дорогї матерїї, плус послуги паризького модельєра. Цей молодий чоловік смїтить грошима.

Мїс Мїнчин образилася. Цей чоловік дозволяв собї недозволенний закид на адресу найкращого з її патронїв, але всьому є межа! Навїть повїрник не має права так висловлюватися.

– Даруйте, містере Бароу, – сухо промовила жінка, – але я вас не розумію.

– Подарунки до дня народження, – пояснив містер Бароу все тим самим осудливим тоном. – А дівчинці лиш одинадцять років! Безумна екстравагантність, ось як я це називаю.

Міс Мінчин випросталася в кріслі й сказала:

– Капітан Кру – багатий чоловік. Самі лише діамантові копальні...

Містер Баррі обійшов стілець, на якому сиділа міс Мінчин, – і вигукнув:

– Діамантові копальні! Та немає ніяких діамантових копалень! І ніколи не було!

Міс Мінчин мимохіть підвелася.

– Що?! – скрикнула вона. – Що ви хочете цим сказати?

– Принаймні, – не вельми поштиво відповів містер Бароу, – було б набагато краще, якби цих копалень взагалі ніколи не було.

– Це ви так... про діамантові копальні? – вирвалося в міс Мінчин. Жінка міцно схопилася за спинку крісла. Їй здавалося, що заповітна мрія вислизає з її рук.

– Алмазні копальні частіше пускають по світу з торбами, ніж ведуть до збагачення, – пояснив містер Бароу. – Коли чоловік опиняється в обіймах дорогого друга, а сам при цьому повний невіглас у комерції, йому краще триматися подалі від другових копалень – алмазних, золотих чи яких там іще. Словом, подалі від тих копалень, в які ваш друг бажає вкласти ваші гроші. Покійний капітан Кру...

Міс Мінчин скрикнула:

– *Покійний* капітан Кру?! *Покійний*? То ви приїшли сюди сказати, що капітан Кру...

– Так, мем, капітан Кру помер, – без жодних церемоній сказав містер Бароу. – Помер від тропічної лихоманки та грошових ускладнень – від усього по троху. Тропічна лихоманка не звела б його з цього світу, якби його не зводили з розуму ділові проблеми, а ділові проблеми не згубили б його, якби не тропічна лихоманка. А так капітан Кру помер!

Міс Мінчин безсило опустила ся в крісло. Її серце стиснули залізні лещата.

– А що за ділові проблеми в нього були? – запитала вона. – Що це за такі справи?

– Алмазні копальні, – пояснив містер Бароу, – плюс старий друг і повне банкрутство.

Міс Мінчин ледь не задихнулася.

– Банкрутство! – ахнула вона.

– Він втратив усе до останнього мідяка. У цього молодика грошей кури не клювали, але його давній друг був схилений на алмазних копальнях. Він вклав у ці копальні всі свої гроші, а потім гроші капітана Кру. А відтак накивав п'ятами, і коли капітан Кру про це дізнався, він вже лежав з тропічною лихоманкою. Для нього це стало надто сильним ударом. Він помер у маренні, постійно марив про свою дочку, але не залишив по собі навіть пенні.

Нарешті міс Мінчин усе зрозуміла. Їй ніколи не доводилося переживати подібних потрясінь. Нараз її шляхетний пансіон утратив найкращу вихованку і найбагатшого патрона. Міс Мінчин почувалася так, наче її обікрали і зневажили, і винні в цьому були однаковою мірою капітан Кру, Сара і містер Бароу.

– Чи не хочете ви сказати, – вигукнула міс Мінчин, – що він не залишив нічого?! Що Сара залишилася без спадщини?! Що вона тепер жебрачка?! Перетворилася зі спадкоємиці на жебрачку й залишилася в мене на утриманні?

Містер Бароу був стріляний горобець і вирішив негайно зняти з себе всяку відповідальність.

– Дівчинка лишилася без мідяка в кишені, – мовив він. – Й опікуєтеся нею ви – завважте, мем, саме ви, оскільки інших родичів вона не має, принаймні нам вони не відомі.

Міс Мінчин мимохіть нахилилася вперед. Здавалося, жінка хоче відчинити двері, вибігти з класу, влетіти до дітей у самісінький розпал бенкету і рознести на друзки все свято.

– Це жахливо! – скрикнула вона. – Зараз вона сидить у моїй кімнаті, в тонких шовках, мережаних спідницях, і, виходить, розкошує за мій кошт!..

– Ваша правда, мем, – холоднокрівно мовив містер Баррі. – Якщо вона, як ви кажете, розкошує, то саме вашим коштом. – А фірма «Бароу та Скіпворт» уже ні за що не відповідає. Я не пригадую жодного випадку, аби людина так нараз втрачала все, що має. Капітан Кру помер, не оплативши й *нашого* останнього рахунку, а він був чималий.

Міс Мінчин, відчуваючи дедалі більше невдоволення, відійшла від дверей. Усе складалося настільки зле, що гірше їй годі було уявити.

– А хто оплатить мої рахунки! – вигукнула вона. – Я ніколи не сумнівалася в його платоспроможності й виконувала всі забаганки для його дочки. Я оплатила цю безглузду ляльку й це вишукане вбрання. Дівчинка мала все, що хотіла. У неї власний екіпаж і поні, своя покоївка, і всі чеки до останнього оплачені з мого власного гаманця.

Містер Бароу змалював міс Мінчин позицію своєї контори, ознайомив з поточними справами і, судячи з усього, не збирався залишатися далі й вислуховувати нарікання міс Мінчин, яку нібито скривдили. Він

був не з тих, хто ладен співчувати розгніваним власницям шляхетних пансіонів.

– На вашому місці, мем, я більше б ні за що не платив, – порадив містер Бароу. – А втім, якщо хочете зробити приємність цій юній особі... Та все одно, вам за це ніхто не подякує. У дівчинки не залишилося навіть мідяка, який вона могла б вважати своїм.

– Але що ж мені робити? – не вгавала міс Мінчин. Напевно, вона ще вважала, що саме містер Баррі, і ніхто, крім нього, має неодмінно все залагодити. – Що ж мені робити?

– Уявіть собі, нічого! – відказав містер Баррі, знімаючи окуляри й кладучи їх до кишені. – Капітан Кру помер. Дівчинка залишилася без гроша за душею. І єдина людина, яка за неї відповідає, – це ви.

– Неправда, я за неї не відповідаю!.. Я не дам робити з мене крайню!..

Містер Баррі зібрався іти.

– Це мене не стосується, мем, – промовив він байдужим тоном. – Тут фірма «Бароу та Скіпворт» ні за що не відповідає. Прийміть щирі співчуття, що все так склалося.

– Якщо ви гадаєте, що можна так просто взяти і нав'язати мені дівчинку, ви дуже помиляєтеся! – скипіла міс Мінчин. – Мене ошукали, обвели навколо пальця!.. От я візьму і вижену її на вулицю!..

Якби міс Мінчин була не така розлючена, вона б розважливіше й ретельніше підбирала слова. Але вона уявила той тягар, який ліг їй на плечі, – а саме дівчинку, якій змалку ні в чому не відмовляли і яку вона, міс Мінчин, недолюблювала, – і геть втратила рівновагу.

Тим часом містер Бароу спокійно рушив до виходу.

– Я б, мем, такого не робив, – зауважив він. – Вас можуть не зрозуміти. Ця не дуже приємна історія

тільки нашкодить вашому закладові. Мало того, що дівчинка залишається без батька і багатства, її ще й виганяють на вулицю без гроша за душею.

Містер Бароу був розумним та практичним чоловіком і добре розумів, що каже. Розумів він і те, що міс Мінчин – жінка ділова й обов'язково дослухається до його поради. Вона не зробить нічого такого, щоб люди говорили про неї як про людину безсердечну й жорстоку.

– Краще залишіть її в пансіоні і доручіть якусь роботу, – додав містер Бароу. – Я знаю, вона дівчинка кмітлива. Коли трохи підросте, вона може стати вам у великій пригоді.

– Я витисну з неї все ще до того, як вона підросте! – вигукнула міс Мінчин.

– Я щодо цього не маю сумнівів, мем, – промовив містер Бароу, зловісно усміхаючись. – Що правда, то правда. На все добре!

Він уклонився і вийшов, причинивши за собою двері, а міс Мінчин стояла й безмовно дивилася йому вслід. Усе, що сказав містер Бароу, було слухним. Це вона розуміла. Ніхто не поверне її грошей. Зразкова учениця луснула, неначе мильна бульбашка, лишивши по собі злиденну одиначку. А всі невідшкодовані витрати на Сару так і залишаються невідшкодованими.

Вона стояла, задихаючись від образи, а з її вітальні лунали веселі голоси: день народження Сари був у самісінькому розпалі. Ну, з цим вона ще якось дасть раду!

Та щойно вона рушила до виходу, як двері відчинилися і до класу зайшла міс Амелія. Побачивши перекосжене злобою обличчя сестриці, вона з острахом відступила.

– Що сталося, сестро? – скрикнула Амелія.

– Де Сара Кру? – запитала міс Мінчин, не приховуючи своїх почуттів.

– Сара?! – перепитала спантеличена міс Амелія. – У вашій вітальні, з дітьми... Де ж їй ще бути?..

– У її розкішному гардеробі знайдеться чорна сукня? – їдко запитала міс Мінчин.

– Чорна сукня? – прошепотіла, затинаячись, Амелія. – Чорна?

– Я знаю, що всі інші кольори в Сарі є. А чи є в неї чорна?

– Н-ні... т-тобто є, – пробелькотіла міс Амелія, повільно полотнючи. – Але вона їй вже коротка. В неї тільки одна чорна сукня, з оксамиту, але дівчинка вже виросла з неї.

– Піди і скажи Сарі Кру, аби вона зняла свої дурнуваті рожеві серпанки і вдягнула чорну сукню, хай навіть закоротку. Віднині вона більше не розкошуватиме!

Міс Амелія заломила пухкі руки й заплакала.

– О, сестро, – прохлипала вона, – що таке сталося, сестро?

Міс Мінчин була небагатослівною.

– Капітан Кру помер. Помер, залишившись без гроша за душею. А його розпечене, розманіжене дівчисько з химерами в голові стало злидаркою на моему утриманні.

Міс Амелія важкою безформною брилою осіла на найближчий стілець.

– Потураючи цьому дівчиську, я витратила сотні фунтів на всякі дурниці. А тепер ніхто не поверне мені бодай пенні. Все, годі, йди і припини те безглузде святкування! І скажи Сарі Кру, аби вона негайно перевдягнулася.

– Я? – ледь видихнула міс Амелія. – Ото зараз піти і сказати?

– Негайно! – розлютилася міс Мінчин. – І не ви-тріщайся на мене, наче гуска. Та йди вже!..

Нещасну міс Амелію не вперше обзивали гускою. Вона знала, що їй справді подібна на цю птицю і що саме таким, як вона, доводиться виконувати всю брудну роботу. Їй було нестерпно уявити, як вона заходить до кімнати, що аж бринить від радості, і сповіщає іменинниці, що вона вже злидарка і мусить підійматися на горішній поверх і вбиратися в чорну сукню, яка до того ще їй мала. Та нічого не вдієш. А розпитування краще, напевно, відкласти на потім.

Міс Амелія довго витирала хустинкою очі, аж ті зовсім почервоніли. Тоді підвелася і, не сміючи більше нічого казати, вийшла з класу. Коли старша сестра в такому гуморі, як оце зараз, їй краще не ставити якихось запитань чи, боронь Боже, перечити. Залишившись наодинці, міс Мінчин заходила по кімнаті. Вона мимоволі стала розмовляти сама зі собою. Упродовж останнього року вона багато сподівань пов'язувала з діамантовими копальнями та безмежними перспективами, які вони могли б відкрити перед нею. Хіба не могла б власниця пансіону розбагатіти на діамантових копальнях, якщо придбає, з допомогою їхнього власника, акції копальні? А тепер, замість того щоб з певністю дивитися в майбутнє та чекати дивідендів, вона змушена підсумовувати втрати!

– Ага, принцеса Сара, аякже! – сердито буркала міс Мінчин. – Носилися з отим дівчиськом, наче з королевою.

Зопалу вона ледь не перечепилася за ріг стола, а ще за мить – здригнулася, бо під столом, хтось голосно їй жалісно схлипнув.

– Що це?! – сердито гримнула міс Мінчин. Голосний схлип повторився. Тоді вона відкинула скатертину й зазирнула під стіл.

– Як ти посміла! – розлютилася вона. – Ах ти ж негідниця! Ану хутко вилазь!..

Сердешна Беккі вилізла з-під столу. Чепчик збився набік, лице почервоніло від ридань, які вона на силу стримувала.

– Будь ласка, панунько... то я, – забелькотіла, виправдовуючись, дівчина. – Я знаю, що не мала цього робити. Я роздивлялася ляльку, мем, а коли ви зайшли, мені стало лячно, і я залізла під стіл.

– Ага, то ти сиділа там і підслуховувала! – здогадалася міс Мінчин.

– Ні-ні, мадам, – заперечила Беккі, незграбно роблячи реверанс. – Я не слухала – я думала, що зможу непомітно вислизнути звідси, але мусила ото сидіти тут. Але я не підслуховувала, мадам, о, де б я таке робила!.. Я просто чула...

Раптом, немов забувши всі свої страхи перед суворою «панунькою», котра жадала пояснень, вона розридалася.

– Ой, будь ласка, мем, – скиглила Беккі. – Нехай, мем, ви проженете мене за таку зухвалість, але мені так шкода сердешну міс Сару – так її шкода!

– Забирайся звідси! – скомандувала міс Мінчин.

Беккі знову присіла в реверансі, а сльози текли по її щоках.

– Так, мем, звичайно, мем, – промовила вона, тремтячи всім тілом. – Тільки, мем... я хочу запитати, мем... Міс Сара – вона була така багата дівчинка, і всі їй так годили. А тепер, панунько, коли вона не матиме служниці, що ж їй тоді робити? От якби ви... якби... ваша ласка дозволити, щоб я їй прислужувала, як

впораюся зі своїми казанками та каструлями... Я там робитиму все швидко... якби ось тільки ваша ласка... вона ж тепер така нещасна. – І Беккі знов залилася сльозами. – Сердешна міс Сара... а всі ж казали, мем, що вона принцеса...

Та міс Мінчин тільки ще більше роззлостилася. Тепер і ця посудомийниця заступається за дівчисько, яке (тепер вона це розуміла як ніколи!) їй взагалі не подобалось!.. Ну, це вже, знаєте, занадто! Від злоти міс Мінчин аж тупнула.

– Ні, про це не може бути й мови! – сказала, як відрізала. – Хай прислуговує собі сама – і не тільки собі. А тепер негайно покинь клас, бо залишишся без роботи.

Беккі затулила лице фартухом і вибігла геть. Вона бігцем спустилася на кухню, прилаштувалася між своїми горщиками й казанами і сповна віддалася своєму горю.

– Як у страшній казці! – скиглила вона. – Сердешну принцесу вигнали з дому, і вона поневіряється по світу.

За кілька годин міс Мінчин послала по Сару, і коли дівчинка прийшла, власниця пансіону була як ніколи незворушною і твердою.

Сарі здавалося, що день народження їй або при-снівся, або був багато років тому, і взагалі все відбу-валося не з нею, а зовсім з іншою дівчинкою.

Від усього, що якимось могло нагадати про свято, не залишилося й сліду. На класних стінах уже не було гостролисту, лавки і парти стояли на місцях. Кімната міс Мінчин теж виглядала звичайно, а ознаки нещодавнього свята де й поділися. Навіть міс Мінчин змінила свою святкову сукню на буденну. Ученицям теж було велено познімати святкові вбрання. Перевдяг-

нувшись, дівчата поверталися до класу і, збиваючись купками, збуджено перемовлялися та шепотілися.

– Перекажи Сарі, аби прийшла до мене, – наказала міс Мінчин сестрі. – І поясни їй в доступній формі, що я не потерплю ані сліз, ані скандальних сцен.

– Сестро, – відповіла міс Амелія, – вона – найдивніша з усіх дітей, яких я знала. Я думала, вона здійме крик, але ж ні!.. Пригадуєте, коли капітан Кру вертався до Індії, вона теж була спокійна. Коли я їй пояснила, що сталося, вона навіть бровою не повела: стоїть і дивиться на мене, і хоч би слово зронила!.. Тільки очі побільшали, і сама стала біла як смерть. Коли я їй все пояснила, вона ще кілька секунд постояла, дивлячись на мене, а потім підборіддя в неї затрусилося, вона крутнулася на закаблуках, вилетіла з кімнати й побігла нагору. Кілька дівчат заплакали, але вона їх, схоже, навіть і не чула, і взагалі, почувши новину, вона більше нічого не чула. Сара нічого мені не сказала, і, як на мене, це дуже дивно. Коли ти говориш людині якусь страшну несподіванку, вона ж має щось казати, нехай *що-небудь*, але ж має!

Ніхто, крім самої Сарі, не знав, що відбувалося в її кімнаті, коли вона піднялася на горішній поверх і замкнулася. Чесно кажучи, вона й сама не дуже добре пам'ятала. Дівчинці запам'яталося тільки, що вона безперервно ходила по кімнаті й повторювала ніби чужим голосом:

– Татусь помер!.. Мій татусь мертвий!..

Раз Сара спинилися перед Емілією, яка сиділа на своєму стільчику, не зводячи з неї очей, і скрикнула:

– Еміліє! Чуєш мене? Ти знаєш, що татусь помер? Він помер в Індії, за тисячі миль звідси.

Коли Сара прийшла до міс Мінчин, її обличчя було біле наче крейда, а під очима лягли темні кола.

Дівчинка міцно стулила губи, немов вирішила тримати своє горе при собі й ні з ким ним не ділитися. Де й подівся той рожевий метелик, що пурхав прикрашеним класом, перелітаючи від одного подарункового пакунка до іншого. Виглядала Сара дивно й самотньо, якщо не сказати карикатурно.

Вона сама, без допомоги Марієтти, одягнула стару сукню з чорного оксамиту. Сукня була завузька й закоротка, і через це її стрункі ноги здавалися худезни-ми й довгими. Вона не знайшла чорної стрічки, аби підв'язати волосся, і чорні пасма спадали на обличчя, підкреслюючи його блідість. В одній руці Сара міцно тримала Емілію, загорнуту в клапоть чорної матерії.

– Покладіть ляльку, – зажадала міс Мінчин. – Навіщо ви взагалі її принесли?

– Не покладу, – запручалася Сара. – Вона єдина, хто в мене залишився. Це татів подарунок.

У присутності дівчинки міс Мінчин завжди було трохи не по собі. Теперішня зустріч не була винятком. Сара говорила з нею не стільки зухвало, скільки холодно й рішуче, і тут міс Мінчин не знала, що сказати, мабуть, тому, що розуміла: вона чинила із Сарою жорстоко й не по-людськи.

– Віднині й надалі ви не матимете часу на ляльки, – пояснила міс Мінчин. – Вам доведеться працювати, навчитися робити одне, друге... Словом, будете приносити користь.

Сара слухала, не зводячи з неї дивних великих очей, і за весь час не зронила й слова.

– Тепер усе буде інакше, – казала міс Мінчин. – Гадаю, міс Амелія все пояснила?

– Так, – відповіла Сара. – Мій татусь помер. Я залишилася без спадку. І тепер я зовсім бідна.

– Ви – злидарка, – сказала міс Мінчин, від свіжих спогадів її знову починала проймає злість. – З'ясу-

валося, що ви не маєте ні родичів, ні дому, і взагалі нікого, хто міг би опікуватися вами.

Сарине худеньке і бліде обличчя здригнулося, але вона знову промовчала.

– Чому ви так дивитеся? – різким тоном запитала міс Мінчин. – Чи ви настільки дурна, що не спроможні зрозуміти? Я ж пояснюю, що ви самі в цьому світі, і ніхто навіть пальцем не ворухне, аби вам допомогти. Хіба що я зжалюся й залишу вас у пансіоні.

– Я розумію, – тихо відказала Сара. Голос її лунав здушено, неначе в горлі засів тугий клубок. – Я все розумію...

– Лялька! – вибухнула міс Мінчин, тицяючи пальцем у розкішний подарунок, що був неподалік. – Цю ідіотську ляльку і весь її безглуздий розкішний гардероб – це ж я їх оплатила своїм коштом!

Сара повернулася до стільчика, на якому сиділа лялька, і сказала:

– Остання Лялька. Остання Лялька.

З горла дівчинки вихопився дивний тужливий звук.

– Так, Остання Лялька! – повторила міс Мінчин. – І вона не ваша, а моя. І все, що ви маєте, тепер моє.

– Ну то, будь ласка, забирайте, – промовила Сара. – Мені ця лялька ні до чого.

Якби Сара кричала, трусилася з переляку, міс Мінчин, можливо, була б до неї поблажливіша. Вона належала до тих жінок, які обожають розпоряджатися іншими й упиваються своєю владою. А так, бачачи перед собою бліде, проте сповнене гідности обличчя Сарі, чуючи її твердий голос, міс Мінчин відчувала, як уся її могутність розлітається на друзки.

– І не треба себе високо нести, – промовила міс Мінчин. – Час для цих штучок минув. Ви вже ніяка

не принцеса. Ваш екіпаж і поні буде відіслано назад, а покоївку звільнено. Ви ж ходитимете в найстарішому простацькому одязі, бо ваші розкішні туалети більше не відповідають вашому становищу. Тепер ви така сама, як Беккі, – і так само, як вона, зароблятимете собі на хліб.

Як же вона здивувалася, коли в дитячих очах спалахнув легенький проблиск надії.

– Я зможу працювати? – запитала Сара. – Якщо я зможу працювати, тоді не все так страшно. А що я робитиму?

– Усе, що скажуть, – відповіла міс Мінчин. – Ви розумна і все швидко схоплюєте. Якщо будете старатися, то, може, я вас тут і залишу. Ви добре знаєте французьку, отже, могли б допомагати вчити менших дівчат.

– Правда? – радісно скрикнула Сара. – Ой, будь ласка, будь ласка, дозвольте мені це робити! Я знаю, що зможу їх навчити. Я їх люблю, а вони люблять мене.

– Тільки не треба казати дурниць, що хтось там вас любить, – сказала міс Мінчин. – Вам доведеться не тільки займатися з малечю. Ви працюватимете не тільки в класі, а ходитимете усюди, куди вас пошлють, і помагатимете на кухні. Якщо ж мені не сподобається, як ви працюєте, я звільню вас. Пам'ятайте це. А тепер ідіть.

Кілька секунд Сара мовчки дивилася на міс Мінчин. У глибині її душі снувалися химерні думки. Нарешті вона повернулася, аби вийти з кімнати.

– Стійте! – наказала міс Мінчин. – Ви навіть мені не подякуєте?

Сара зупинилася, дивні думки заволоділи нею.

– За що? – запитала вона.

– За доброту, – промовила міс Мінчин. – Я змило-сердилася над вами, дала вам дім.

Сара ступила кілька кроків до неї, її худенькі груди важко здіймалися. І тут вона не по-дитячому різко відповіла:

– Ви не добра. Яка завгодно, тільки не добра. А це – ніякий не дім.

Вона повернулася і вибігла геть, перш ніж міс Мінчин могла щось зробити чи сказати. Скам'янівши від гніву, вона стояла й мовчки дивилася вслід Сарі.

Сара важко дихала, ідучи вгору по сходах, і міцно притискала до грудей Емілію.

«Як шкода, що Емілія не вміє говорити, – думала дівчинка. – От якби вона вміла... еге ж, якби вона вміла говорити!...»

Вона хотіла піти до себе в кімнату, упасти на тигрову шкуру, пригорнутися щочкою до великої звіриної голови, втупитись очима у вогонь за камінними ґратками – і думати, думати, думати... Та щойно Сара зійшла на горішній поверх, як із її кімнати вийшла міс Амелія, зачинила за собою двері та, нервуючи і гублячись, перегородила їй дорогу. Хоч вона й не виказувала цього, але виконувати доручення старшої сестри їй було дуже соромно.

– Вам... вам туди вже не можна, – пробелькотіла вона.

– Не можна? – скрикнула Сара й аж відсахнулася.

– Це більше не ваша кімната, – промимрила міс Амелія, злегка зашарівшись.

І Сара все зрозуміла. Так от що мала на увазі міс Мінчин, кажучи, що все буде інакше.

– А де тоді моя кімната? – спитала Сара, сподіваючись, що голос її не тремтить.

– Тепер ви спатимете на горіщі, коло Беккі.

Сара знала, про яке місце йде мова. Беккі розповідала їй про нього. Тож вона повернула на сходи і пройшла ще два марші. Останній з них був вузький і вкритий обшарпаними килимовими доріжками. Сара йшла, і їй здавалося, що вона не просто йде по сходах, а назавжди покидає той світ, де жила інша Сара – та Сара, якою вона більше не була. Ця дівчинка в куцїй, завузькій старенькій сукні, що піднімалася зараз на горище, не мала нічого спільного з першою Сарою.

Ось вона відчинили двері горищної кімнатки, переступила поріг – і серце в її грудях важко тьохнуло. Зачинивши за собою двері, вона притулилася до них і роззирнулася довкола.

Так, це був зовсім інший світ. Стеля в кімнаті була скісна й побілена вапном, яке почорніло й місцями повідвалювалося. Іржаві ґратки каміна, старе металеве ліжко з твердим матрацом й вицвілим покривалом, такі-сякі старі меблі, які, відслуживши своє на долішньому поверсі, перекочували на горище. Горищне вікно, крізь яке виднівся тільки клопоть похмурого неба, підпирав розхитаний підніжок. Сара перейшла кімнату й сіла. Вона рідко коли плакала. Не плакала й тепер. Натомість взяла Емілію на руки, притиснулася до неї обличчям й міцно її обійняла. Отак вона й сиділа, схиливши чорну голову на чорну сукню й не кажучи ні слова.

Коли Сара так сиділа, у двері легенько постукали – так легенько й боязко, що вона спочатку й не розчула того стукоту. І тільки коли двері трохи прочинилися, а в шпарині з'явилося збідоване заплакане обличчя, аж тоді Сара зрозуміла, що до неї стукали. То була Беккі. Посудомийниця, сховавшись од усіх, кілька годин безутішно ридала і так натерла очі фартухом, що виглядала якось аж безглуздо.

– О, міс, – ледь чутно проквилула Беккі. – Ви дозволите... до вас можна?

Сара підвела голову й подивилася на Беккі, спробувала всміхнутися, але чомусь не змогла. Раптом, чи не під впливом любові та співчуття, які променіли із заплаканих очей дівчинки, Сарине личко стало зовсім-зовсім дитячим, вона легко повела рукою і стиха схлипнула.

– О, Беккі, – промовила Сара. – Казала ж я тобі, що ми однакові... такі собі двоє дівчат... усього лише двоє дівчат... Тепер ти бачиш: я не помилялася. Між нами немає ніякої різниці. Більше я не принцеса.

Беккі кинулася до Сари, схопила її за руку, притиснула до своїх грудей і, присівши коло неї, заридала від любові та болю.

– Ні, міс, ви – принцеса, – промовила вона через сльози. – Хай би що з вами сталося, хай би що, ви все одно принцеса, і ніщо в цьому світі не змусить вас стати інакшою.

НА ГОРИЩІ

Першої ночі на горищі Сара не забуде ніколи. Уся ця ніч була сповнена нестримною й недитячою скорботою, про яку вона ніколи нікому не розповідала. Утім, її б однаково ніхто не зрозумів. Може, для неї було навіть краще, що, коли вона лежала в пітьмі й не спала, незвичне оточення раз по раз відволікало її від скорботних думок. Добре, що вона була дівчинка з плоті та крові, інакше горе могло б виявитися надто сильним для дитячої душі. Забувши про все на світі, вона лежала в темряві й раз по раз шепотіла:

– Мій татусь помер!.. Мій татусь мертвий!..

Відтак з'ясувалося, що ліжко дуже тверде, і Сара довго крутилася, намагаючись лягти зручніше. Питьма здавалася чорнішою і цупкішою за все на світі, вітер завивав над стелею між димарями, немов на щось жалючись. А потім почалося найгірше. За дощаними стінами хтось почав шкребтисся, вовтузитися і пищати. Із розповідей Беккі Сара вже знала, що означають

ці звуки. Ця метушня означала, що десь поряд гризуться чи просто гасають щури або миші. Кілька разів вона навіть чула, як по підлозі протупотіли гострі кігтики. Уже потім, набагато пізніше, Сара згадувала, що, почувши їх уперше, вона аж підскочила в ліжку, затрусилася, а коли знову лягла, то з головою замоталася в ковдру.

Сарине життя змінилося не поступово, а нараз, раптово.

– Хай уже починає і робить те, що має робити, – сказала міс Мінчин своїй сестрі Амелії. – Нехай одразу вчиться, чого їй варто сподіватися від життя.

Сарину покоївку Маріетту звільнили наступного ж дня. Проходячи повз свою колишню вітальню, Сара мимохідь зазирнула туди крізь відчинені двері й побачила, що там тепер усе інакше. Всі прикраси й розкішні дрібнички було з неї прибрано, а в куті стояло ліжко. Тепер тут мала бути спальня для нової учениці.

Коли Сара зійшла на сніданок, її місце коло міс Мінчин займала Лавінія.

– Саро, – холодним тоном звернулася до неї міс Мінчин. – Віднині ви розпочинаєте виконання нових обов'язків. Ваше місце – за меншим столом біля молодших учениць. Стежитимете, аби вони не галасували й гарно поводитися та щоб не смітили на столі. І спускатися сюди треба трохи раніше. Бо Лотті, наприклад, вже розлила свій чай.

Це був лише початок, а далі, що не день, обов'язків у Сарі більшало й більшало. Вона вчила малих учениць французької, перевіряла в них інші уроки, і слід сказати, що це був чи не найлегший із її нових обов'язків. Дуже скоро з'ясувалося, що на дівчинку можна звалити силу-силенну всіляких доручень. О будь-якій порі за будь-якої погоди її могли послати будь-куди.

Їй могли доручити роботу, якої не хотіли виконувати інші. Кухарка та покоївки, подібно до міс Мінчин, не могли натішитися з того, що тепер вони можуть без кінця поштурхуватися «отою малою», з якою стільки часу всі носилися мов з писаною торбою. Пансіонна прислуга мало чим відрізнялася від власниці закладу і з радістю використовувала найменшу можливість перевалити на Сару частину власних обов'язків або й зробити винною.

Місяць чи два Сара сподівалася, що її працелюбність і покора, з якою вона вислуховувала всі докори, зроблять добрими тих, хто був нещадним до неї. У дівчинки було маленьке, але горде серце, вона хотіла, щоб усі бачили: вона чесно відробляє свій хліб і ні від кого не сподівається спуску. Та дуже скоро Сара пересвідчилася, що навіть якби вона була у стократ сумирніша, ніхто б не зглянувся на неї. І що більше старалася, виконуючи доручену роботу, тим нахабнішими були покоївки і сварливішою – кухарка.

Якби Сара була трохи більшою, міс Мінчин довірила б їй навчати старших учениць і могла б заощадити, звільнивши вчителя. Та поки Сара залишалася малою, і за літами, і з вигляду, було зручніше використовувати її як дівчинку «куди пошлють» і служницю. Сара краще розуміла доручення, ніж посильний хлопчисько, і на неї, на відміну від нього, можна було покластися. Сарі довіряли доручення будь-якої складності, через неї можна було переказати будь-яке повідомлення. Вона навіть могла оплатити рахунки, ну, а витерти порошок у кімнатах чи розставити речі по своїх місцях – для Сарі це було елементарно.

Шкільна наука залишилася в минулому. Сара більше не вчилася, і лише відгарувавши повний день і виконавши силу-силенну всіляких доручень, вона про-

сила дозволу піти до класу. Отримавши, хоч не відразу, дозвіл, вона йшла до порожнього приміщення й допізна сиділа там, обклавши стосами старих книжок.

– Якщо не освіжати в пам'яті вже вивченого, можна все забути! – сама до себе казала вона. – Я вже й так мало чим відрізняюся від посудомийниці, а як стану посудомийницею, яка нічого не знає, то буду такою, як бідолашна Беккі. Невже я все плутатиму і забуду, що Генріх VIII мав шістьох дружин?

Відколи Сарине життя змінилося, її становище серед вихованок міс Мінчин також зазнало змін. Тепер Сара перестала бути не те що привілейованою особою, а навіть ученицею. Вона була постійно зайнята роботою і практично не мала можливості бодай з кимось поговорити. Крім того, Сара не могла не помітити, що міс Мінчин робила все можливе, аби відгородити її від своїх вихованок.

– Я не бажаю, аби вона зближалася чи просто розмовляла з ученицями, – казала міс Мінчин. – Дівчата люблять сльозливі історії, а якщо вона почне розповідати про себе всякі романтичні побрехеньки, то ще, чого доброго, стане в їхніх очах несправедливо скривдженою героїнею, і в їхніх батьків може скластися хибне враження. Ні, хай живе собі окремо, як і належить людині її становища. Притулок я їй дала, а вона й на те не заслужила!

Та Сара й не сподівалася від міс Мінчин якихось щедрот, крім того, вона була надто горда, щоб набиватися в подруги до дівчат, які не поспішали впізнавати своєї колишньої однокласниці. Кажучи загалом, учениці міс Мінчин були досить обмежені й позбавлені найменшої уяви. Вони звикли жити в достатку, а що Сарині сукні ставали дедалі коротшими й блаженськими, і всі бачили дірки в її взутті та знали, що Сару

посилають купувати харчі (не раз, коли кухарка терміново чогось потребувала, дівчинка мусила брати кошика й бігти до крамниці), – дівчата поводитися з нею як із наймолодшою служницею в домі.

– Подумати тільки, на що зійшла власниця діамантових копалень, – глузувала Лавінія. – На кого вона схожа? І подивіться на її дивацтва! Я ніколи її не любила, а особливо не люблю, як вона мовчки дивиться на нас, – немов з'ясовує, хто ми.

– Так і є, – не стала заперечувати Сара, коли їй переказали слова Лавінії. – Я так на них і дивлюся. Мені цікаво, хто вони насправді. А потім я про них думаю.

І треба визнати, що завдяки такій спостережливості Сарі вдалося уникнути кількох підступів з боку Лавінії. Вона була б тільки рада дозолити колишній першій учениці.

Що ж до Сари, то вона нікого не діймала й ні до кого в подруги не просилася. Вона гарувала від ранку до ночі: ходила в дощ по вулицях, розносячи пакунки й кошики, допомагала малим ученицям з французькою та пильнувала за порядком. Коли одяг дівчинки геть зносився, від чого вона стала схожа на маленьку жебрачку, їй звеліли надалі харчуватися на кухні. Вона жила, як горох при дорозі, дедалі більше віддаляючись від людей, і хоч це було неприємно та боляче, вона нікому навіть словом не обмовилася.

– Солдати не скаржаться, – казала вона, міцніше стискаючи зуби. – І я не буду скаржитися. От уявляти-му собі, що я на війні.

Та час від часу видавалися такі моменти, що її дитяче серце розривалося від самоти – і, мабуть, розірвалося б, якби не троє людей.

Першою людиною, про що неважко здогадатися, була Беккі – проста посудомийниця Беккі. Тої першої

ночі, коли Сара ночувала на горищі, вона відчувала якусь дивну втіху, знаючи, що по той бік стіни, в якій шкреблися й пищали пацюки, є ще одна дівчинка. Упродовж наступних ночей це почуття лише міцніло. Удень дівчата не мали часу навіть перекинутися кількома словами. Кожна мала досить роботи, і будь-які теревені вважали б ледарюванням і спробою згаяти час. «Ви тільки, міс, не гнівайтесь, – шепнула їй першого ранку Беккі, – якщо я не буду з вами ввічлива. Бо нам обом перепаде. Ви уявляйте, що я кажу вам «будь ласка», «дякую» чи «перепрошую», просто роблю це мовчки, аби швидше».

Однак ще до світання вона зазвичай прослизала в Сарину кімнатку, застібала їй сукню і взагалі допомагала, як могла. І тільки після того спускалася на кухню палити піч. Коли ж наставала ніч, Сара чула незмінний тихий стукіт у двері, і це означало, що вірна Беккі готова знову їй допомогти, якщо в цьому є потреба. У перші дні свого горя Сара була надто пригнічена, аби заводити якісь розмови, і знадобився певний час, перш ніж вони стали бачитися частіше й гостювати одна в одній. Серце підказувало Беккі, що, коли людину спіткає горе, інколи їй треба побути на самоті.

Другою Сариною утішителькою була Ерменгарда. Щоправда, тут було не все так гладко.

Коли туга, яка тримала Сару, трохи відступила й дівчинка знову повернулася до життя, вона несподівано спіймала себе на думці, що геть-чисто забула про існування Ерменгарди. Дівчата завжди товаришували, просто Сара почувалася багато старшою за Ерменгарду. Що ж до Ерменгарди, то хоч вона була нетямуючою, зате відданою. Товстунка з безпосередньою простотою прив'язалася до Сари, приходила до

неї зі своїми уроками, ловила кожне її слово і, не даючи проходу, весь час просила розповісти їй щось цікаве. Оповідачкою вона була бездарною, краще сказати, взагалі нею не була, а книги, байдуже, які, люто ненавиділа. Словом, вона була не з тих людей, про яких пам'ятаєш, потрапивши в біду, і Сара просто про неї забула.

Це сталося ще й тому, що Ерменгарди тоді не було – її на кілька тижнів несподівано забрали додому. Повернувшись до пансіону, вона кілька днів узагалі не бачила Сари, а коли зустріла, та йшла коридором, несучи лагодити цілий оберемок одягу. На той час дівчинку вже й саму навчили латати одіж. Сара була бліда й сама не своя, у якійсь чудернацькій сукні, явно замалій для неї, а з-під куцого подолу стирчали тонкі ноги в чорних панчохах.

Ерменгарда розгубилася. Потрібних слів для Сари вона також не знайшла. Вона вже знала, що тут сталося за час її відсутности, але й гадки не мала, що це настільки змінить її подругу. Вигляд Сара мала дивний і збідований – служниця та й годі! Ерменгарді стало гірко, і єдине, на що вона спромоглася, – це істерично засміятися і крикнути (нехай без злого умислу, та все ж не вельми розумно):

– Саро, невже це ти?

– Так, – відповіла Сара і, мабуть, від думок, що роїлися в її голові, почервоніла. В руках у неї був цілий оберемок дівочих суконь, і вона притримувала його підборіддям, аби не розсипався дорогою. У прямому погляді її очей було щось таке, від чого Ерменгарда ще більше розгубилася. Перед нею була зовсім інша Сара – якої вона ще не знала. Напевно, вона так змінилася тому, що раптово збідніла, а тепер мусить лагодити чужу одіж і працювати... словом, стала другою Беккі.

– А... – зам'ялася Ерменгадра. – Як... як поживаєш?

– Не знаю, – відповіла Сара. – А ти як?

– Я... я... добре, дякую, – відповіла товстунка й раптом зніяковіла. Вона гарячково стала думати, що б сказати такого, аби прихилити Сару до себе, і раптом довірливо бовкнула: – Скажи, тобі дуже погано?

Це кольнуло Сару. Якраз в ту мить у грудях тьохнуло їй зболіле серце, і в дівчинки промайнула думка: коли Ерменгарда така нетямуща, то краще триматися від неї подалі.

– А ти як думаєш? – відповіла вона запитанням на запитання. – Ти, мабуть, думала, що я розкошую?

І, не кажучи більше жодного слова, вона пройшла повз Ерменгарду.

Із часом Сара зрозуміла, що, коли б не власне лихо, яке змусило її забути про все на світі, вона б зрозуміла, що не варто картати нетямущу бідолаху Ерменгарду за її незграбність і недоладність. Вона така була, і що більше переживала, то більше робила дурниць.

А загострила Сарину чутливість несподівана думка, яка майнула їй у голові.

«Вона така сама, як інші, – подумала тоді Сара. – Тільки вдає, що хоче поговорити зі мною. Вона ж чудово знає, що ніхто зі мною не спілкується».

Ось чому кілька тижнів дівчат неначе розділяла стіна. Коли вони ненароком зустрічалися, Сара відверталася в інший бік, а Ерменгарда була надто скута й збентежена і навіть не намагалася заговорити з нею. Часом при зустрічі вони кивали одна одній, деколи ж не вігалися взагалі.

«Якщо вона не воліє розмовляти зі мною, – думала Сара, – то й я не буду напрошуватися. Завдяки міс Мінчин тепер це не складно».

Тепер вони, треба віддати належне винахідливості міс Мінчин, майже не бачилися. І всі стали помічати, що Ерменгарда стала ще тупіша, ніж була, до всього ставилася абияк і ходила наче в воду опущена. Вона нерідко сідала у віконну нішу і, збившись на лавці у важку безформну масу, мовчки дивилася в порожнечу перед себе. Якось Джессі, проходячи поряд, спинилася, зиркнула на неї цікавим оком і запитала:

– Ерменгардо, чого ти плачеш?

– Зовсім я не плачу! – відповіла Ерменгарда здуреним, тремтячим голосом.

– Так я й повірила! – озвалася Джессі. – Он яка сльозина скотилася носом і капнула на підлогу. А ось ще одна, диви...

– Мені сумно, – зізналася Ерменгарда. – Але це не твоє діло.

Повернувшись до Джессі плечима, вона витягла хустинку і, вже не криючись, стала утирати сльози.

Того вечора Сара повернулася на горище пізніше, ніж звичайно. Робота закінчилася аж тоді, коли дівчата полягали спати, а потім вона ще вчилася в порожньому класі. Піднявшись на горище, Сара з подивом побачила, що з-під дверей її кімнати просочується мерехтіння свічки.

«Крім мене, ніхто сюди не ходить, – міркувала вона, – але ж свічка не сама засвітилася».

В її кімнаті справді стояла запалена свічка, але не в кухонному підсвічнику, який був у Сарі, а в такому, які стояли в спальнях учениць. На старому підніжку сидів хтось у нічній сорочці та червоній шалі. То була Ерменгарда!

– Ерменгардо! – скрикнула Сара, ледь не налякавши свою подругу. – Тебе можуть покарати.

Ерменгарда важко підвелася з підніжка і, шаркаючи м'якими завеликими пантофлями, пройшла-ся по кімнаті. Її очі та ніс почервоніли від плачу.

– Я знаю... якщо мене тут побачать, – сказала вона. – Але мені байдуже, покарають, то покарають. Сарочко, мила, розкажи мені, що сталося? Чому ти мене вже не любиш?

Ерменгарда говорила так жалісно, що Сарі аж клубок до горла підкотився. Товстунка була така віддана й нелукава – все та ж колишня Ерменгарда, котра просила Сару бути «найліпшою подругою». Судячи з її голосу, все, що відбулося між ними за останні тижні, було наслідком не стільки її умислів, скільки простого непорозуміння.

– Неправда, – заперечила Сара, – я тебе люблю. Просто думала... бачиш, зараз зовсім все не так, от я й подумала, що ти... вже теж не така.

Ерменгарда широко розплющила заплакані очі.

– Ні, ні, це *ти* не така! – запротестувала вона. – Це *ти* не хотіла розмовляти зі мною. А я не знала, що мені робити. Коли я повернулася, це *ти* була не такою.

Сара на хвилюку замислилася. Вона зрозуміла, що помилялася.

– Не такою, – кивнула вона, – але це не те, що ти подумала. Просто міс Мінчин не хоче, щоб я бачилася з дівчатами. А більшість дівчат не хочуть бачитися зі мною. От я й подумала, що... що, може, і ти не хочеш. Тому й старалася не потрапляти тобі на очі.

– О, Сарочко! – докірливо вигукнула Ерменгарда й знову мало не розплакалася. А за мить дівчата переглянулися – і міцно обійнялися. І чорнокоса голова Сарі кілька хвилин лежала на плечі, закутаному в червону шаль. Коли вона думала, що Ерменгарда відгородилася від неї, їй було дуже самотньо.

А потім вони сиділи на підлозі, Сара – обхопивши руками коліна, а Ерменгарда – кутаючись у свою шаль. Ерменгарда не мала сил відвести захопленого погляду від дивного чорноокого личка своєї подруги.

– Я більше не могла терпіти, – зізналася вона. – Скажу тобі чесно, Саро: ти без мене проживеш, а я без тебе – ні. Я мало не *вмерла* від горя. І сьогодні ввечері, коли я плакала, сховавшись під ковдрою, мені раптом подумалося: треба просто піти до Сари на горище й попросити, щоб ми знову стали подругами.

– Ти краща, ніж я, – промовила Сара. – Я була надто горда, щоб зберегти твою дружбу. От бачиш, почалися випробування – і стало видно, що я вже не така хороша дівчинка. Оцього я й боялася. А може, – *додала*, наморщивши чоло, – тому вони на мене й наслані?

– Не бачу тут нічого доброго, – рішуче заперечила Ерменгарда.

– Та й я не бачу, коли вже відверто, – зізналася Сара. – Та як знати, може, є в них і щось добре, дарма що ми цього не бачимо? То, *може*, – із сумнівом у голосі сказала Сара, – і міс Мінчин по-своєму добра?

Ерменгарда сторожко-цікаво оглядала горищну кімнатку.

– Саро, – запитала вона, – і тобі вистачає терпіння тут жити?

Сара й собі роззирнулася по кімнаті.

– Чого ж? – відповіла вона. – Як уявлю собі, що це не кімната, а щось зовсім інше, – тоді вистачає. А ще як уявляю, що це якесь казкове місце.

Сара говорила, повільно вимовляючи слова. В її уяві народжувалася нова фантазія. Це була перша фантазія, відколи в Сариному житті почалися неприємності. А до цієї хвилини уява дівчинки була мов у тумані.

– Он людям доводилося жити і в гірших умовах. Згадай-но графа Монте-Крісто, коли він нудився в замку Іф. Або в'язнів Бастилії!

– Бастилія, – напівпошепки повторила Ерменгарда, дивлячись на Сару і знову відчуваючи колишній захват. Сара так виразно розповіла їй про події Французької революції, що навіть Ерменгарда пам'ятала її розповіді. Наразі Сара була єдина, кому це вдалося.

У Сариних очах зайнявся добре знайомий вогник.

– Так, – мовила вона, міцніше обіймаючи коліна, – Бастилія. От про неї я й буду думати. Я бранка Бастилії. Сиджу тут вже не перший рік – багато років. Усі про мене забули. Міс Мінчин – тюремниця, а Беккі... – тут вогник у Сариних очах заяснів. – А Беккі – мешканка сусідньої камери.

Вона обернулася до Ерменгарди. Зараз це була та сама, колишня, Сара.

– Це буде моя фантазія, – сказала дівчинка. – З нею мені буде набагато легше.

Ерменгарда одразу ж відчула благоговійне захоплення перед Сарою.

– А мені розповідатимеш? – запитала вона. – Можна, я буду приходити до тебе вечорами, щоб ніхто не бачив, і слухати історії, які ти складатимеш удень? Мені здається, ми станемо ще більшими подругами, ніж були.

– Авжеж, – кивнула Сара. – Люди пізнаються в біді, ти витримала випробування моєю бідою, і я побажила, яка ти добра.

МЕЛЬХІСЕДЕК

Третю з цієї трійці звали Лотті. Вона була ще зовсім маленька, не розуміла, що таке людська біда, але її неабияк стривожила зміна, яку вона спостерегла у своїй «матусі». Десь краєм вуха вона почула, що з Сарою сталася якась неприємна історія, та не могла збагнути, чому це Сара ходить у старій чорній сукні й приходиться до класу тільки щоб учить, і не сідає на своє почесне місце, щоб учитися самій. Після тривалих перешіптувань малечка раптом з'ясувала, що Сара більше не живе у своїх апартаментах, де колись так поважно сиділа Емілія. Та найбільше Лотті бентежило те, що на всі її запитання Сара відповідала дуже коротко. Коли тобі лише сім років, спробуй сама, без сторонньої допомоги, з'ясувати такі таємниці!

– Сарочко, ти зараз дуже бідна? – довірливо поцікавилася вона найпершого ж дня, коли її «мамуся» давала малечі урок французької. – Ти бідна, як бідна бідарка? – Вона вклала свою пухеньку ручку в тонку

руку Сари й широко розплющила круглі очі, в яких стояли сльози. – Я не хочу, щоб ти була бідна, як бідна бідарка.

Здавалося, ще трохи, і Лотті розрюмсається, тож Сара поспішила заспокоїти малу.

– Біднякам нема де жити, – бадьоро промовила Сара, – а я маю дах над головою.

– А де ти живеш? – допитувалася Лотті. – Тепер у твоїй кімнаті спить нова дівчинка, і там дуже негарно.

– Переселилася в іншу кімнату, – пояснила Сара.

– А вона гарна? – запитала Лотті. – Я хочу її побачити.

– Лотті, ти маєш сидіти й не розмовляти, – нагадала їй Сара. – Міс Мінчин на нас дивиться. Якщо вона побачить, що я дозволяю тобі шепотітися, то розсердиться на мене.

Сара вже добре розуміла, що саме її винуватять і далі будуть винуватити в усьому, що викликає невдоволення міс Мінчин. Якщо діти були неухажні, якщо вони розмовляли на уроках, якщо вони крутилися за партою, – в усьому була винна Сара.

Та Лотті й не думала здаватися. Що ж, коли Сара не хоче казати, де вона живе, вона сама якось це з'ясує. І дівчинка теревенила з однолітками, крутилася побіля старших, прислухалася до їхніх балачок. Отак, збираючи крихту за крихтою, які мимохіть розкидали дівчата, вона з'ясувала все, що її цікавило, і одної чудової днини вирушила в розвідницьку експедицію. Піднялася сходами, про існування яких вона раніше навіть не здогадувалася, і врешті-решт опинилася на горищі. Побачивши двоє дверей, розташованих поряд, вона відчинила одні з них – і побачила свою обо-

жнювану Сару. Вона саме стояла на столі й виглядала у вікно.

– Саро! – злякано крикнула дівчинка. – Мамо Саро!

Причиною її страху був сам вигляд горища. Воно здавалося таким відірваним від решти світу!.. Маленькі ніжки Лотті немов здолали сотні й сотні сходинок.

Почувши її голос, Сара обернулася. Тепер настала її черга лякатися. Що ж буде далі? Якщо Лотті захникає і це хтось почує, їм обом буде непереливки! Сара зіскочила зі столу й кинулася до малої.

– Не плач і не галасуй, – попросила вона благально. – Якщо тебе почують, мене висварять, а я й так вислуховую з ранку до ночі. Лотті, це... це не така вже й погана кімната.

– Правда? – не повірила дівчинка і, закусивши губку, обвела поглядом приміщення. Вона була все тим самим розпеченим дівчиськом, але ж вона любила Сару, відтак знайшла в собі досить сил, аби заради «матусі» скоритися й не зчиняти бучі. Крім того, цілком можливо, що місце, де мешкає Сара, якимось дивом перетвориться з поганого на гарне. І дівчинка напівпошепки запитала: – А що в ній непоганого, Саро?

Сара приголубила малу і спробувала засміятися. Дотик ніжного теплого тільця дивним чином її заспокоїв. День у Сарі видався важкий, і, коли вона дивилася у вікно, очі їй пекли сльози.

– Тут ти побачиш багато такого, чого не побачиш унизу, – відповіла вона.

– Що? – спитала Лотті. Сара й не в такої малечі вміла пробудити цікавість.

– Ну... хоча б комини. Диви, як близько... з них куриться дим, спочатку цівками, а там збивається

в хмари і здіймається в небо. А он горобці, вони стрибають по даху і розмовляють між собою, ніби люди. А ще є інші вікна, на інших дахах, там час від часу мелькає чиясь голова, і ти тоді гадаєш: хто б це міг бути? І все на такій висоті, наче в іншому світі.

– Ой, дай я теж подивлюся! – закричала Лотті. – Саро, пусти мене на стіл!

Сара підсадила дівчинку на старий стіл і залізла сама. Стоячи вдвох, вони обперлися на край скісного горищного вікна й оглядали вулицю.

Хто цього не робив, той не знатиме, що зверху відкривається зовсім інший світ. Ліворуч і праворуч від дівчат стелився скісний дах, який закінчувався ринвами. Горобці, котрі були тут наче вдома, нічого не боялися, цвірінькали й стридали по даху. Двоє з них сиділи на вершечку найближчого комина й галасливо сварилися, аж поки один дзьобнув другого і прогнав його геть. Неподалік було ще одне горищне вікно, але зачинене, оскільки сусідній будинок стояв порожній.

– Шкода, що там ніхто не живе, – зітхнула Сара. – Воно так близько від мене, що коли б там, на горищі, була дівчинка, ми легко б перемовлялися через вікно й лазили б одна до одної в гості. Якби не боялися впасти, звичайно.

Небо звідси здавалося ближчим, ніж із землі, і Лотті була просто зачарована. Усе, що відбувалося нанизу, з горищного вікна здавалося несправжнім, нереальним. Аж ледве вірилося, що десь на світі є і міс Мінчин, і міс Амелія, і клас, а торохтіння коліс на майдані видавалося й геть потойбічним.

– Ой, Саро! – закричала Лотті, міцно тримаючись за Сарину руку. – Як гарно на цьому горищі... дуже гарно! Краще, ніж там, унизу!

– Бачиш, он там горобець? – пошепки проказала Сара. – Шкода, я не маю крихт, щоб його підгодувати.

– У мене є трохи, – тоненько писнула Лотті. – У мене в кишені цілий шматок булки. Я вчора мала гроші, купила булочку, і ще трохи лишилося.

Дівчата кинули кілька крихт, горобець налякано злетів і сів на вершечок сусіднього комина. Тут, на горіщі, він не звик до такого поводження, і ці неждани крихти його налякали.

Але коли Лотті сиділа тихенько, а Сара легенько цвірінькнула, немов була не дівчинкою, а горобчиною, горобець нарешті зрозумів, що не варто боятися крихт. Не злітаючи з комина, птах схилив голову набік, скосив блискучі очі на крихти... Лотті трималася з останніх сил.

– Прилетить? – шепотіла вона. – Прилетить?

– Якщо його очі не брешуть, то прилетить, – так само пошепки відповіла їй Сара. – А наразі він думає, чи можна летіти. Прилетить, аякже! О, вже летить!

Горобець злетів на дах і пострибав до крихт. Раптом зупинився, не дострибавши до них кількох дюймів, знову похилив голову, немовби зважуючи, чи не перетворяться раптом Сара і Лотті на велетенських котів і не стрибнуть на нього. Нарешті пташине серце підказало йому, що вони не такі вже й погані, як видаються, він став підстрибувати ближче й ближче, а потім блискавкою кинувся на найбільшу крихту, схопив її дзьобом і полетів з нею аж за комин.

– Тепер він знає, – промовила Сара. – І потім прилетить по інші.

Горобець таки прилетів, і вже не сам, а з другом, а друг полетів і повернувся з родичем, і вони влаштували справжній бенкет, під час якого цвірінькали,

щебетали, просто галасували. Та раз по раз вони стихали, схиляли голови набік і пильно дивилися на Лотті та Сару. Лотті настільки захопилася, що геть-чисто забула своє перше враження від горища. Коли Сара зняла її зі столу, то зуміла показати малій численні принади своєї кімнатки, про які вона сама навіть не підозрювала.

– Вона така маленька і така висока, – казала Сара, – що дуже нагадує гніздо на дереві. А скісна стеля – це ж така дивина! Дивися, під цією стіною ти ледве можеш випростатися, а коли настає ранок, я можу, не підводячись, дивитися у вікно і бачити там небо. Воно схоже на квадратну латку світла. Коли сходить сонце, там пропливають маленькі рожеві хмарки, і мені здається, що варто простягнути руку – і я їх дістану. А коли починається дощ, краплі стукають і стукають у вікно, наче шепочуть мені щось приємне. Коли на небі світяться зорі, можна лежати й рахувати, скільки їх вміщується у цій латці. Їх там так багато!.. А тепер подивися на ці маленькі заржавілі ґратки в куті. Якби їх відполірувати й розпалити камін, знаєш, як там було б гарно?.. От бачиш, це справді гарненька кімнатка.

Сара ходила по кімнатці, тримаючи Лотті за руку, і, жваво жестикулюючи, змальовувала перед дівчинкою всі її принади, а водночас і себе примушувала повірити в них. Їй легко вдалося переконати Лотті, що насправді все так, як вона розповідає. Лотті завжди вірила в те, про що розповідала Сара.

– Бачиш, – казала Сара, – отут на підлозі лежав би грубий м'якенький індійський килим. А в тому куточку можна поставити зручний диванчик із подушками, щоб м'якше лежати. А над диванчиком повісити полицку з книжками. Знаєш, як їх зручно діставати!

А там, перед каміном, лежав би волохатий килим, а стіни, аби закрити тріщини, я завішала б гобеленами та картинами. Вони були б невеличкі, але гарні. А тут я поставила б лампу з темно-рожевим абажуром. Посеред кімнати стояв би стіл, а на ньому було б усяке чайне начиння. Над вогнем висів би пузатий мідний чайничок, а ліжко виглядало б зовсім інакше. Воно було б м'якеньке й накрите приємним шовковим покривалом. О, це було б дуже гарне ліжко! І, може, нам вдалося б так приручити горобців, що вони б з нами подружилися й прилітали до нас, стукали б у вікно й просилися, аби ми пустили їх до себе.

– Ой, Сарочко! – скрикнула Лотті. – Я хочу тут жити!

Коли Сара, вблагавши малу повернутися, завела її на долішній поверх, а сама повернулася на горище, вона стала посеред кімнати й роззирнулася. Від усіх її фантазій, які так зачарували Лотті, не залишилося й сліду. Ліжко було тверде й накрите брудною ковдрою. На стінах облупилося вапно, підлога була гола й холодна, ґратки каміна – поламані й заржавілі, а старий підніжок з підломленою ніжкою був єдиним предметом, на який можна сісти. Сара сіла на нього, підперла голову руками й провела в цій позі кілька хвилин. Сам той факт, що Лотті приходила сюди і повернулася назад, дещо ускладнював її становище: так само почувуються ув'язнені, коли до них приходять гості, а потім ідуть, покидаючи їх на самоті.

– Як тут самотньо! – зітхнула Сара. – Інколи мені здається, що це найсамотніший закуток на світі.

Отак вона й сиділа, поки її увагу не привернув якийсь приглушений звук, що долинав звідкись поряд. Сара підняла голову, аби подивитися, що це за шум, і якби вона була менш стриманою, її з підніж-

ка наче вітром здуло б. Перед Сарою сидів на задніх лапах великий щур і з цікавістю принохувався. Лотті ще раніше зронила на підлогу кілька крихт, і, зачувши їхній запах, пацюк покинув свою нору і приїшов сюди.

Він був такий кумедний і так нагадував невеличко-го гнома зі сивими вусами, що Сара не могла відірвати від нього погляду. Щур дивився на неї блискучими очима, неначе щось питав. Здавалося, він вагається. Сарі сяйнула чудернацька думка.

«Треба визнати, бути щуром не так уже й просто, – подумала вона. – Ніхто тебе не любить, люди підскакують і кидаються навтьоки, ще й кричать: “Фе-е, який бридкий щурисько!” Мені б не подобалося, якби люди, побачивши мене, сахалися й кричали: “Фе-е, яке бридке Сарисько!” І ставили б на мене всякі пастки, приманювали різною смакотою. От горобцем бути добре. Коли створювали цього щура, ніхто не запитав у нього, чи хотів би він бути щуром! І жодна душа не сказала: “Може, хочеш стати горобчиком?”»

Сара сиділа тихенько, і щур почав помалу сміливішати. Він дуже боявся дівчинки, але, мабуть, у нього було таке ж серце, як у горобця, і те серце підказувало тварині, що дівчинка його не займатиме. А ще йому допікав голод. За стіною сиділа його дружина і численне потомство, і йому вже кілька днів зовсім не щастило з харчами. Коли щур ішов з дому, його діти гірко плакали, і як знати, може, він важив життям заради пари крихт! Про всяк випадок щур встав на всі чотири лапи.

– Іди, не бійся, – заохочувала Сара. – Я не щуролов. Бідненький, підійди та візьми! Он у Бастилії в’язні дружили з щурами. То, може, я з тобою потоваришую.

Не знати, як тварини розуміють людську мову, але інколи вони справді її розуміють. Мабуть, існує якась інша мова, безслівна, і все живе на цьому світі її розуміє. Не інакше, як усе суще має душу, котра безперервно спілкується з іншими душами, але це спілкування цілковито беззвучне. Так воно чи ні, але від цієї хвилини щур достеменно знав, що йому вже ніщо не загрожує, дарма що він щур. Він знав, що це юне створіння на старому підніжку не зірветься з місця й не буде лякати його диким лементом чи жбурляти в нього важкими речами, які можуть перебити лапу або щось іще. Краще триматися подалі від таких предметів, а ще краще – тікати до себе в нору. Загалом це був дуже миролюбний щур, він і гадки не мав чинити якісь прикрощі. Стоячи на задніх лапках і принюючись, він чекав, що дівчинка це зрозуміє, а зрозумівши, не матиме його за лютого ворога. Коли те незбагненне ество, яке промовляє без слів, повідомило щурові, що дівчинка його не скривдить, він тихо підійшов до крихт і заходився їсти. За їдою він раз по раз зиркав на Сару, як ті горобці, і мав такий перепрошувальний вигляд, що Сара аж розчулилася.

Вона сиділа тихо й спостерігала за щуром. Одна крихта була набагато більшою за решту, навіть не крихта, а шматочок. Було видно, що щурові аж кортить її з'їсти, та вона лежала дуже близько до підніжка, а він ще не набрався такої хоробрости.

«Мабуть, хоче занести сім'ї на обід, – думала Сара. – Ну що ж, якщо сидіти й не рухатися, то він, напевно, підійде ближче й забере».

Їй стало так цікаво, що вона навіть дихати перестала (точніше, затамувала подих). Щур підійшов трохи ближче, підібрав ще кілька крихт, спинився й обе-

режно прийнявся, скося позираючи на власницю підніжка. Тоді кинувся до шматка булочки з такою самою нежданою відвагою, як горобець на даху, схопив його і зник у щілині між плінтусами.

– Я так і знала, що понесе дітям, – сказала Сара. – Гадаю, ми потоваришуємо.

Десь за тиждень по тому, в один із тих нечестих вечорів, коли вдавалося потай проскочити на горіще, Ерменгарда легенько, самими кінчиками пальців, постукала у двері. Довелося дочекати хвилин зо дві-три, перш ніж Сара відчинила. Перед тим у кімнаті стояла така тиша, аж Ерменгарда подумала, що її подруга міцно заснула. Потім вона почула, як Сара тихенько сміється, щось до когось ласкаво говорить, і дуже здивувалася.

– Ну-ну, – долинуло до Ерменгарди. – Мельхіседеку, бери оце й вертайся додому! Біжи додому, до дружини!..

Коли майже одразу по тому Сара відчинила Ерменгарді двері, в очах її подруги застигла настороженість.

– Саро, з ким це ти... з ким це ти розмовляла? – здивовано спитала Ерменгарда.

Сара завела її до кімнати. Дівчинка була весела.

– Пообіцяй, що не будеш лякатися, що ти навіть не писнеш. Інакше я не зможу тобі цього сказати, – відповіла Сара.

Ерменгарда ледь не закричала, але в останню мить змогла себе опанувати. Вона обвела поглядом усю кімнату, проте нічого не побачила. Але ж Сара достеменно з *кимось* розмовляла. І тоді вона подумала про привидів.

– Це щось... це щось таке, чого я боятимусь? – спитала вона боязко.

– Дехто боїться, – мовила Сара. – Я спершу теж боялася, але тепер перестала.

– Кого – привидів? – аж здригнулася Ерменгарда.

– Ні, – засміялася Сара, – мого щурика.

Ерменгарда й незчулася, як опинилася на самому вершечку брудного Сариного ліжка, ще й ноги підібгала, прикривши їх білою нічною сорочкою та червоною шаллю. Кричати, щоправда, не кричала, але від страху була ледь жива і раз по раз повторювала:

– Ой, мамо!.. Щур!.. Ой, мамо!.. Щур!..

– Я так і знала, що злякаєшся, – сказала Сара. – Але не варто. Я його дресирую. Він мене добре знає і виходить, коли я його кличу. То кликати його чи ти ще боїшся?

Сара щодня приносила з кухні якісь недоїдки, дивна приязнь між нею і щуром міцніла, і вона вже й не згадувала, що несміливе створіння, з яким вона пома-лу зближувалася, було простим собі щуром.

Спочатку Ерменгарда з переляку тільки те й робила, що кулилася на ліжку й натягувала сорочку на ноги. Поступово, бачачи, як спокійно тримається Сара, а потім ще й почувши розповідь про першу з'яву Мельхіседека, вона нарешті запалала цікавістю й, підсунувшись до краю ліжка, захоплено спостерігала, як Сара підійшла до стіни, присіла коло дірки в плінтусі...

– А коли... коли він вибіжить з нори... то на ліжко не скочить? – спитала Ерменгарда.

– Не скочить, – запевнила подругу Сара. – Він знає гарні манери не гірше за нас. Він такий, як людина. Ось дивися!

Вона почала тихенько насвистувати – так тихо й ніжно, що почути цей звук можна було тільки в цілковитій тиші. Забувши про все на світі, Сара кілька

разів свиснула. Ерменгарда подумала, що вона не свистить, а чарує. Нарешті, мабуть, відповідаючи на Сарин свист, із дірки виглянула голова з блискучими очима та сивими вусами. Сара тримала в руці кілька крихт. Вона кинула їх на підлогу, Мельхіседек швидко підбіг і з'їв. Одну крихту, більшу за інші, він взяв у зуби й діловито поніс до себе в дім.

– Бачила? – спитала Сара. – Це для дружини і дітей. Він дуже хороший. З'їдає тільки дрібні крихти. Коли повертається додому, я завжди чую, як його сім'я пищить від радості. Взагалі є три види писків. Один – коли пишчать його діти, другий – коли пишчить місіс Мельхіседек, а третій – сам Мельхіседек.

Ерменгарда засміялася і сказала:

– Ой, Саро, яка ти дивачка. І яка ж ти добра!

– Я знаю, що дивачка, – весело погодилася Сара, – і намагаюся бути доброю. – Вона потерла чоло за-грубілою долонькою, на обличчі промайнув лагідний смуток. – Тато завжди сміявся з мене, але я це любила. Він теж казав, що я дивачка, але йому подобалися мої фантазії. Якби я цього не робила, не знаю, чи була б і жива. – Вона трохи помовчала, обводячи очима кімнату, і тихо додала: – Тут би точно померла.

Ерменгарді, як завжди, було цікаво зі Сарою.

– Коли ти щось розповідаєш, – сказала вона, – здається, що це правда. А про Мельхіседека ти говориш так, неначе це якась людина.

– Він і є людина, – мовила Сара. – У нього є дружина та діти. А ще він так само, як люди, відчуває голод і страх. І хтозна, може, він і думає, як ми? Очі в нього, як у людини, от я й придумала йому ім'я.

Сара всілася на підлозі в улюбленій позі, обхопивши коліна руками, й сказала:

– Крім того, це не просто щур, а щур з Бастилії, і тут він для того, щоб у мене був друг. Мені нічого не вартує підібрати кусень хліба, що його викинула кухарка, а більше йому й не треба.

– А, то тут, значить, Бастилія? – запалала цікавістю Ерменгарда. – Отже, ти весь час уявляєш, що тебе ув'язнили в Бастилії?

– Майже, – відказала Сара. – Часом намагаюся уявити, що це щось інше. Але чомусь найчастіше виходить Бастилія, особливо коли холоднеца.

І саме в цю мить Ерменгарда аж підскочила, почувши несподіваний дивний звук. Хтось двічі, чітко, раз за разом, гупнув у стіну.

– Що це? – скрикнула вона.

Сара підвелася з підлоги і повним драматизму голосом відповіла:

– Бранка із сусідньої камери.

– Беккі! – захоплено прошепотіла Ерменгарда.

– Так, – кивнула Сара. – Дивися. Два удари означають: «В'язню, ти на місці?»

Вона тричі стукнула по стіні, відповідаючи на перший стук.

– А це я їй відказую: «Так, я на місці, у мене все гаразд».

Беккі відповіла чотирма ударами по стіні.

– А це, – пояснювала Сара, – вона каже: «Тоді, суїде, спімо з миром. Добраніч!»

Ерменгарда сяяла від захоплення.

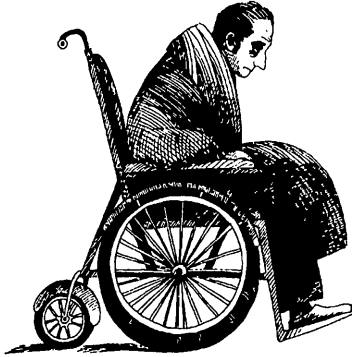
– Ой, Сарочко! – прошепотіла вона радісно. – Оце так історія!

– Історія, – кивнула Сара. – Тут *усе* – суцільна історія. Ти – історія, я – історія. Міс Мінчин – теж історія.

Вона знову сіла на підлогу і говорила й говорила, аж Ерменгарда геть-чисто забула, що вона й сама бранка-утікачка, і Сара мусила нагадувати дівчині, що їй не вільно залишатися на всю ніч у Бастилії, а треба тихенько спуститися з горища і так, щоб ніхто не помітив, лягти спати.

ІНДІЙСЬКИЙ ДЖЕНТЛЬМЕН

Ходячи на горище, і Ерменгарда, і Лотті серйозно ризикували. Ніколи не знаєш напевне, чи на місці Сара, ніколи не знаєш, чи не закортить міс Амелії пройтися з перевіркою по спальнях, коли всі учениці полягають спати. Отож Ерменгарда і Лотті приходили рідко, і здебільшого Сарине життя минало в самотині. І що дивно, на горищі вона почувалася не такою самотньою, як унизу, де навіть словом не було з ким перекинутися. Коли її посилали у справах, вона йшла по вулицях із кошиком чи пакунком, сильний вітер зривав з голови капелюшок, а в черевики набиралося повно води. Тоді, у натовпі людей, які постійно кудись квапилися і які не зважали на бідну Сару, вона почувалася як ніколи самотньою. У ті дні, коли вона була принцесою Сарою і їздила по вулицях у власному екіпажі чи ходила в супроводі Марієтти, перехожі, угледівши її розумне допитливе личко та колоритні шубки й капелюшки, весь час обертатися їй услід. Щаслива, бездоганно

доглянута дівчинка завжди привертає увагу. А от малі збідовані обідранці – то не така вже дивина, щоб люди озиралися їм услід й усміхалися. Тож ніхто не оглядався на Сару, коли вона заклопотано кудись поспішала по залюдненій бруківці. Останнім часом дівчинка швидко росла, а позаяк ходити їй доводилося в тому, що можна було вибрати з її колишніх туалетів, вона чудово розуміла, що має вельми дивний вигляд. Увесь більш-менш пристойний Сарин одяг продали, а те, що залишилося, вона мала носити доти, доки воно взагалі на неї налазило. Інколи, бачачи своє відображення у дзеркальній вітрині, Сара готова була розсміятися. А часом вона просто червоніла і, зціпивши зуби, відверталася.

Вечорами, проходячи повз будинки з освітленими вікнами, вона любила заглядати в теплі кімнати й тішила свою уяву вигадками про людей, які збиралися коло вогнища чи за столом. Сарі завжди було цікаво бачити щось за вікнами, коли їх ще не зачиняли віконницями. На майдані, де стояв пансіон, мешкало кілька родин, з якими вона близько познайомилася, звичайно ж, по-своєму. Одну з них, котра сподобалася їй найбільше, Сара назвала Великою родиною. Дівчинка придумала цю назву не тому, що там усі були дорослі й високі на зріст, а тому, що була вона дуже численна. До складу Великої родини входило восьмеро дітей, міцна, кров з молоком, рожевощока мама, такий самісінький рожевощокий тато, не менш рожевощока бабуся та ще трохи прислуги. Усі ті восьмеро дітей або прогулювалися пішки, або каталися в дитячому екіпажі в супроводі турботливої гувернантки чи мами, або ж, якщо це було ввечері, бігли до дверей зустрічати тата, цілували його, обіймали, підскакували навколо, знімали з нього плащ чи пальто й зази-

рали до кишень у пошуках гостинців. А ще вони любили юрмитися коло вікон своєї дитячої, визирати на вулицю, весело штовхатися й реготати. Вони завжди були веселі й робили тільки те, що пасує робити дітям із великої родини. Сара дуже полюбила цю сім'ю; кожному дала якесь ім'я, підібране з книжок і дуже романтичне. Коли їй не хотілося називати їх Великою родиною, вона вдавалася до вигаданого романтичного прізвища Монморенсі. Повненька симпатична дівчинка в мережаному чепчику звалася Етельберта Бошем Монморенсі. Другу дівчинку звали Віолета Чамлі Монморенсі. Маленький хлопчик з грубенькими ніжками, який ще навіть не ходив як слід, мав ім'я Сідней Сесіль Вів'єн Монморенсі. Інших дітей звали: Ліліяна Евангеліна, Мод Маріон, Розалінда Ґледіс, Ґі Кларенс, Вероніка Евстасія та Клод Гарольд Гектор.

Одного вечора із Сарою сталася смішна пригода, хоча, якщо поміркувати, смішного там не було анітрохи.

Кілька дітей Монморенсі, судячи з вигляду, збиралися на дитяче свято. Коли Сара проходила повз двері їхнього будинку, вони саме вийшли надвір та йшли до карети, що чекала на них через дорогу. Вероніка Евстасія та Розалінда Ґледіс у сукнях з білим мереживом і гарних поясах уже сіли, а Ґі Кларенс, якому було п'ять років, ішов за сестрами. То був такий гарненький хлопчик з рожевими щічками, голубими очима, гарним округлим обличчям і кучерявим волоссям, що Сара, забувши і про кошик, і про обдертий плащ, спинилася й мимоволі задивилася на малюка.

Була різдвяна пора, час, коли дітям розповідають про бідних дітей, що не мають ні мами, ні тата, які б робили їм різдвяні подарунки й водили на вистави;

про дітей, які вічно ходять у дранті й добре знають, що таке холод і голод. В історіях про цих дітей завжди з'являлися добрі люди – деколи це були добросерді хлопчики й дівчатка, – які обдаровували бідолах грошима або щедрими подарунками, запрошували до себе додому й частували ситною вечерею. Якраз того дня Гі Кларенс прочитав таку історію. Хлопчик розчулився до сліз і запалав бажанням знайти таку бідну дитину, віддати їй свої шість пенсів, і це, в його розумінні, мало б раз і назавжди покласти край її злидням. Коли Гі Кларенс ішов по червоній килимовій доріжці, простеленій від дверей дому до карети, ця шестипенсова монетка лежала в кишені його коротеньких матроських штанців. І якраз тоді, коли Розалінда Гледіс сиділа в кареті й підстрибувала на подушках, перевіряючи їхню м'якість, він побачив Сару. У старій сукні й старому капелюсі, зі старим кошиком через руку, вона стояла посеред дороги й жадібно дивилася на хлопчика.

Гі Кларенс подумав, що в неї такий погляд тому, що вона, мабуть, давно не їла. Хлопчик не розумів, що Сара зголодніла за теплим безтурботним життям, яким був повен його дім і про яке свідчили його рожеві щічки, що їй хотілося схопити його на руки й розцілувати. Він бачив тільки, що в дівчинки великі очі й худе лице, тоненькі ноги й простий кошик і що вбрана вона як біднячка. Тож він понишпорив у кишені, намацав там свої шість пенсів і підійшов до дівчинки з рішучим наміром збагатити її.

– Ходи сюди, бідна дівчинко, – гукнув він Сару. – Оце шість пенсів. Я даю їх тобі.

Здрігнувшись, Сара раптом пригадала, що вона нічим не відрізняється від тих дітей, що юрмилися колись на тротуарах і чекали, коли вона, тоді ще прин-

цеса Сара, виходитиме із власного екіпажу. Вона не раз давала їм дрібні монетки. Дівчинка зашарілася, потім зблідла, і в її голові майнула думка, що вона не має права прийняти цих шістьох пенсів, які від щирого серця протягував їй хлопчик.

– О, ні! – відповіла Сара. – Не треба, дякую. Я не можу взяти цих грошей, слово честі!

Манерою говорити вона настільки відрізнялася від звичайних вуличних дітей, а поведінкою так нагадувала виховану дівчинку, що Вероніка Евстасія (яку насправді звали Джанет) і Розалінда Гледіс (яка в житті називалася Нора) притихли й нагостили вуха.

Та Гі Кларенс стояв на своєму. Він тицьнув монетку Сарі в долоню і сказав:

– Ні, бідна дівчинко, ти маєш взяти гроші! Купи собі щось поїсти. Це ж шість пенсів!

На обличчі Гі Кларенса було стільки непідробної доброти, воно так виразно промовляло, як він розчарується, якщо Сара відмовиться від подарунка, що дівчинка здалася. Аби не образити хлопчика, вона, перемагаючи сумніви й палаючи від сорому, облишила свою гордість і взяла монетку.

– Дякую, – сказала Сара. – Ти добрий. Добрий і милий хлопчик.

Гі Кларенс радісно заскочив у карету, а Сара пішла далі. Вона намагалася усміхатися, але дихання її ставало частішим, а очі наповнилися слізьми. Сара, звичайно, знала, що вона вже давно не виглядає як панночка, але навіть гадки не мала, що її можуть прийняти за жебрачку.

Коли карета Великої родини рушила, діти в ній збуджено загомоніли.

– Послухай, Дональде (це було справжнє ім'я Гі Кларенса)! – схвильовано вигукнула Джанет. – Наві-

що ти дав дівчинці шість пенсів? Я не вірю, що вона жебрачка!

– Жебрачки так не розмовляють! – пояснила Нора. – І дивилася вона зовсім не так, як жебрачка!

– Крім того, вона нічого не просила, – додала Джанет. – Я аж боялася, що вона на тебе розсердиться. Коли приймаєш за жебрака людину, яка насправді не жебрак, їй це може не сподобатися.

– Але ж вона не сердилася! – заперечив Дональд трохи розчаровано, але твердо. – Вона усміхнулася і сказала, що я добрий, добрий і милий. І це правда! – гордо вигукнув він. – Бо я дав їй шість пенсів.

Джанет і Нора презирнулися.

– Дівчинка-жебрачка ніколи б так не сказала, – рішуче мовила Джанет. – Вона б сказала «Дякую вам, паничу», «Дуже дякую, сер», ну, може, ще зробила б реверанс.

Сара не чула тієї розмови, але відтоді Велика родина зацікавилася нею не менше, ніж вона – Великою родиною. Коли дівчинка проходила повз їхній дім, у вікнах дитячої з'являлися дитячі голови, і не раз вони говорили про Сару біля сімейного вогнища.

– Вона в пансіоні на становищі прислуги, – повідомила Джанет. – Я думаю, в неї просто немає родичів. Мабуть, ця дівчинка кругла сирота. Але не жебрачка, дарма що вбрана так убого.

Відтоді у Великій родині Сару стали називати «Дівчинка-яка-не-є-жебрачкою». Ця назва була трохи довга, і, якщо вимовляти її досить швидко, виходило досить смішно.

Сара пробила в монеті дірку, пронизала через неї уривок старої вузької стрічки і почепила собі на шию. Вона все більше любила Велику родину, і не тільки її, а всіх, до кого була прихильна. Її любов до

Беккі зростала; також вона любила своїх маленьких учениць і з нетерпінням чекала тих двох днів на тиждень, коли треба було йти до класу викладати французьку мову маленьким дівчатам. Молодші учениці любили свою Сару, кожна намагалася протиснутися ближче до неї, і всі навпереробі ловили її за руки. Коли Сара бачила, як діти туляться до неї, їй спрагле любові серце знову оживало. Вона так здружилася з горобцями, що варто їй було, залізши на стіл, висунутися з вікна й зацвірінкати, як майже одразу у відповідь лунало лопотіння крил і цвірінкання птахів, і невеличка зграйка горобців сідала на дах, де на них чекала розмова з дівчинкою та бенкет із крихт. З Мельхіседеком Сара зблизилася настільки, що він часом приводив зі собою місіс Мельхіседек або одного-двох нащадків. Зазвичай Сара щось йому розповідала, а він її слухав, і дівчинці здавалося, що щур розуміє все до останнього слова.

До Емілії ж Сара мала двоєке почуття, а все тому, що лялька тільки те й робила, що сиділа та мовчки дивилася на неї. Таке дивне почуття з'явилося в Сарі в один із тих моментів, коли їй огорнула хвиля невимовної самотності. Тоді вона уявляла собі, що Емілія все розуміє та співчуває їй. Іншої думки дівчинка не допускала. Вона садила ляльку на стілець, сама сідала навпроти на червоний підніжок, дивилася на Емілію та фантазувала доти, аж доки їй самій ставало страшно, особливо ночами, коли стояла мертва тиша, яку порушували лишень писки Мельхіседекової родини за стіною. В одній із Сариних «химер» Емілія поставала не просто лялькою, а доброю чаклункою, що може заступитися за неї. Інколи, дивлячись на Емілію і фантазуючи, Сара зверталася до неї із запитаннями. Вона розпитувала Емілію про те, про се, і їй здавало-

ся: ще трохи – й Емілія почне відповідати. Проте Емілія мовчала.

– Що ж, – казала Сара, щоб якимось себе втішити, – я й сама не часто відповідаю на запитання. Коли можу промовчати, то мовчу. Коли тебе кривдять, найкраще не казати ані слова, а просто дивитись і *думати*. Міс Мінчин аж блідне від злоти, коли я це роблю. Міс Амелія і дівчата теж лякаються. Коли ти не втрачаєш самовладання, люди розуміють, що в тобі досить сил, аби стримати гнів, а в них нема такої сили, і от вони починають молоти всякі дурниці, а потім шкодують. Нема нічого дужчого за гнів, крім самовладання, яке його приборкує. Воно ще сильніше. Добре, коли ти не відповідаєш своїм ворогам. Я майже ніколи цього не роблю. Можливо, Емілія ще більше схожа на мене, ніж я сама. Може, вона не відповідає не тільки ворогам, а й друзям. Тримає все у своєму серці.

Сара намагалася втішити себе такими міркуваннями, але це було дуже непросто. Щодня з ранку до ночі вона була зайнята роботою. Нерідко, попри холоднечу, дощ і вітер, вона годинами ходила по місту, виконуючи різні доручення, і варто було виконати одне, як дорослі, які не хотіли пам'ятати, що вона ще дитина, що її тендітні ніжки втомилися від ходіння, що вона цокотить зубами від холоду, – знову посиляли її з дорученням, і Сара знову йшла під дощ і вітер. Говорили з нею лише тоді, коли треба було посварити, а подякою за виконану роботу був холодний зверхній погляд. Кухарка її грубо принижувала, міс Мінчин вічно супилася, а дівчиська насміхалися з її обдертого одягу. Після таких моментів, траплялося, уже ніякі фантазії не могли втішити зболілої, виснаженої тугою гордої душі, а тут ще Емілія сиділа на стільці й мовчки дивилася на неї, немов знущаючись.

Одного такого вечора, коли Сара, холодна, голодна, з розбитим серцем, прийшла на горище, погляд Емілії видався їй таким порожнім, а набиті тирсою руки й ноги такими недолугими, що вона скипіла. У неї не було нікого, крім Емілії, а вона сиділа – і ні пари з уст!

– Я скоро помру, – поскаржилася Сара.

Лялька порожньо дивилася перед собою.

– Я вже не маю сил терпіти, – сказала, тремтячи всім тілом, дівчинка. – Я знаю, що помру. Я змочла, а від голоду просто гину. Сьогодні я пройшла тисячу миль, а мене за це тільки сварили від ранку до ночі. Я не знайшла того, що було треба кухарці, і вона залишила мене без вечері. Кілька людей сміялися з мене, бо я послизнулася і впала в болото. Я обляпалася з голови до п'ят. А їм було смішно. Ти мене чуєш?

Сара подивилася на порожні скляні очі, на вдоволене обличчя ляльки – і раптом її охопив напад безсилої люті і відчаю. Вона махнула тендітною ручкою, збила Емілію зі стільчика й гірко заплакала. Сара, яка зроду-віку не плакала, зараз ридала ридма!

– Ти лише лялька! – закричала вона. – Проста собі лялька! Лялька! Лялька! Тобі все байдуже. У тебе в тілі тирса! Ти завжди була безсердечна! Ти ніколи не знатимеш, що таке почуття. Бо ти – лялька!

Емілія з відбитим кінчиком носа лежала долі, задерши ноги, та навіть у такій позі вона лишалася незворушною, ба навіть величавою. Сара затулила обличчя руками. За стіною завовтузилися щурі, хтось когось вкусив, хтось писнув, став шкребтися. Мельхіседек карав котрогось із дітей.

Потрохи Сара заспокоїлася. Зірватися, втратити голову – це було так не подібно на неї, що вона й сама

здивувалася. Посидівши трохи, дівчинка підвела очі: Емілія дивилася на неї краєм ока, і наче співчутливо. Сара нагнулася й підняла Емілію з підлоги. Їй було соромно за себе. Вона навіть трохи посміялася з себе.

– Ти лялька, і нічого тут не вдієш, – промовила вона, зітхаючи. – Лавінія і Джессі не винні, що не мають серця. Ми такі різні. Можливо, ти навіть краща від інших ляльок.

Вона поцілувала ляльку, розправила на ній сукню і знову посадила на стілець.

Сара давно хотіла, аби в сусідньому порожньому будинку хтось оселився. Хотіла, бо тамтешнє горищне віконце було зовсім поряд з її вікном. І Сара уявляла, як буде приємно одного чудового дня побачити, як це віконце відчиняється і звідти виглядає чиясь голова.

«Якщо цей хтось мені сподобається, – думала дівчинка, – я спочатку привітаюся, а потім побачимо. Правдоподібно, там житиме прислуга».

Якось, вертаючись до пансіону після відвідин бакалійника, м'ясника і пекаря, вона завершила за риг, за яким починався майдан, і з подивом побачила, що за час її тривалої відсутності до порожнього будинку підїхав фургон, ущерть навантажений меблями. Парадний вхід був розчинений навстіж, і якісь люди то виходили, то заходили, заносючи всередину важкі пакунки та меблі.

– Нарешті тут хтось *житиме!* – зраділа Сара. – Ой, сподіваюся, що той, хто виглядатиме в горищне вікно, буде хорошим.

Дивлячись на купку роззяв, які стояли на тротуарі й дивилися, як вантажники заносять до будинку речі, Сара раптом подумала, що коли їй вдасться побачити бодай якісь меблі, то можна буде спробувати відгадати, кому вони належать.

«От узяти міс Мінчин: які меблі, така й господиня, – думала Сара. – Пригадую, я це зразу подумала, тільки її побачила, хоч була ще малою. Я сказала це татусеві, а він засміявся й погодився зі мною. Я чомусь певна, що Велика родина має великі зручні крісла, дивани і шпалери з червоними квітами, такими, як вони самі».

Пізніше, того самого дня, Сару послали купити петрушку, і коли вона, повертаючись, прямувала до підвальних сходів, які вели на кухню, серце її часто забилося: з фургона саме витягли деякі меблі й поставили обіч дороги. То були прекрасно зроблений стіл із тикового дерева, кілька стільців і ширма, прикрашена рясним орнаментом у східному стилі. Вигляд цих меблів збудив у Сарі дивне щемливе відчуття, котре виникає в людини, яка після тривалих мандрів повертається додому. Колись тато прислав їй з Індії різьблений тиковий стіл, але його забрала міс Мінчин.

– Які гарні меблі, – зачаровано мовила Сара. – Їхні власники мають бути хорошими людьми. Бо меблі таки гарні. Як видно, ці люди далеко не бідні.

Цілий день до будинку під їжджали фургони з меблями, їх розвантажували, потім їхнє місце займали нові завантажені фургони. За весь день Сара мала кілька нагод поглянути на речі, які заносили до будинку. Вона не помилилася, припустивши, що новоприбулі – люди заможні. Всі меблі були розкішні й прекрасні, чимало з них були виконані в східному стилі. З фургонів виймали чудові килими, портъери, прикраси, численні картини, книги. Тих книг набралось б на цілу бібліотеку. Серед численних прикрас була й чудова статуя великого Будди.

«Хтось у цій родині був в Індії, це очевидно, – думала Сара. – Тут звикли до індійських речей і люблять

їх. І навіть коли через вікно на горищі ніхто не виглядатиме, я однаково буду думати, що це мої друзі».

Несучи ввечері молоко для кухарки (чого їй тільки не доводилося носити!), Сара стала свідком цікавої події. Приємний рожевощокій джентльмен, що був главою Великої родини, діловито перейшов через майдан і став підійматися сходами новозаселеного будинку. Він ішов як людина, що бувала в цьому домі, як людина, котра ще не раз приходитиме сюди. Чоловік провів у будинку досить часу, кілька разів виходив надвір і з виглядом особи, що має на це повне право, віддавав вантажникам якісь розпорядження. Було зрозуміло, що він не чужий новосельцям і діє від їхнього імені.

«Якщо нові мешканці мають дітей, – міркувала Сара, – то діти з Великої родини ходитимуть до них у гості, вони гратимуться і, може, навіть забігатимуть на горище».

Пізно ввечері, вже після роботи, до Сарі завітала Беккі. Вона вирішила відвідати бранку із сусідньої камери й разом принесла свіжі новини.

– А знаєте, міс, у сусідській хаті буде жити хіндійський джентльмен, – повідомила Беккі. – Не знаю, чорний він чи білий, але він точно з Хіндії. Грошищ у нього хоч греблю гати, але він слабує, а джентльмен із Великої родини – це його повірник. Останнім часом хіндійському джентльменові все йшло шкереберть, через постійні клопоти він захворів і весь час тужить. Знаєте, міс, він поклоняється ідолам. Він поганин, молиться деревам і камінню. Я навіч бачила, як до хати заносили ідола, якому він буде вклонятися. Чому ніхто не додумався купити йому молитовника? Є ж такі молитовнички, що можна й за пенні купити.

Сарі стало трохи смішно.

– Навряд чи він поклоняється тому ідолу, – сказала вона. – Просто деякі люди тримають їх у себе, бо вони цікаві. Мій тато теж мав гарного ідола, але він йому не молився.

Та Беккі вперто трималася думки, що їхній новий сусід таки з «тих поган». Принаймні це було набагато романтичніше, ніж уявляти його простим собі джентльменом, що має молитовник і ходить до церкви. Того вечора вона допізна просиділа в Сари і все міркувала, як виглядав би цей індійський джентльмен, як виглядала б його дружина (якщо він її мав), їхні діти (якби ті в них були). Сара помітила, що Беккі дуже хочеться, аби всі вони були темношкірими, ходили в тюрбанах, та над усе їй хотілося, аби й вони, як їхній батько, також були «поганами».

– Знаєте, міс, я ще ніколи не мала сусідів-поган, – зізналася Беккі. – Хотіла б я знати, які в них порядки.

Минуло ще кілька тижнів, перш ніж вона могла задовольнити свою цікавість. Виявилось, що новий мешканець не має ні дружини, ні дітей. То був самотній чоловік, і всім було видно, що його мучить недуга, а на серці лежить якийсь тягар.

Якось до його будинку підїхала карета і спинилася коло входу. Коли лакей зіскочив з передка й відчинив двері, першим ступив на тротуар батько Великої родини. За ним з карети вийшли доглядальниця в записці та двоє слуг-чоловіків. Вони допомогли зійти на землю своєму господареві – замотаному в теплі хутра худому джентльменові з виснаженим обличчям і сумними очима. Прислужники повели джентльмена до будинку, і батько Великої родини із заклопотаним виглядом рушив за ними. По деякім часі інша карета привезла лікаря, і він пройшов у будинок, мабуть, надавати допомогу хворому.

– Саро, в сусідньому будинку живе такий жовтий джентльмен, – прошепотіла якось Лотті на уроці французької. – Як думаєш, він китаєць? У підручнику з географії написано, що китайці мають жовту шкіру.

– Ні, він не китаєць, – пошепки відповіла їй Сара. – Просто дуже хворий. Лотті, роби вправу. «*Non, monsieur. Je n'ai pas le canif de mon oncle...*»¹¹

Ось так почалася історія цього індійського джентльмена.

¹¹ Ні, мосьє. Я не маю складаного ножики мого дядька... (Фр.)

РАМ-ДАС

Інколи навіть над їхнім майданом можна було спостерігати розкішний захід сонця. Щоправда, видно його було тільки шматочками – за дахами та між коминами. З кухні ж взагалі нічого не було видно, тут його єдиними ознаками були цегляна стіна, яка на часинку тепліла, та повітря, яке то рожевіло, то жовтіло. Ще, може, хтось бачив відблиск палючого сяйва, відбитий віконною шибою. Проте було й таке місце, звідки захід сонця було видно цілком – з нагромадженням багряних або золотистих хмар на західному видноколі. Інколи ці хмари були лілові з вогнистою крайкою. Траплялися й інші: малі, кучеряві, з рожевим відтінком, і коли вечір видавався вітряний, здавалося, що це не хмари линуть небом, а зграйка голубів. Місцем, з якого можна було це спостерігати й водночас насолоджуватися чистішим, ніж унизу, повітрям, було, звісно ж, вікно на горищі. Коли майдан заливало неземне сяйво і навіть притрушені сажею дерева й загорожі не псували чарівного вра-

ження, Сара знала, що це починається небесне дійство. Коли їй ніхто не шукав і їй нічого не доручали, вона непомітно проскакувала до своєї кімнатки на горищі, залазила на старий стіл, виставляла з вікна голову, а потім, наскільки можливо, висувалася сама. Сара вдихала повні груди повітря й роззиралася навколо. У такі моменти їй здавалося, що і небо, і весь світ належать тільки їй. А тим часом із сусіднього вікна так ніхто й не визирав. Горищні вікна в сусідньому будинку здебільшого були зачинені, якщо ж їх і відчиняли, провітрюючи приміщення, то жодних постатей коло них Сара, однак, не бачила. Інколи вона стояла, піднісни лице до блакиті, яка здавалася їй близькою і приязною, мов пофарбована веселою барвою склепінчаста стеля. Часом вона дивилася на захід і спостерігала за дивами, що там відбувалися: як линули й танули в небі хмари, як вони завмирили, стаючи то рожевими, то багряними, то білосніжними, то ліловими або сизуватими. Інколи вони скупчувалися, утворюючи острови або великі гори, оточені озерами то синьо-смарагдових барв, то кольору рідкого бурштину, то хризопразових¹² відтінків. Подеколи це були темні миси, які впиналися в дивні та незвідані моря; часом – тоненькі пасма неземного суходолу, сполучені з такими самими небесними пасмами. Були й такі місця, що Сарі здавалося: можна піднятися на них або заскочити з розгону, встати там на вершечку і спокійно чекати завершення дійства. А коли все розтане, просто взяти й полетіти собі геть. Так думала Сара, і ніщо не здавалося їй таким прекрасним, як ті дива, які вона бачила, стоячи на столі, майже по пояс висунувшись із вікна та слухаючи цвірінкання горобців

¹² Хризопразові відтінки – відтінки каменю хризопразу: яблучно-зелена гама від світло- до темно-зеленої барви.

на даху, яке на заході сонця лунало тихіше. Коли небо було таким фантастичним, горобине цвірінкання завжди здавалося їй особливо лагідним.

За кілька днів після приїзду індійського джентльмена був ще один такий захід сонця. Того дня Сарі пощастило трохи більше, ніж звичайно: всю денну роботу було пороблено, ніхто її не посилав ні з якими дорученнями, і вона ще легше, ніж зазвичай, вислизнула з кухні й опинилася на горіщі.

Сара стала на стіл і висунулася у вікно. О, яке це було видовище! Весь західний небосхил був померезаний смугами розплавленого золота, і складалося враження, немов на світ накочується сяйливий прибії. Глибоке, густе жовте світло наповнювало повітря, а птахи, що літали над дахом, виглядали як чорні тіні на золотому тлі.

– Який розкішний вечір! – мимохіть прошепотіла Сара. – Мені аж страшно, наче має статися щось дуже дивне. Чарівні вечори завжди так на мене впливають.

Раптом вона почула десь близько, за якихось кілька ярдів, звук – і обернулася. Звук був дивний, немов хтось тонко й скрипучо верещав. Звук долинав із сусіднього горіщного вікна. Хтось, як і Сара, теж насолоджувався заходом сонця. Тільки це була не покоївка чи служниця, а найсправжнісінький індієць! Колоритний, вбраний у біле, смаглявий, з блискучими очима та білим тюрбаном на голові. Слуга-індієць, або ласкар, як їх ще називали. «Ласкар!» – здивувалася Сара. А голос, який почула Сара, належав мавпі, яку індієць тримав на руках, немов любого пустунчика. Мавпа весь час верещала й тулилася до господаря.

Сара дивилася на індійця, індієць дивився на Сару. Перше, що зауважила дівчинка, це його сумне обличчя, мабуть, він скучив за рідною домівкою. Сара

була цілком певна, що він прийшов поглянути на сонце, адже в Англії його так рідко бачиш, що легко можна знудитися. Вона з цікавістю поглянула на незнайомця – і всміхнулася. Сара добре знала, як покращує настрій проста, звичайна усмішка, навіть коли це усмішка зовсім незнайомої людини.

Сарин усміх втішив індійця. Він аж перемінівся і відповів їй такою білозубою усмішкою, що на його смаглявому обличчі неначе сонце засвітилося. Коли хтось падав від втоми чи був просто не в гуморі, привітна усмішка Сари завжди творила чудеса.

Раптом мавпа вирвалася з рук індійця. Вона завжди крутилася як в'юн, та й незнайома дівчинка її схвилювала. Мавпочка з криком бігала по даху. Нарешті скочила дівчинці на плече і гайнула в горищну кімнатку. Сара не витримала й весело розсміялася. Але мавпу слід повернути власникові (якщо ласкар – це справді її власник), і Сара замислилася: дасть мавпочка себе зловити чи почне пручатися? Ану як гайне у вікно, почне стрибати з даху на дах – і шукай тоді вітру в полі!

Ні, Сара не могла цього допустити. А раптом це мавпочка індійського джентльмена і той її дуже любить?

Зрадівши, що вона ще й досі не забула мови хінді, яку трохи вивчила, живучи з батьком в Індії, Сара звернулася до ласкара. Якщо вона заговорить мовою хінді, то він її неодмінно зрозуміє. І Сара запитала:

– Ця мавпа дасть себе спіймати?

Сара ще ніколи не бачила такого безмірного подиву і такої променистої радості, які відбилися на смуглявому обличчі ласкара, коли до нього звернулася його рідною мовою. Йому навіть здалося, що тут не обійшлося без втручання індійських богів, а цей

голос, високий і лагідний, линув із самого неба. Коли індієць почав пристрасно дякувати, Сара зрозуміла, що йому вже не вперше мати справу з англійськими дітьми. З'ясувалося, що колись цей ласкар мав честь прислуговувати міссі сагиб. А мавпочка – тваринка гарна, не кусюча, але зловити її – справа не проста. Вона блискавкою перелітатиме з місця на місце, тікаючи від людей. Не дуже слухняна, але не зла. Рам-Дас знав її як свою дитину, і часом вона йому навіть корилася, щоправда, дуже рідко. Якщо міссі сагиб не заперече, Рам-Дас дістанеться дахом до Сариного вікна, спуститься в її кімнату й поверне на місце маленьку нечему. Але він вагався: а раптом Сара вирішить, що він забагато собі дозволяє, і не пустить його?

Проте Сара розсудила інакше.

– Ви можете піти по даху? – запитала вона.

– Звичайно, – відповів ласкар.

– То йдіть, – сказала вона. – Мавпа тут скаче зі стіни на стіну, ніби чогось боїться.

Рам-Дас виліз зі свого вікна і пройшов до Сариного так легко й спокійно, наче все життя ходив по дахах. Він ковзнув у Сарине вікно й беззвучно зіскочив на підлогу. Опинившись у кімнаті, обернувся до Сари й ще раз привітався з нею. Побачивши його, мавпа тонко заскавуліла. Рам-Дас зачинив вікно і став ловити мавпу. Та, кілька хвилин бавлячись, утікала від нього – коли ж їй це набридло, вона прудко заскочила Рам-Дасу на плече і, безперестанку цокочучи щось по-мавпячому, кумедно обняла його шию волохатою лапою.

Рам-Дас уклінно подякував дівчинці. Сара знала, що від жвавих очей ласкара не сховалася надзвичайна вбогість її житла, та він і далі звертався до неї так, немов вона була донькою індійського раджі, й ретельно

удавав, що не помітив тут нічого особливого. Спіймавши мавпу, він не хотів обтяжувати Сару своєю присутністю і ще раз засвідчив дівчинці свою безмежну вдячність та пошану за виявлену ласку. А це чортеня, додав ласкар, любовно погладжуючи мавпу, насправді не таке вже й капосне, як хоче показати, і час від часу розважає господаря, який зараз не дуже здоровий. Якби його улюблениця втекла й загубилася, він впав би в розпач. Наостанок ласкар ще раз назичив Сарі всіляких гараздів і здоров'я, вистрибнув через вікно на дах і спритно, не гірше за мавпу, дістався до свого вікна.

Коли він пішов, Сара замислено спинилася посеред кімнати, і на неї наринали спогади, навіяні його обличчям і манерами. О, їй було що згадувати! Вбрання індійця та надзвичайна поштивість, з якою він звертався до неї, повернули її до колишніх часів. Сара з подивом думала, що й вона – така сама служниця, як він, котру не далі як годину тому кухарка лаяла на чому світ стоїть, – лише кілька років тому була оточена людьми, котрі трималися з нею так само поштиво, як-от зараз Рам-Дас. Коли Сара проходила повз них, вони прикладали руки до грудей і вклонялися, ледь не торкаючись чолом землі. Коли ж вона з ними розмовляла, вони всім своїм виглядом засвідчували покірливість. Тепер це було наче сон, далекий і незбутній. Усе лишилося в минулому і вже ніколи не повернеться до неї. Сара чудово розуміла, що сподіватися якихось змін на краще – марна справа. Вона знала, яке майбутнє готує їй міс Мінчин. Поки вона ще надто молода, щоб стати повноцінною вчителькою, їй доведеться бути дівчинкою на побігеньках та прислугою. Водночас від неї вимагатимуть, аби вона

не тільки пам'ятала те, що вивчила колись за партою, а й здобувала нові знання. Як? То вже її клопіт. І тому Сарі нерідко доводилося залишатися на вечір у класі й допізна схилитися над книжками. Час від часу їй влаштовували перевірку, і Сара знала, що дістане на горіхи, якщо знатиме менше, ніж мала б знати, на думку міс Мінчин. Міс Мінчин розуміла, що із Сариним потягом до знань їй не потрібні жодні вчителі. Треба дати їй підручники – вона ковтне їх без розбору і все знатиме напам'ять. Кілька років – і Сарі можна сміливо довірити навчання вихованок. Ось яке майбуття чекало на Сару. Коли вона виросте, то гаруватиме в класі так само, як зараз гарує в домі. Щоправда, її доведеться гарніше вдягнути, та ставлення до неї не покращає. У цьому Сара не сумнівалася, так само, як і в тому, що буде зроблено все, аби дівчинка пам'ятала: вона – служниця. Ось і все, що на неї чекає. Ось про що думала Сара, стоячи серед кімнати. А потім в її голові майнула ще одна думка, і від неї Сарині щоким зарум'янилися, а в очах з'явився блиск. Її худеньке тіло виструнчилося, вона вперто труснула головою і сказала:

– Та хай там як, одного їй точно не змінити. Якщо я ходжу в лахмітті, то можу залишатися принцесою в душі. Невелика заслуга бути принцесою, коли ти ходиш в золототканому одязі. Куди цінніше залишатися нею тоді, коли ніхто й не підозрює, що ти – принцеса. Коли Марію-Антуанетту¹³ скинули з трону й замкнули у в'язниці, вона мала одну чорну сукню, і коли вона посивіла, її кривдили й обзивали вдовою Капет. Але вона все одно залишалася королевою, ба

¹³ Марія Антуанетта (1755–1793) — французька королева, дружина Людовика XVI. Страчена під час Великої французької революції.

навіть більше була нею, ніж тоді, коли жила розкішно і всі бачили її велич. Я схилию голову перед Марією-Антуанеттою, позбавленою влади. Вона не злякалася ревучого натовпу. Вона була сильнішою за натовп, дарма що той її стратив.

Сара не вперше зверталася до цієї думки, і для неї вона вже не була чимось новим. Ця думка була Сариною утішителькою впродовж не одного скорботного дня, і коли дівчинка ходила по будинку, у неї на обличчі був такий вираз, що міс Мінчин, нічого не розуміючи, страшенно дратувалася. Жінка підозрювала, що в глибині душі Сара живе зовсім іншим життям, яке підносить її над рештою світу. Сара жила, не помічаючи хамства та в'їдливих шпильок на свою адресу, а коли щось і чула, то воно не справляло на неї ані найменшого враження. Нерідко, гнівно шпетячи Сару, міс Мінчин наражалася на спокійний, зовсім не дитячий погляд, яким дівчинка дивилася на неї, і читала в ньому усміхнену гордість. Вона не знала, що в такі моменти Сара подумки каже: «А вам і невтямки, що ви сварите не когось, а принцесу. Одне моє слово – і вас би вже стратили. Але живіть, бо я – принцеса, а ви – нещасна, дурна, недобра й вульгарна тітка, яка не знає кращого життя».

Такі «химери», попри всю свою нездійсненність, подобалися Сарі, вони неабияк її розважали й заспокоювали. Тож Сара не відповідала на грубощі та злість тим самим.

«Принцеса має бути ввічливою», – казала вона подумки.

Коли прислуга, наслідуючи приклад господині, всіяко дозволяла Сарі й поштурхувалася нею як могла, вона лише вище підіймала голову й залишалася незмінно гречною.

– Якби ця панянка вийшла з Букінгемського палацу¹⁴, то й тоді не мала б стільки гідности і таких вишуканих манер, – посміювалася кухарка. – «Будь ласка, пані кухарко!.. Чи не будете такі ласкаві, пані кухарко?.. Даруйте, пані кухарко!.. Можна вас потурбувати, пані кухарко?..» Набридне своїми «будь ласка», та, ніде правди діти, її манери я вже до скону пам'ятатиму. Так і сипле по кухні слівцями, неначе їх у неї – кури не клюють.

Наступного ранку після зустрічі з Рам-Дасом Сара була в класі – вчила молодших дівчат. Коли уроки закінчилися, вона складала стосом зошити з французької мови й водночас пригадувала, якими справами доводилося займатися інкогніто різним царським особам: наприклад, Альфред Великий¹⁵ пік коржі, а дружина пастуха частувала його ляпасами. Ото б вона перелякалася, дізнавшись, на кого підіймала руку! А що казатиме міс Мінчин, коли дізнається, що Сара, та сама Сара, що ходить у стоптаних-перетоптаних черевиках, які от-от розваляться, що ця Сара – принцеса, найсправжнісінька королівна! Коли вона таке подумала, в її очах з'явився вираз, який так дратував міс Мінчин. Це було вже занадто! Міс Мінчин, яка стояла близько біля Сари, спалахнула, накинулася на неї й відважила дзвінкого ляпаса, достоту, як дружина пастуха королю Альфредові. Від несподіванки Сара

¹⁴ Букінгемський палац — офіційна лондонська резиденція британських монархів.

¹⁵ Альфред Великий (бл. 849—899 або 901) — король графства Весекс, який перший офіційно став використовувати титул «король Англії». Тут Сара згадує відомий епізод із життя короля, коли він мусив, переодягнувшись в одяг бідняка, переховуватися в мешканні одного зі своїх пастухів, а дружина пастуха, не знаючи цього, змушувала його пекти коржі.

аж похитнулася. Цей лютий напад повернув її з небес на землю. Перевівши подих, вона якусь мить стояла нерухомо, а потім, несподівано навіть для себе, зайшла тихим сміхом.

– Зухвале безпардонне дівчисько! Чого ви смієтеся? – лютувала міс Мінчин.

Сарі вистачило кількох миттєвостей, щоб опанувати себе і згадати, що вона – принцеса. Від ляпасів міс Мінчин щоки в дівчинки палали.

– Подумала щось смішне, – відповіла вона.

– Негайно просіть в мене пробачення! – зажадала міс Мінчин.

Поміркувавши хвилю, Сара промовила:

– Я попрошу у вас пробачення за сміх, якщо вам це здалося неввічливим. А вибачитися за думки не буду.

– Що ж ви таке подумали? – домагалася міс Мінчин. – Як ви взагалі смієте щось думати? То про що ви подумали?..

Джессі захихотіла і штовхнула ліктем Лавінію, а Лавінія штурхнула ліктем Джессі. Всі дівчата відірвалися від підручників і нашорошили вуха. Коли міс Мінчин нападала на Сару, це завжди було цікаво. Сара незмінно казала щось дивне й ніколи не виказувала страху. Ось і тепер вона нітрохи не боялася, хоча щоки палали від ляпасів, а очі блищали, як зорі.

– Я подумала, – з почуттям власної гідності та шанобою в голосі відповіла Сара, – що ви просто не знаєте, що робите.

– Я – не знаю, що роблю? – Міс Мінчин ледь не задихнулася від злости.

– Так, – мовила Сара, – і ще я подумала: якби я була принцесою і ви дали мені ляпаса – то що б я тоді вам зробила? І зрозуміла: якби я була принцесою, ви б нізащо мене не вдарили, хай би що я сказала чи

зробила. А ще я думала про те, як здивувалася б міс Мінчин, якби вона раптом дізналася...

Сара немовби бачила перед собою все, що говорила. Її слова зачепили за живе міс Мінчин. Її обмежений, не обтяжений надмірною уявою розум на мить просвітлів, і міс Мінчин подумала, що за такою відвертою зухвалістю не може не стояти чиясь могутність.

– Що? – скрикнула вона. – Що б я дізналася?

– Що я справжня принцеса, – сказала Сара, – і можу робити все, все, що забажаю.

Всі, хто сидів у класі, дивилися на них великими очима. Лавінія, витягнувши шию, не зводила із Сарин очей.

– Геть до себе на горище! – заволала міс Мінчин, од люті сама не своя. – Негайно! Щоб духу вашого в класі не було! Учениці, повертайтеся до уроків!

Сара легенько вклонилася і сказала:

– Перепрошую, якщо вас образив мій сміх.

Вона вийшла з класу, залишивши міс Мінчин, що намагалася пересилити свій гнів, і дівчат, які перешіптувалися, похилявшись над книжками.

– Бачили? Бачили, яка дивачка? – шепотіла Джессі. – Я зовсім не здивуюся, коли раптом виявиться, що Сара – і справді велике цабе. Уявіть собі, ану як це правда!

ПО ТОЙ БІК СТІНИ

Коли в тебе є сусіди, тобі завжди цікаво, що кажуть і роблять люди, котрі мешкають за стіною. Сара любила розважати себе фантазіями про те, що може бути за стіною, яка відділяла пансіон від помешкання індійського джентльмена. Вона вже знала, що клас межує з його кабінетом, і сподівалася, що гамір, який подеколи зчинявся там після уроків, не дуже йому дошкуляє.

– Чим далі, тим більше він мені подобається, – зізналася вона якось Ерменгарді. – Я б дуже не хотіла, щоб його щось непокоїло. Я вважаю, що він мені друг. Так часом буває з людьми, які за все своє життя не перемовилися й кількома словами. Щойно ти бачиш таку людину – і вже не можеш про неї забути, ти думаєш про неї, співчуваєш їй, врешті-решт відчуваєшся так, неначе ви родина. Я так хвилююся за нього, коли бачу, як по два рази на день до нього викликають лікаря.

– В мене дуже мала родина, – замислено промовила Ерменгарда, – і це добре. Бо моя рідня мені зовсім не подобається. Дві мої тітки постійно повчають: «Боже мій, Ерменгардо! Ти така груба! Тобі не можна солодкого». А дядько розпитує всякі дурниці: «Коли був коронований Едуард III? Хто помер, переївши міногів¹⁶?»

Сара засміялася і сказала:

– Ну, люди, з якими ти й не розмовляла, не можуть ставити запитань. І я певна, що індійський джентльмен так не робив би, навіть якби дуже добре тебе знав. О, я ним захоплююся!

Загалом Сарі подобалася Велика родина, а індійського джентльмена вона полюбила тому, що він був нещасним. Ще не зовсім одужав після якоїсь важкої хвороби. На кухні – де прислуга якимось незбагненим чином знала геть усе, – нерідко говорили на цю тему. Насправді той індійський джентльмен був не індійцем, а англійцем, що певний час жив в Індії. Там його спіткали серйозні фінансові неприємності, і він уже не мав сумніву, що життя його мине у злиднях і безчесті. Ці неприємності були такі серйозні, що джентльмен дістав запалення мозку й мало не помер. І хоча з часом усе залагодилося, а всі статки й маєтки повернулися до нього, здоров'я індійського джентльмена було вже не те. Подейкували, що причиною всіх його негараздів були якісь копальні.

– Оті, в яких шукають діаманти! – уточнила кухарка. – Ну, вже хто-хто, а я свої грошики нізащо не понесу в копальні, а тим паче діамантові, – і вона багато значно покосилася на Сару. – Знаємо їх.

¹⁶ Міногі – родина риб, подібних до вугрів або великих хробаків.

«Він пережив усе, що й мій татусь, – думала Сара. – І хворів, як він. Але не вмер».

І дівчинка ще більше прихилилася серцем до нього. Тепер нерідко, якщо її посилали кудись увечері, Сара тільки раділа, бо це означало, що вона минатиме сусідній дім, і коли його вікна ще не будуть зашторені, то можна буде зазирнути в теплу кімнату й побачити названого друга. Коли на вулицях було безлюдно, вона спинялася і, стоячи в тіні металевої загорожі, бажала індійському джентльменові на добраніч, так ніби він її чув.

– Якщо ви мене й не чуєте, то, може, відчуваєте, – фантазувала Сара. – Хтозна, може, гарні думки мають здатність долітати до людей крізь вікна, двері, стіни. І коли я стою тут, на холоді, і зичу вам щастя і здоров'я, може, вам стане трішечки тепліше та спокійніше, але від чого, ви й гадки не маєте. Мені так вас шкода, – пристрасно шепотіла Сара. – Шкода, що ви не маєте «малої господиньки», яка доглядала б вас, як я колись свого татуса, коли йому боліла голова. Я би й сама залюбки стала вашою «малою господинькою», о, нещасний, милий джентльмене! Добраніч вам... Добраніч! Хай береже вас Бог!

Побажавши йому на добраніч, Сара, втішена і задоволена, йшла геть; у такі миті їй самій ставало трішечки тепліше. Вона так сильно співчувала нещасному джентльменові, що він, сидючи сам-один, мов палець, у кріслі перед вогнищем, у домашньому халаті, майже завжди з прикладеною до чола рукою та похиленою головою, неначе видивляючись у полум'ї щось безнадійно втрачене, – що він просто *мусив* вловити її співчуття.

Сара дивилася на джентльмена, і в неї виникало відчуття, що далеко не всі його сердечні муки зали-

пилися в минулому, – чоловіка й досі терзала якась невідома гризота.

«У нього завжди такий вигляд, ніби його постійно щось мучить, – думала вона. – Адже гроші знайшлися, хвороба з часом теж мине без сліду, то чому він такий? Мабуть, він має ще якусь причину».

Якщо ця причина існувала – таємна причина, про яку не знала навіть пансіонна прислуга, – то Сарі залишалося сподіватися, що принаймні батько Великої родини, якого вона подумки охрестила містером Монморенсі, був утаємничений в неї. Містер Монморенсі був частим гостем індійського джентльмена. Місіс Монморенсі з дітьми, хоча й не так часто, також бували в нього. Та над усе він любив товариство двох старших дівчат – Джанет і Нори, тих самих, котрі так розчулилися, коли їхній брат Дональд віддав Сарі шість пенсів. Індійський джентльмен дуже любив дітей, а особливо цінував товариство дівчат. Джанет і Нора любили його так, як і він їх, і з нетерпінням чекали години, коли їм дозволяли перебігти майдан і зайти до індійського джентльмена.

Що джентльмен нездужав, то діти під час цих годин поводили себе дуже тихо.

– Він дуже нещасний, – говорила Джанет, – і каже, що з нами йому веселіше. Але веселити його треба дуже обачно.

Джанет була найстаршою з дітей і наглядала за рештою. Вона дивилася, коли можна просити індійського джентльмена розповісти щось про Індію, а коли – ні. Коли Джанет бачила, що чоловіка долає втома, діти тихесенько збиралися і йшли, а їхнє місце заступав Рам-Дас. Діти дуже любили Рам-Даса. Він міг би розповісти їм багато цікавого, але, на жаль, знав тільки мову хінді. Звали індійського джентльмена містер

Керісфорд, і якось Джанет розповіла йому про їхню зустріч із Дівчинкою-яка-не-є-жебрачкою. Ця історія дуже зацікавила індійського джентльмена. Ще більше вона зацікавила його тоді, коли Рам-Дас розповів про пригоди з мавпою на горищі. Слуга докладно описав занедбане горище з голою підлогою, облупленими стінами, холодним каміном, іржавими ґратками й твердим вузьким ліжком.

– Кармайкле, – звернувся містер Керісфорд до батька Великої родини, прослухавши розповідь. – Як ви гадаєте, скільки на цьому майдані таких самих горищних кімнаток і скільки нещасних дівчаток-служниць сплять на таких ліжках, тимчасом як я страждаю від безсоння на пухових перинах і гризуся своїм багатством, котре, якщо добре розібратися, не таке вже й моє.

– Мій любий друже, – бадьоро мовив містер Кармайкл, – чим скоріше ви перестанете себе картати, тим буде краще для вас. Навіть якби ви володіли всіма багатствами Індії, вам ні за що не виправити цього несправедливого світу, і облаштуйте хоч усі горища на цьому майдані – залишаться ще сотні, тисячі необлаштованих горищ на інших вулицях і майданах. Що тоді ви робитимете?

Містер Керісфорд покусував нігті й дивився на тліючий жар у каміні.

– Чи вважаєте ви... – повільно запитав він після мовчанки. – Як ви гадаєте, могла та інша дівчинка... та дівчинка, про яку я ні на мить не забуваю... чи могла б вона... наголошую, чи могла б дійти до такого, як те нещасне дівча по сусідству?

Містер Кармайкл тривожно поглянув на нього. Він добре знав, що з огляду на фізичну недугу й душевний

неспокій йому категорично заборонено думати про таке, та ще й у чорних барвах.

– Якщо дитина з паризького пансіону мадам Паскаль – це та сама дівчинка, яку ви так шукаєте, – мовив він, утішаючи, – тоді вона в таких руках, що можна не хвилюватися. Ці росіяни її вдовчерили, бо дівчинка була найближчою подругою їхньої покійної дочки. Інших дітей вони не мали, і ще мадам Паскаль казала, що ці росіяни надзвичайно заможні.

– І бідна жінка справді не знає, куди вони поїхали! – вигукнув містер Керісфорд.

Містер Кармайкл стенив плечима. Мадам Паскаль, жінка без сентиментів, була тільки рада, що знайшла гарне місце для дівчинки, яка сиділа в неї на шиї. Адже після батькової смерти вона взагалі лишилася без засобів до існування. А жінки на кшталт мадам Паскаль не дуже переймаються майбутнім дітей, що можуть виявитися для них тягарем. Тим часом за названими батьками і за дівчинкою вже й слід прохолов.

– Але ж ви сказали, якщо це та дівчинка, яку я так шукаю. Ви сказали «якщо». Напевно ми не знаємо. І прізвище не зовсім таке.

– Мадам Паскаль казала «Кер'ю», а не «Кру», та, зрештою, це можна пояснити французькою вимовою. Але ж обставини напрочуд схожі. Індійський офіцер-вдівець віддав малу дочку до пансіону. І раптово помер, залишившись без гроша.

Містер Кармайкл трохи помовчав. Потім у нього з'явилася якась свіжа думка.

– Ви певні, що дівчинку віддали до Парижа? Ви певні, що це був паризький пансіон?

– Мій любий друже! – гірко вигукнув містер Керісфорд. – Я ні в чому не певен! Я ніколи не бачив ні дівчинки, ні її матері. У шкільні літа ми з Ральфом Кру

були друзі-нерозлийвода, але, закінчивши школу, не бачилися і зустрілися аж в Індії. Тоді я був поглинутий копальнями та перспективами, які вони відкривали. Ральфа це теж захопило. Уся затія виглядала настільки грандіозною, що від блиску алмазів ми ледве не побожеволіли. Під час наших зустрічей у нас тільки й мови було, що про копальні. Я знав тільки те, що дівчинка вчиться в якомусь пансіоні. Не можу навіть пригадати, коли я про це довідався.

Містер Керісфорд помітно нервував. Він завжди нервував, коли згадував про минулі трагічні події, – запалення мозку давалося взнаки.

Містер Кармайкл занепокоєно глянув на нього. Він хотів ще дещо спитати, але це треба було зробити делікатно, аби ще більше не розхвилювати хворого.

– Але ви маєте вагомі причини вважати, що ця школа була в Парижі?

– Так, – відповів містер Керісфорд. – Її мати була француженкою, і, наскільки я знаю, вона хотіла, аби дочка навчалася в Парижі. Тому, найвірогідніше, її віддали до Парижа.

– Так, – кивнув містер Кармайкл. – Це цілком можливо.

Індійський джентльмен подався вперед і стукнув довгою худющою долонею по столі.

– Кармайкле, – мовив із притиском джентльмен, – я *мушу* знайти її. Якщо вона жива, то десь має бути. Коли вона сама як палець і мідяка не має за душею, то винний у цьому тільки я. От і спробуй бути спокійним, коли в тебе на душі такий тягар! Цей несподіваний вибрик долі з копальнями зробив досяжними найзухваліші наші фантазії, а бідна дівчинка, напевно, старцює десь на вулицях!

– Ні-ні, – покvapно заперечив Кармайкл. – Тільки не хвилюйтеся. Краще тіште себе думкою, що, коли вона знайдеться, вам буде чим її потішити – цілим багатством!

– Чому мені забракло духу наполягти на своєму, коли справи були кепські? – застогнав у відчаї містер Керісфорд. – Я певен, цього б не сталося, якби я відповідав лише за свої гроші. Бідолашний Кру вклав у цей задум усі свої капітали, до останнього пенні. Він довіряв мені – *любив* мене. І помер з думкою, що я зробив його банкрутом, я – Том Керісфорд, який ще в Ітоні¹⁷ грав з ним у крикет. Яким же, мабуть, негідником він мене вважав!

– Не треба себе так картати.

– Я картаю себе не за те, що цей наш почин ледь не луснув – я картаю себе за те, що повівся як останній легкодух. Я накивав п'ятами, мов шахрай і боягуз, бо не міг поглянути у вічі найкращому другові та сказати йому, що він і його дочка зубожіли, і через мене.

Добрий татусь Великої родини, потішаючи, поклав руку йому на плече і сказав:

– Ви втекли, бо ваш розум не витримав душевних мук і потьмарився. Ви ж ледве розуміли, що робите. Якби не та недуга, ви б залишились там і поборолись. Не забувайте, що за два дні по втечі ви опинились у шпиталі, де вас мусили прикрутити до ліжка, бо у вас почалося запалення мозку.

– Боже милостивий! – вигукнув містер Керісфорд, хапаючись за голову. – Усе так і було. Я божеволів від страху. Тижнями не міг заснути. Тої ночі, коли я за-

¹⁷ Ітон — місто в Англії, де міститься всесвітньо відомий Ітонський коледж — елітний навчальний заклад, заснований ще 1440 року.

лишив свій дім, мені всюди ввижалися демони. Вони кривлялися і глузували з мене.

– От ви все їй пояснили, – мовив містер Кармайкл. – Чи може людина, яка перебуває на грані божевілля, міркувати тверезо?

Містер Керісфорд понуро похитав головою.

– Коли я прийшов до тям, нещасний Кру вже помер. А я геть-чисто все забув. І про дівчинку не згадував іще багато місяців. А коли я почав пригадувати, що в нього є дочка, все було наче в тумані. – Він на хвилюку замовк і потер чоло. – Зі мною ї тепер так інколи буває, щойно намагаюся пригадати. Мені весь час здається, що Кру казав, куди віддав дочку. Але куди? Як ви думаєте, він казав?

– Маю сумнів, що він назвав якийсь конкретний заклад. Здається, ви ж навіть не знаєте, як ту дівчинку звати?

– Він називав її не на ім'я, ні. У нього була для дочки кумедна й пестлива назва – «мала господинька». Та через ті злощасні копальні ми ж ні про що інше не думали – тільки про них! Інших тем для нас не існувало. Якщо він і казав про заклад, то я забув... так, забув. І ніяк не згадаю.

– Так-так, – озвався Кармайкл. – Та ми її все одно знайдемо. Спробуємо вийти на слід отих росіян. Мадам Паскаль нечітко пригадає, що живуть вони нібито в Москві. Це ї буде нашим дороговказом. Я вирушаю до Москви.

– От якби я міг поїхати з вами! – зітхнув Керісфорд. – Аж ні, доводиться сидіти тут, обклавшись хутрами, та дивитися на полум'я в каміні. Коли я дивлюся у вогонь, мені здається, що звідти на мене дивиться веселий безтурботний Кру. Дивиться і ніби щось запитує. Часом я бачу його уві сні, і він завжди стоїть

переді мною й запитує одну й ту саму річ. Ви ж, Кармайкле, здогадуєтесь, про що він питає?

– Не зовсім, – тихо промовив Кармайкл.

– Він щоразу питає: «Томе, старий... Томе, де моя господи́нька?» – Містер Керісфорд схопив Кармайклову руку й міцно стиснув. – Я мушу йому відповісти! Допоможіть мені. Допоможіть!..

А з другого боку стіни в кімнатці на горищі сиділа Сара й провадила бесіду з Мельхіседеком, що притупотів по свій вечірній порціон.

– Знаєш, Мельхіседеку, – довірчо казала вона, – сьогодні важко було залишатися принцесою. – Важче, ніж звичайно. Важче, бо надворі стає холодніше й слизькіше. Сьогодні, йдучи коридором, я минала Лавінію, і кола вона насміхалася з моєї брудної спідниці, я зопалу ледь не сказала їй усе, що думаю. Але вчасно стрималася. Коли з тебе хтось насміхається, не можна відповідати насмішкою, адже ти принцеса. От і доводиться прикусити язик і триматися. Отак я й зробила. Холодний день сьогодні видався, Мельхіседеку. А ось тепер холодна ніч.

Раптом її чорна голова безсило опустилася на руки, як це нерідко траплялося тоді, коли Сара лишалася сама.

– Ой, татусю! – прошепотіла Сара. – Скільки часу вже збігло відтоді, як я була твоєю «господи́нькою»!

Ось такі події відбувалися того дня по різні боки стіни.

«А ВОНА Ж ГОЛОДНІША ЗА МЕНЕ...»

Вима того року видалася холодна. Час від часу, коли Сару кудись посилали, їй доводилося йти по глибокому снігу. Інколи сніг танув, перемішувався з болотом, і тоді під ногами була мокра каша. Часом над Лондоном висів такий густий туман, що ліхтарі на вулицях світилися цілодобово, і тоді це місто виглядало так само, як у день Сариного приїзду, коли вона з батьком сиділа в кебі, що повільно котився лондонськими вулицями, і, схиливши голову йому на плече, куталася в теплі хутра. В такі дні від вікон Великої родини як ніколи звабливо віяло затишком, а кабінет індійського джентльмена світився теплим яскравим світлом. Зате в кімнаті на горищі було так зле, хоч плач. Ні заходів сонця, які обожнювала Сара, ні світанків; навіть зірок не завжди було видно! Над горищним віконцем висіли низькі хмари, як не сірі, то бурі, і дуже часто їх поливав дощ.

О четвертій годині, навіть коли не було густого туману, надворі вже темніло. Коли Сара йшла на горище, то мусила присвічувати собі свічкою. Через похмуру погоду кухарки й служниці ходили понурі та зганяли злість на бідолашній Беккі.

– Якби ото не ви, міс, – прямодушно зізналася вона Сарі одного вечора, коли, ледве переставляючи від утоми ноги, піднялася на горище, – якби не ви, якби я не думала, що живу в Бастилії, а в сусідній камері є хтось живий, я б уже впала духом. Дуже схоже на в'язницю, правда? А старша панія чим далі, тим більше схожа на найбільшого тюремника. Ото ходить і в'язкою з ключами бряжчить. Отими самими, про які ви казали. А кухарка – вона замість наглядача. Будь ласочка, міс, розкажіть іще щось, хоча б про той підземний хід, який ми прокопали під стіною.

– Я розповім щось тепліше, – тремтячи від холоду, проказала Сара. – Візьми свою ковдру, закутайся як слід, а я візьму свою, сядемо вдвох на ліжко, притулимося одна до одної, і я розповім тобі про тропічний ліс, де жила колись мавпа індійського джентльмена. Коли я уявляю, як вона сидить на столі при вікні й зажуреним поглядом визирає надвір, я точно знаю, що вона згадує тропічні ліси і кокосові пальми, на яких вона гойдалася. Цікаво, хто зловив цю мавпу, і чи лишилася в неї сім'я, якій вона носила б кокоси?

– О, вже тепліше, міс, – вдячно озвалася Беккі. – Знаєте, навіть Бастилія може зігріти, якщо то ви розповідаєте про неї.

– Це тому, що розповідь відвертає від думок про холод, – пояснила Сара й закуталася в ковдру так, що незакритим залишилося тільки смагляве личко. – Я це давно помітила. Що має робити голова, коли тілу погано? Треба змусити її думати про щось інше.

– І ви це вмієте, міс? – прошепотіла Беккі, захоплено поглядаючи на Сару.

Сара на хвильку замислилася.

– Інколи вмію, а інколи ні, – зізналася дівчинка. – Коли вмію, тоді все гаразд. І мені здається, що в нас би це завжди виходило, просто треба вправлятися. Останнім часом я цим часто займалася, і тепер воно мені дається легше, ніж колись. Коли справи кепські, коли вже несила терпіти, я вперто нагадую собі, що я принцеса. Я кажу собі так: «Я принцеса, і не проста принцеса, а чарівна, і тому ніхто й ніщо не може мене скривдити чи якось мені дошкулити». І тоді навіть не помічаю, куди все дівається, – зі сміхом додала Сара.

Таких нагод, коли треба не думати про погане, Сара мала більше ніж досить, так само, як і можливостей доводити собі самій, що ти – принцеса. Проте одного з найдужчих потрясінь, яке спіткало Сару в чорні дні її лихоліття і яке вона нерідко згадувала потім, вона вже не забуде ніколи.

Кілька днів поспіль лили дощі. Вулиці були слизькі й непривітні, а над дорогою стелився холодний тягучий туман. Бруд – липке лондонське місиво – був усюди, і все було затягнуте туманною запоною упереміш із мжичкою. І було б дуже дивно, якби в такі дні для Сари не знайшлося кількох доручень, задля яких доводилося міряти кроками квартал за кварталом. В таку негоду Сари як ніколи щастило з різними дорученнями. Її раз по раз посилали на вулицю, аж поки весь її обдертий одяг наскрізь просочився водою. Побите негодою страусове пір'я на старенькому капелюшку виглядало недоречним і брудним, а стоптані черевики так промокли, що більше води просто не вбирали. До всіх цих бід додалася іще одна: за якусь

провину Сару лишили без обіду: такою була воля міс Мінчин. Дівчинка так змерзла, зголодніла й знесилася, так змарніла на виду, що якийсь сердобольний добродій аж озирнувся, і його обличчя несподівано скривилося у співчутливій гримасі. Але Сара цього не бачила. Вона квапилася й намагалася не думати про сумне. З усіх сил, які ще збереглися в її тільці, дівчинка намагалася фантазувати, але сьогодні це виходило погано, і Сара навіть встигла декілька разів подумати, що жодна вигадка її не гріє, а може, навпаки, забирє останнє тепло. Та Сара вперто тишила себе уявою, і коли з її роздертих черевиків виливалася брудна вода, а вітер, геть оскраженівши, терзав її тоненьку курточку, вона йшла і щось беззвучно розповідала, не ворущачи губами.

«От уявімо, що на мені сухий одяг, – фантазувала Сара. – Я взута в добротні черевики, одягнута в довге і грубе пальто, на ногах у мене вовняні панчохи, а в руках – парасолька без дірок. А ще уявімо... уявімо, що коло крамнички, де продають гарячі булочки, я знайшла собі шість пенсів – зовсім-зовсім нічий! Так, уявімо, що я їх знайшла, зайшла до крамнички, купила шість найгарячіших булочок і з'їла їх одну за одною, не спиняючись».

Що не кажіть, а інколи в нашому світі трапляються справжні дива.

Бо те, що трапилося із Сарою, інакше й не назвеш. Щойно вона це подумала, як їй довелося іти через вулицю. Бруд під ногами був жахливий – і Сара йшла мало не вбрід. Вона старалася ступати якнайобережніше, та це не дуже допомагало. Дівчинка пильно дивилася під ноги, вибираючи, де мілкіше, і, вже доходячи до тротуару, побачила в стічному рівчаку щось блискуче. То була срібна монетка – маленька,

але справжня. Не одна пара черевиків пройшлася по ній, намагаючись втоптати в бруд, та, навіть вдавлена в мокру кашу, вона ще якось блищала. Щоправда, це були не шість пенсів, а лише чотири, та хто сказав, що чотирипенсовик – це не гроші?

Наступної миті монетка лежала в її закоцюблій червоно-синявій долоні.

– Ой! – зраділа Сара. – Це правда! Чиста правда!

І тут, ви не повірите, вона побачила перед собою вітрину. Так, це була та сама крамничка, і пекарка – міцна й по-домашньому привітна молодиця з рожевими щоками – саме виносила тацю з гарячими смачними булочками. Вони були щойно з печі, великі, пухкенькі, блискучі, з начинкою зі смородини.

Сара ледь не зомліла від вигляду булочок і пахощів теплого хліба, що струменіли з підвального віконця крамнички.

Сара знала, що ніщо не завадить їй скористатися знахідкою. Правдоподібно, монетка вже давно лежала в рівчаку, а її власник безслідно розчинився в потоці перехожих, який з ранку до ночі вирує на вулицях.

– Ні, мабуть, піду й запитаю в булочниці, чи вона нічого не губила, – вагаючись, прошепотіла Сара. Перейшла тротуар, ступила мокрим черевиком на східці... І раптом побачила картину, що змусила її спинитися!

Маленька дівчинка, жебрачка, ще жалюгідніша, ніж Сара, сиділа коло крамниці. З вигляду – купа брудного лахміття, з якого виглядали голі брудні ніжки, червоні від холоду, бо як не намагалася жебрачка їх прикрити, її дрантя було закоротке для цього. А поверх безформної купи лахміття стирчало лице з великими, порожніми від голоду очима та нечесана кучма.

Те, що погляд жебрачки був порожній саме від голоду, Сара збагнула одразу, тільки-но її побачила. Пройнявшись жалем до дівчинки, вона сумно зітхнула й промовила:

– Ось вам іще одна. Скільки їх таких по місту!.. А вона ж голодніша за мене...

Дівчинка мовчки подивилася на Сару й посунулася вбік, немов звільняючи їй місце. Вона вже звикла, що їй завжди і всюди треба посуватися. От побачить її полісмен і скаже, аби вона «кудись ішла».

Сара, стискаючи свою монетку, трохи повагалася, а потім заговорила до жебрачки:

– Їсти хочеш?

Купа лахміття ще трохи посунулася, і дівчинка хрипким голосом відповіла:

– А що, не видно? Хіба ні?

– Ти обідала? – спитала Сара.

– Не обідала, – ще більше охрипнувши, відказала мала. – І не снідала, і не вечеряла. Зовсім не їла.

– Відколи? – здивувалася Сара.

– А я знаю? От сьогодні ще точно не їла – ані рісочки. Просила, просила...

Від одного погляду на неї в Сарі знов засмоктало під ложечкою, а ноги захиталися від слабкості. Але дивні химерні думки вже заповнили Сару.

«Якщо я принцеса, – думала Сара, намагаючись відігнати неприємні відчуття, – якщо я принцеса... Навіть позбувшись трону й опинившись у злигоднях, принцеси завжди всім ділилися... зі своїми підданими... якщо траплявся хтось бідніший і голодніший, ніж вони. Завжди ділилися... Одна булочка коштує один пенс. Якби я мала шість пенсів, можна було б купити шість булочок. Замало для нас двох, але все ж краще, ніж нічого.

– Зачекай хвильку, – кинула Сара маленькій жебрачці і зайшла до крамнички.

Всередині було тепло і смачно пахло. Пекарка саме збиралася докласти на вітрину гарячих булочок.

– Скажіть, будь ласка, – звернулася до неї Сара, – ви часом не губили чотири пенси – чотири пенси одною монеткою?

Вона дістала з кишені маленьку срібненьку монетку й простягнула жінці.

Пекарка зиркнула на монетку, потім на Сару, кинула оком на її серйозне личко та брудний одяг, який знав колись кращі часи.

– Ні, дякувати Богу, не губила, – відповіла вона на решті. – Ти їх знайшла?

– Так, – кивнула Сара. – В стічному рівчаку.

– То залиши собі, – сказала пекарка. – Може, вона не перший тиждень там валяється, спробуй дізнатися, хто її загубив. Та й кому яке до цього діло?

– Знаю, – мовила Сара, – але подумала, що краще запитати.

– Мало хто зробив би так, як ти, – похвалила її булочниця, з цікавістю дивлячись на дівчинку. – Напевно, хочеш щось купити, так? – додала вона, помітивши, як Сара зиркає на булочки.

– Чотири булочки, будь ласка, – попросила Сара. – Тих, що по пенні за штуку.

Булочниця підійшла до вітрини, взяла паперовий пакет і стала класти в нього булочки. Сара встигла помітити, що булочок було не чотири, а шість.

– Вибачте, але я просила чотири, – озвалася вона. – У мене тільки чотири пенси.

– Ті дві – від мене, – привітно оглянулася на неї жінка. – Думаю, ти їх також зїси, якщо не зараз, то колись. Чи, може, ти не хочеш їсти?

У Сарі перед очима попливло рожеве марево.

– Так, я дуже хочу їсти. Щиро дякую за вашу доброту. Але, – не вгавала вона, – на вулиці є дівчинка, яка ще голодніша за мене...

Тут до крамниці зайшло кілька покупців, а що вони всі дуже поспішали, то Сарі не лишалося нічого іншого, як подякувати булочниці й вийти надвір.

Мала жебрачка далі тулилася в кутку на сходах. Мокра, обляпана від голови до п'ят, вона виглядала просто жахливо й дивилася перед собою порожнім поглядом, сповненим страждання. Раптом Сара помітила, як дівчинка затиллям чорної шкарубкої долоні провела по очах, змахуючи сльози, і щось глухо забубоніла. Сара розкрила паперовий пакет із гарячими булочками, які вже трохи відігріли її закоцюблі руки, і дістала одну.

– Ось, – промовила вона, кладучи булочку жебрачці на коліна. – Вона смачна і тепла. З'їж, голод не так дошкулятиме.

Мала здригнулася й зиркнула на Сару, немов перелякалася такої несподіванки, а потім жадібно, як вовчєня, накинулася на булочку, кусаючи її великими шматками, і блаженно стогнала.

Сара витягла ще дві булочки й віддала жебрачці. Хрипкий блаженний стогін перейшов у гарчання.

«Вона голодніша, ніж я, – думала Сара. – Просто вмирає з голоду!» І тремтячою рукою дістала четверту булочку. «Я ж не вмираю», – подумала вона – і дала ще п'яту.

Сара повернулася і пішла, а дитя лондонських вулиць усе кусало й жувало. Жебрачка була надто зайнята їжею, аби дякувати Сарі, а може, і взагалі не знала, як слід поводитися в подібних ситуаціях. Які можуть бути манери в знедоленого дикого звіряти?

– До побачення! – крикнула їй Сара. Перейшовши вулицю, вона знов озирнулася на неї. Жебрачка стояла, тримаючи по булочці в кожній руці, але не їла, а дивилася на Сару. Сара кивнула їй на прощання, і та, кілька секунд повагавшись, і собі мотнула розкошляною головою. І поки Сара йшла по вулиці, вона стояла як укопана й дивилася їй вслід.

Пекарка визирнула у вітрину і все зрозуміла.

– Матінко рідна! – вигукнула вона. – Не інакше, як ця дівчинка віддала все малій злидарці! І хай мені хтось скаже, що їй не хотілося їсти. Аякже, вона сама була голодна як вовк. Чому вона це зробила, хотіла б я знати.

Кілька секунд пекарка стояла, щось міркуючи, тоді, піддавшись цікавості, вийшла на поріг і запитала в жебрачки:

– Хто дав тобі ці булочки?

Мала кивнула головою в бік Сариної постаті.

– А що вона тобі казала?

– Спитала, чи не хочу їсти, – хрипко сказала мала.

– А ти їй що?

– Сказала, що хочу.

– Тоді вона зайшла до крамниці, купила булочки і дала їх тобі. Так?

Дівчинка кивнула.

– Скільки?

– П'ять.

Пекарка підрахувала й приголомшено підсумувала:

– Собі залишила одну!.. А спокійно могла ум'яти всі шість, по очах було видно.

Вона провела поглядом далеку фігурку в мокрому одязі і вперше за багато днів відчула, як звичний спокій покидає її душу.

– Шкода, що вона вже пішла, – промовила пекарка. – Хай мені грець, якби я не дала їй цілої дюжини тих булок.

Повернувшись до жебрачки, вона запитала:

– Ще їсти хочеш?

– Я завжди хочу, – відповіла та, – просто зараз хочу трохи менше.

– Тоді заходь, – сказала пекарка й відчинила двері.

Мала підвелася зі сходів і зайшла всередину. Її зашували в тепле місце, повне хліба, – це було щось неймовірне. Вона не знала, що має бути далі, і не переймалася цим.

– Погрійся, – сказала жінка, показуючи на камін у крихітному закомірку. – І слухай, що я скажу. Якщо захочеш хліба, можеш прийти і попросити в мене. І побий мене грім, якщо я тебе не нагодую заради отого дівчиська!

* * *

З'ївши останню булочку, Сара трохи заспокоїлася. Хай там як, а вона була тепла, і краще вже з'їсти одну, ніж не з'їсти нічого. Йдучи по вулиці, вона відламувала від булочки маленькі шматочки й повільно їх пережувала, аби на довше розтягнути насолоду.

«Уявімо, що ця булочка чарівна, – міркувала Сара, – і один її шматочок заміняє аж цілий обід. Тож, коли я їстиму так далі, можу просто об'їстися».

Коли вона дійшла до майдану, де стояв пансіон, на вулиці вже споночіло, а у вікнах світилося. Вікон Величенької родини, які майже ніколи не були порожніми, ще не зашторили. Зазвичай о такій порі батько сімейства, якого вона подумки називала містером Монморенсі, сидів у величезному кріслі в оточенні ці-

лого рою дітлашні. Діти розмовляли з ним, сміялися, залазили на бильця крісла, сідали йому на коліна чи тулилися до ніг. Того вечора дітлашня також роїлася навколо містера Монморенсі, але останній, на відміну від колишніх вечорів, у кріслі не сидів. Взагалі в кімнаті панувало якесь дивне пожвавлення. Хтось явно збирався в дорогу, і цей «хтось» був не хто інший, як містер Монморенсі. Перед входом стояла карета, і до неї вже прив'язували чималеньку валізу. Діти, ні на мить не вгаваючи, весело підскакували коло татуса. Коло нього стояла гарненька рожевощока мама і щось казала, напевне, давала останні настанови. Сара стишила ходу, аби побачити, як чоловік бере малих дітей на руки й цілує, а потім нахиляється, аби поцілувати старших.

«Цікаво, чи надовго він з дому? – подумала Сара. – Валіза в нього нівроку. О, як вони за ним сумуватимуть! Та я й сама сумуватиму, дарма що він і не здогадується про моє існування».

Коли двері відчинилися, Сара, пам'ятаючи історію з шістьма пенсами, відійшла трохи далі. Вона бачила, як містер Монморенсі вийшов з кімнати, спинився в залитому теплим світлом передпокої, а діти й далі крутилися коло нього.

– А правда, що вся Москва засипана снігом? – запитала дівчинка Джанет. – І кажуть, там усюди лід?

– Ти будеш кататися на санях? – вигукнув хтось із дітей. – І побачиш царя?

– Я напишу листа і все там розповім, – пообіцяв він, сміючись. – Пришлю листівки з мужиками і все таке інше. Біжіть у дім, сьогодні дуже вогко. Я б волів залишитися з вами, аніж їхати до Москви. На добраніч! Приємних снів, качата! Хай береже вас Господь!

Він збіг по сходах і заскочив до карети.

– Якщо знайдеш ту дівчинку, перекажи, що ми її любимо! – крикнув Гі Кларенс, підстрибуючи на вхідному килимку.

Коли карета рушила, вони зайшли в дім і зачинили двері.

– Ти бачила? – запитала Джессі в Нори, коли діти були в дитячій. – По вулиці йшла та сама Дівчинка-яка-не-є-жебрачкою. Вона аж посиніла з холоду і промочла як хлющ, а ще я помітила, що вона зупинилася і дивилася на нас. Мама каже, що вона завжди вдягається так, немов доношує шмаття з якихось багатіїв. А ті, у пансіоні, напевно, спочатку чекають на погану погоду, а потім вигадують для неї різні доручення.

Тим часом Сара, перейшовши майдан, наближалася до чорного ходу. Від холоду їй зуб на зуб не падав, а від утоми вона ледве трималася на ногах.

«Цікаво, що то за дівчинка? – думала Сара. – Кого шукає містер Монморенсі?»

І тримаючи кошик, що здавався важким як ніколи, вона пішла по сходах. А батько Великої родини клався на залізничну станцію, аби сісти на поїзд і поїхати до Москви, де, не шкодуючи ні сил, ні часу, він мав шукати зниклу доньку капітана Кру.

ЩО ЧУВ І БАЧИВ
МЕЛЬХІСЕДЕК

Поки Сара ходила по Лондону, на горищі коїлося щось дивне. Єдиним свідком цього був Мельхіседек, але й він був настільки збентежений, що просто сидів у норі, не витикаючи носа, тремтів усім тілом і, зачаївшись, спостерігав за тим, що робиться в кімнаті.

Відколи Сара на світанку покинула свою кімнату на горищі, там панувала мертва тиша, яку порушував тільки стукіт дощу по даху і вікно. Поки дощило, Мельхіседек, не довіряючи стороннім звукам, сидів удома. Коли ж дощ ущух і тиша стала цілковитою, він зібрався з духом й пішов у розвідку, хоча з досвіду знав, що до вечора Сари не буде. Він лазив по кімнаті, обнюхуючи все, що траплялося на шляху, і саме надивав крихту, котра якимось дивом збереглася від минулої вечері, коли раптом згори долинув дивний звук. Часто-часто забилося щуряче серце, Мельхісе-

дек спинився і прислухався. Хтось ступав по даху. Ось він уже підійшов до вікна... Вікно якимось дивом відчинилося... Спочатку в ньому з'явилася смаглява фізіономія. За нею друга. Обидві сторожко й зацікавлено оглянули кімнатку. На даху було двоє чужинців, і вони мовчки готувалися проникнути через вікно в кімнату. Одним з тих незнайомих був Рам-Дас, а другим – особистий секретар індійського джентльмена. Звісно ж, Мельхіседек не знав таких речей. Щур розумів тільки те, що непрохані гості порушують спокій на його горищі. Коли темнолиций з надзвичайною легкістю і спритністю беззвучно скочив у кімнату, Мельхіседек, щоб бути від гріха подалі, гайнув до нори. Від страху він був ні живий ні мертвий. Сари щур не боявся і знав, що дівчинка тільки кидає крихти, а гукаючи його до себе, тихо посвистує. А чого чекати від тих зайд? Мельхіседек заліг коло виходу, так, щоб його блискучі очі бачили через шпарину все, що робиться в кімнаті, і зачаївся. Важко судити, що зрозумів щур із розмови двох людей, якщо взагалі щось зрозумів, а те, що був украй здивований, не підлягає жодним сумнівам.

Секретар, легкий рухливий молодик, прослизнув у вікно так само легко й безшумно, як Рам-Дас. І встиг помітити, як промайнув кінчик Мельхіседекового хвоста.

– То був щур? – пошепки спитав він у Рам-Даса.

– Так, сагибе, щур, – так само пошепки сказав Рам-Дас. – Їх за стіною багато.

– Фе-е! – скривився секретар. – Просто диво, що дитина не стала заїкою.

Рам-Дас показав щось на мигах і поблажливо усміхнувся. Зараз він був тут на правах Сариного зна-

йомця, дарма що вони розмовляли тільки раз у житті. І він пояснив:

– Ця дівчинка, сагибе, з ким тільки не приятелює! Вона зовсім не схожа на інших дітей. Я спостерігав за нею, коли вона мене не бачила. Я вночі не раз пролазив по даху і дивився, чи з нею все гаразд. Часом дивлюся зі свого вікна, коли вона мене не бачить. Вона залазить на цей стіл і дивиться в небо, а збоку здається, що вона з ним розмовляє. Горобці озиваються на її голос. Від самотності вона приручила щура. Одна безправна служниця часто шукає в неї розради. Ще до неї потай ходять двоє дівчат. Одна зовсім маленька, а друга старша, і та, що старша, її просто обожнює, а слухати могла б цілу вічність. От що я бачив, коли лазив по даху. Господиня цього дому – погана жінка – має її за парію. Та дівчинка поводитьсь так, наче в її жилах тече королівська кров.

– А ти добре обізнаний, – завважив секретар.

– Я знаю кожен її день, – гордо озвався Рам-Дас. – Я знаю, коли вона йде, знаю, коли приходить, знаю її смуток і маленькі радощі. Знаю, коли вона змерзла і коли голодна. Знаю, коли вона сама до півночі сидить над книжками. Знаю, коли до неї потай приходять подруги і вона стає щасливіша, які усі діти, незважаючи на злигодні. Коли вони приходять, їй є з ким пошептатися і посміятися. Якщо вона захворіє, я також це знатиму, тоді я прийду і допоможу їй усім, чим тільки зможу.

– Ти певен, що сюди ніхто не ходить, окрім неї, а вона не повернеться і не застане нас зненацька? Бо ще, чого доброго, перелякається, і тоді план сагиба Керісфорда зруйнується.

Рам-Дас нечутно підійшов до дверей і спинився коло них.

– Сагибе, крім дівчинки сюди ніхто не підіймається, – пояснив він. – Але вона пішла кудись із кошником, тож буде тут, напевно, аж за кілька годин. Якщо я стоятиму на варті, то зачую будь-кого, перш ніж він зайде на останній сходовий марш.

Секретар витяг із нагрудної кишені олівець і нотатник.

– Будь насторожі, – попередив Рам-Даса, а сам, нечутно ходячи по вбогій кімнатчині, заходився вивчати її облаштування і швидко щось строчив собі в нотатник.

Спочатку він підійшов до вузького ліжка, поклав руку на матрац і здивовано зойкнув.

– Тверде як камінь! Коли вона піде, треба поміняти. Доведеться це зробити в інший день. Сьогодні ми точно не встигнемо.

Він підняв покривало й побачив збиту подушку.

– Покривало заяложене і старе, ковдра тоненька, простирадла латані-перелатані, – перелічував він. – Що це за ліжко для дитини – і це в шанованому домі! – його погляд ковзнув по іржавих ґратках. – А вогню тут уже років сто не було.

– Відколи я спостерігаю, тут ще ні разу не палилося, – повідомив Рам-Дас. – У господині з пам'яттю не все гаразд, інакше пам'ятала б, що слуги також можуть мерзнути.

Секретар швидко робив позначки в нотатнику. Скінчивши писати, він вирвав списаного аркуша і сховав його в нагрудній кишені.

– Дивний спосіб робити добро, – мовив він. – Чия це вигадка?

На сумирному обличчі індійця з'явився перепрошувальний вираз. Він вклонився і сказав:

– Якщо чесно, сагибе, – зізнався індієць, – то це я перший запропонував, але то була просто невинна фантазія. Мені сподобалася дівчинка, до того ж вона, як і я, самотня. У неї дивна манера знаходити собі таємних друзів і вигадувати різні фантазії. Якось одного вечора мені було тоскно, тож я підповз до відчиненого вікна і став прислухатися. Вона розповідала собі вголос, як виглядала б ця кімната, якби у ній з'явилися приємні та корисні речі. Вона фантазувала – і ніби бачила все перед собою. І що більше вона говорила, то веселіше і тепліше їй було. Ось так вона розважалася того дня. Наступного дня, коли сагибові трохи погіршало і він був прикутий до ліжка, я розповів йому і про це, і про свою вигадку. Тоді це була дійсно вигадка, але сагибові вона припала до душі. Коли ж я розповів, чим займається дівчинка, він трохи був повеселішав, став питати, хто вона така. І врешті-решт став усерйоз міркувати, як би перетворити її фантазії на реальність.

– Ти думаєш, це можна встигнути під час її сну? А як прокинеться? – запитав секретар. Секретар ще не знав, у чому полягав цей план сагиба Керісфорда, та він уже цілковито полонив його уяву.

– Я вмю рухатися тихо, наче кіт, – сказав Рам-Дас. – А сон у дітей, навіть бідних, міцний. Якби я зайшов сюди серед ночі, вона б у ліжку навіть не поворухнулася. Коли хтось піднесе речі до вікна і подасть їх у кімнату, я все зроблю тихо й швидко, і дівчинка нічого не почує. А коли вона вранці прокинеться, то подумає, що тут побував чарівник.

Індієць усміхнувся. Ця думка немов зігріла йому серце, що билосся під білою сутанною. Секретар теж усміхнувся і сказав:

– Це буде як у казці з «Тисячі та однієї ночі». Тільки ви, діти Сходу, вмiєте таке навігадувати. Куди там туманному Лондону!

Вони пробули тут недовго, чим дуже потiшили Мельхіседека, бо мови їхньої шур все одно не розумів, а від ходіння по кімнаті та постійних перешіптувань його шуряче серце наповнялося тривогою. Ніщо не минало уваги молодого секретаря. Він геть усе брав на олівець: і занедбану підлогу, і холодний камін, і зламаний підніжок, і старий стіл, і стіни... Поводивши рукою по стінах, він утішився, коли намацав у кількох місцях старі забиті цвяхи.

– Тут можна буде щось повісити, – пояснив він.

Рам-Дас загадково всміхнувся і сказав:

– Вчора, коли її не було в кімнаті, я заліз сюди, прихопивши з собою маленькі гострі цвяхи, які можна встромляти в стіну голіруч, без молотка. Я понатикав їх у тих місцях, де, як на мене, вони найпотрібніші. Вважайте, перший крок ми зробили.

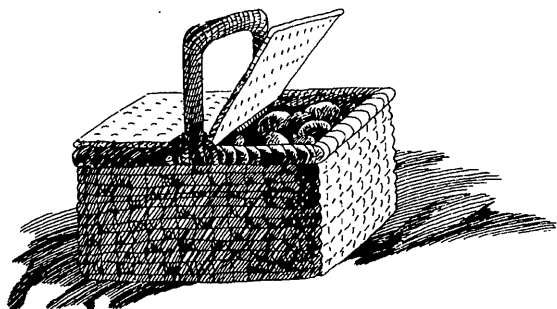
Секретар індійського джентльмена нічого не сказав, мовчки поглянув довкола і поклав свій нотатник назад у кишеню.

– Гадаю, на сьогодні досить, – сказав він, – зараз можемо йти. У сагиба Керісфорда добре серце. Дуже шкода, що він не знайшов зниклої дівчинки.

– Зате якщо знайде, то враз одужає, – сказав Рам-Дас. – Як знати, може, ваш Бог уже веде її до нього.

Вони тихо ковзнули в горищне вікно і зникли так само нечутно, як прийшли сюди, на превелику радість Мельхіседека, котрий, упевнившись, що люди пішли зовсім, уже за кілька хвилин спокійно покинув нору і знову нишпорив по кімнаті, резонно гадаючи, що навіть у підозрілих типів у кишенях можуть завалятися крихти й ненароком висипатися на долівку.

ЧАРІВНЕ ПЕРЕТВОРЕННЯ

Коли Сара минала сусідній будинок, Рам-Дас уже зачиняв віконниці, і вона лише мигцем уздріла інтер'єр кімнати. «Давно я не бачила зсередини красивої кімнати або зали!» – майнула їй думка.

У каміні звично палахкотіло полум'я, а перед ним сидів індійський джентльмен. Він сидів, підперши голову рукою, і здавався таким самим нещасним та покинутим, як і раніше.

– Бідний чоловіче! – зітхнула Сара. – Цікаво, що ви зараз думаєте?

А він сидів і думав: «Припустімо... припустімо, Кармайкл знайшов у Москві росіян, а дівчинка, яку взяли з пансіону мадам Паскаль не та, яка нас цікавить. Припустімо, що це зовсім інша дитина. Яких тоді заходів я мушу вжити?»

Зайшовши на кухню, Сара наткнулася на міс Мінчин, що лаяла за щось кухарку.

– Чому вас так довго не було? – накинулася вона на Сару. – Повернутися треба було кілька годин тому.

– На вулиці мокро і брудно, – виправдовувалася Сара, – а йти важко, черевики зносилися і весь час ковзаються.

– Не шукайте відмовок, – відрізала міс Мінчин. – Все одно ніхто не повірить.

Сара пішла до кухарки, яка щойно дістала доброго прочухана і була в дуже кепському гуморі. Тож поява дівчинки була дуже доречною: на кому ж іще зганяти свою злість, як не на Сарі!

– Я думала, ти вже до ночі не повернешся! – почала гримати кухарка.

Сара виклала на стіл закупи і сказала:

– Оце все, що ви просили.

Кухарка, буркаючи щось під ніс, оглядала товар. Настрій в неї був препаскудний.

– Можна, я чогось поїм? – боязко запитала Сара.

– Чаювання вже закінчилося, і нічого нема, – відрізала кухарка. – Чи ти думала, я для тебе на печі триматиму?

Сара завагалася.

– Я сьогодні без обіду, – промовила вона тихесенько, боячись, аби голос не затремтів.

– Десь там у прикомірку завалявся окраєць, – кинула кухарка. – Чогось іншого не шукай, все одно не знайдеш.

Сара дістала окраєць. Хліб був черствий. Просити ще чогось до хліба було марно: надто вже зла була кухарка. Зганяти злість на Сарі завжди було і легше, і безпечніше. Того вечора Сарі було по-справжньому важко підніматися по довгих сходових маршах, що вели на її горище. Завжди, коли її долала втома, ті три марші здавалися довгими й надто крутими. А сьогодні Сарі здавалося, що вона взагалі не дійде до горища. Кілька разів їй довелося зупинитися, аби набратися

сил. Нарешті, здужавши останній марш, вона вийшла-таки на горищний поверх, побачила світло, що проби-валося у шпарину під дверима, і зраділа. Світло озна-чало, що Ерменгарда змогла проскочити нагору, тож сьогодні в Сарі гості. Це її трохи розрадило. Це все-таки краще, ніж прийти в порожню кімнату. Пухкень-ка, домашня Ерменгарда, замотана у свою червону шаль, самою своєю присутністю зігрівала Сарі душу.

І справді, відчинивши двері, Сара побачила Ермен-гарду. Товстунка сиділа на її ліжку, підібгавши ноги. Вона так і не здружилася з Мельхіседеком та його ро-диною, хоч ті поводили себе люб'язно. Приходячи на горище, вона залазила на ліжку і вже там чекала на Сару. Цього ж разу їй таки довелося понервувати, бо щур постійно вилазив з нори і все обнюхував, а одно-го разу присів на задні лапи, втупився в Ерменгарду своїми щурячими очицями і став водити носом. Тоді товстунка налякалася і скрикнула.

– Ой, Сарочко! – закричала вона, уздрівши Сару. – Як добре, що ти прийшла! Цей Мельхіседек уже так тут обнюхувався. Я й так і сяк його просила піти, а він не йде і край! Ти знаєш, я його люблю, але мені трохи лячно, коли він коло мене так нюхає. Як думаєш, він сюди коли-небудь заскочить?

– Ні, – запевнила Сара.

Ерменгарда підповзла до краю ліжка і придивила-ся до подруги.

– Саро, в тебе змучений вигляд, – сказала вона. – Ти бліда, наче смерть.

– Бо я справді змучилася, – відказала Сара, важко присідаючи на свій кривоногий підніжок. – О, та тут Мельхіседек. Бідненький, прийшов по вечерю!..

Мельхіседек покинув нору, коли Сара була ще на сходах. Дівчинка не сумнівалася, що він упізнає її

ходу. Щур подріботів до Сари, витягнув привітну мордочку, але дівчинка сягнула рукою в кишеню, вивернула її та скрушно похитала головою.

– Вибач, будь ласка, але в мене ні крихти, – перепросила вона. – Іди додому, Мельхіседеку, і перекажи своїй дружині, що в кишенях у мене порожньо. Якби кухарка і міс Мінчин не були такі злі, можливо, все було б інакше.

Мельхіседек ніби все зрозумів. І спокійно й покійно задріботів додому.

– А знаєш, Ермусю, я й не чекала, що ти прийдеш, – промовила Сара. Ерменгарда щільніше замоталася у свою червону шаль.

– Сьогодні міс Амелія ночує у своєї пристаркуватої тітки, – пояснила вона. – А коли ми лягаємо спати, ніхто, крім неї, не ходить по спальнях. І якби я хотіла, то могла б тут сидіти до ранку.

Вона кивнула в бік стола, що стояв під вікном. Зайшовши до кімнати, Сара на стіл ще не дивилася. Там лежав стосик книг, і, киваючи в їхній бік, Ерменгарда гидливо кривилася.

– Тато ще кілька штук прислав, – повідомила вона. – Он вони, Саро.

Побачивши книги, Сара зірвалася з місця. Підбігла до столу, взяла один том і стала швидко гортати. Усі незгоди тимчасово відступили.

– О! – раділа Сара. – Яка краса! «Французька революція» Карлайля¹⁸! Я так хотіла її прочитати!

– А я – ні, – озвалася Ерменгарда. – Але коли я її не прочитаю, тато розсердиться. Він хоче її обговорити зі мною, коли я повернуся. Послухай, що мені робити?

¹⁸ Томас Карлайл (1795 – 1881) – шотландський письменник, есеїст та історик.

Сара облишила книгу, глянула на Ерменгарду, і щоби її зарум'янилися.

– Слухай! – вигукнула Сара. – Ти позич мені ці книги, я їх прочитаю – і розповім тобі все, що там написано. Так розповім, що ти запам'ятаєш геть усе!

– А зможеш?! – стрепенулася Ерменгарда.

– Авжеж, – запевнила її Сара. – Не забувають же менші дівчата, що я їм говорю.

– Саро! – зраділа Ерменгарда, і на її обличчі засвітилася надія. – Якщо ти це зробиш... якщо ти зробиш так, як кажеш... я... я віддам тобі все, що забажаєш.

– Мені нічого не треба, – відмахнулася Сара. – Ну... хіба що ці книжки!

Сарині очі побільшали, і від хвилювання вона часто-часто дихала.

– Ну то лиши їх собі, – сказала Ерменгарда. – Шкода, що я не можу їх читати, але нічого не вдієш. Я ж не така розумна. Мій тато розумний і думає, що й я маю бути такою.

Сара гортала книжку за книжкою.

– А що ти скажеш татові? – запитала вона, ще не до кінця повіривши в це щастя.

– Хіба йому треба знати? – сказала Ерменгарда. – Хай думає, що я їх прочитала.

Сара поклала книжку, яку тримала в руках, і похитала головою.

– Це майже те саме, що обманути, – промовила вона. – А обманювати... розумієш, обманювати – не просто негарно, а й *підло*. Інколи, – замислено сказала Сара, – я думаю: я могла б вчинити жорстоко. Коли міс Мінчин знову чіплятиметься до мене, могла б убити її... Але я не зможу цього зробити... Я б не змогла піти на *підлість*. Чому ти не можеш сказати татові, що я їх прочитала?

– Він хоче, щоб я їх прочитала! – збентежилася Ерменгарда, не чекаючи такого повороту.

– Він хоче, аби ти знала, про що в них написано, – уточнила Сара. – А якщо я тобі розповім, та так, що ти нічого не забудеш, йому це напевно сподобається.

– Йому сподобається, коли я щось знатиму, а як, у який спосіб, то це його вже не обходить, – невесело сказала Ерменгарда. Якби ти була моїм татом, ти б теж так хотіла.

– Але ж це не твоя провина, що... – почала була Сара. Та раптом затнулася й замовкла. «Що ти вродилася тупою», – ледь не зірвалося з її язика.

– Що – не моя провина? – запитала Ерменгарда.

– Що ти не пам'ятаєш всього так добре, – делікатно висловилася Сара. – От не виходить так у тебе – і край. А в мене виходить, ну то й що?

Сара завжди добре ставилася до Ерменгарди й намагалася стерти різницю між ними. От і тепер вона поглянула на кругле обличчя подруги, і її осяяла не по-дитячому мудра думка.

– Хто знає, – сказала вона, – може, щастя не в тому, аби все хапати на льоту. Дехто дуже цінує вміння бути доброю. От якби міс Мінчин знала геть усе, але залишалася такою, як є, її все одно ніхто б не любив. Знаєш, скільки розумних людей творили зло й самі були злими. От візьмімо хоча б Робесп'єра¹⁹...

Замовкнувши на хвильку, вона поглянула на Ерменгарду. Та помітно збентежилася.

– Не пам'ятаєш? – запитала Сара. – Не так давно я розповідала тобі про нього. Напевно, забула.

– Ще трохи пам'ятаю. Але не все, – зізналася Ерменгарда.

¹⁹ Максиміліян Робесп'єр (1758–1794) – один з керівників Великої французької революції. Скинутий і страчений внаслідок замаху 9 термідора.

– Тоді гаразд, зачекай хвилинку, – попросила Сара. – От я зніму мокрі речі, закутаюся в покривало і ще раз розповім тобі про нього.

Вона зняла капелюшка і пальто, повісила їх на цвях, забитий в стіну, скинула мокрі черевики й перевзулася в старі пантофлі. Тоді заскочила на ліжко, укутала плечі покривалом і сіла, обхопивши коліна руками.

– Ну, тоді слухай, – сказала вона Ерменгарді.

Сара поринула в криваві події Французької революції і розповідала такі історії, що очі в Ерменгарди стали круглими від подиву і їй перехопило дух. Слухати Сарину розповідь було трохи лячно, але й захопливо, і після такого Ерменгарда навряд чи вже забуде Робесп'єра чи матиме якісь питання щодо принцеси де Ламбаль²⁰.

– Вони насадили їй голову на спис і танцювали навколо неї, – розповідала Сара. – А принцеса мала прекрасні білі локони, і коли я думаю про неї, завжди уявляю голову, насажену на спис, навколо якої танцюють, завиваючи, ці нікчемні люди.

Дівчата домовилися, що Ерменгарда розповість своєму татові про їхні плани, а наразі книги залишаються в Сарі на горищі.

– А зараз поговорімо про інше, – запропонувала Сара. – Як у тебе з французькою?

– Відколи я востаннє приходила до тебе, коли ти пояснювала мені дієвідмінювання, набагато краще. А міс Мінчин так і не зрозуміла, чому я того дня так добре відповідала.

Сара тихенько засміялася, міцніше стиснула рукою коліна і сказала:

²⁰ Принцеса де Ламбаль (1749–1792) – французька аристократка, подруга королеви Марії-Антуанетти. Страчена під час Великої французької революції.

– А ще міс Мінчин не розуміє, чому Лотті так гарно розв’язує приклади. А все просто: часом вона теж приходиться сюди, коли ніхто не бачить, і я їй помагаю. – Її погляд ковзнув по кімнатці. – Тут на горищі було б досить непогано, якби не було так жахливо, – сказала Сара й знову засміялася. – Такий широкий простір для фантазії!

Кажучи правду, Ерменгарда й не здогадувалася, як важко тепер живеться Сарі, їй бракувало фантазії, щоб це уявити. Коли вона вряди-годи сюди підіймалася, усі її враження, нав’язані гостинами, зводилися до захопливих Сариних вигадок. Вона сприймала походеньки на горище як веселу авантюру, а на Сарину блідість і худість, яких не можна було не помітити, Ерменгарда якось не звертала уваги. Сара ж була надто гордої вдачі, аби дозволити собі на щось поскаржитися. Вона б нізащо не зізналася, що просто гине з голоду, так, як, скажімо, це було сьогодні. Сара швидко росла, багато ходила й бігала, у неї був би вовчий апетит навіть тоді, коли б вона їла скільки треба і коли треба, а не перебивалася з хліба на воду, та й то коли вдасться знайти щось на кухні. Дівчинка вже звикла до того, що її голодний шлунок постійно невдоволено гурчить.

«Мабуть, солдати під час довгих виснажливих маршів відчувають те саме», – не раз думала Сара. Їй подобалася фраза «довгі виснажливі марші», яка змушувала почуватися солдатом. А ще Сара потрохи починала уявляти себе господинею горища.

– От якби я жила в замку, – мріяла Сара, – а Ерменгарда була господинею іншого замку і приїжджала до мене в гості, із почтом кінних лицарів, сквайрів, васалів, зі стягами, що маяли б на вітрі, то я, зачувши

сурми по той бік оборонного рову, спускалася б їм назустріч, а потім ми бенкетували б у найбільшій залі і я прикликала б до себе менестрелів – вони б грали та співали. Коли ж Ерменгарда приходить на горище, я не можу робити бенкетів, зате можу розважати її розповідями та навчати життєвих премудростей. Так, мабуть, чинили господині замків у буремні роки, коли їхні землі зазнавали ворожих наскоків.

Сара була гордою і відважною господинею замку, дарма що маленька, і щедро ділилася єдиним доступним їй виявом гостинності – плодами власної уяви – вигадками та фантазіями, які плекала з материнською турботою і які єдині були їй радістю та втіхою.

Дівчата сиділи в горищній кімнатці, а Ерменгарда навіть не здогадувалася, що Сара ледве тримається на ногах від втоми і страшенно хоче їсти, а коли розповідає щось цікаве, у неї час від часу виринає неспокійна думка: чи дасть голод спокійно заснути, коли вона залишиться сама? Вона ще ніколи не була така голодна, як тепер.

– Знаєш, Саро, – сказала раптом Ерменгарда, – хотіла б я бути такою худенькою, як ти. Але мені здається, що ти ще більше схудла. Очі стали великі-великі, а лікті, ти сама поглянь, аж гострі!

Сара насунула на лікоть рукав, який був задерся, і твердо заявила:

– Я завжди була худою. І завжди мала великі зелені очі.

– Мені подобаються твої дивні очі, – сказала Ерменгарда, зазираючи Сарі в обличчя. Вона обожнювала свою подругу і захоплювалася нею. – У тебе завжди такий погляд, ніби ти дивишся у далечінь. Гарні в тебе очі. І ще мені подобається, що вони в тебе зелені, хоча найчастіше здаються чорними.

– Вони в мене котячі, – засміялася Сара. – От тільки шкода, що я не бачу в темряві... Колись пробувала, але нічого з того не вийшло. А шкода...

І тут в горищному вікні щось промайнуло. Але дівчата цього не помітили. Якби котрась цієї миті ненароком озирнулася, вона б неодмінно здригнулася, уздрівши смагляве обличчя, що обережно зазирає в кімнату й зникло – так само швидко й тихо, як з'явилося. Тихо, але не беззвучно. Сара, що мала гострий слух, крутнулася і втупилася у стелю.

– Навряд чи це Мельхіседек, – сказала вона. – Той шкребе, а це був інший звук.

– Що? – перепитала Ерменгарда, трохи злякавшись.

– Ти нічого не чула? – запитала її Сара.

– Н-ні, – запинаючись, відказала Ерменгарда. – А тобі щось почулося?

– Мабуть, почулося, – погодилася Сара. – Неначе хтось там шкрябнув. Здалося, ніби хтось є на даху, ти хесенько повзе по покрівлі...

– Чого б то? – здивувалася Ерменгарда. – А... це не можуть бути злодії?

– Ні, – спокійно запевнила Сара. – Хіба тут є що кра...

І знову запнулася на півслові. Тепер вони обидві чули новий звук, який примусив Сару замовкнути. Щоправда, долинав він не з даху, а з долішнього поверху. Міс Мінчин сердито на когось гримала. Сара зіскочила з ліжка й загасила свічку.

– Міс Мінчин лає Беккі, – пояснила вона пошепки, коли в кімнаті запанувала темрява. – Аж до сліз її довела.

– А скуди вона не прийде? – з жахом пошепки спитала Ерменгарда.

– Вона подумає, що я сплю. Сиди тихо.

Міс Мінчин дуже рідко підіймалася на горищний поверх. Сара могла пригадати лиш один такий випадок. Тепер люта міс Мінчин йшла нагору, переслідуючи бідну Беккі.

– Ти нахабне дівчисько! – гримала на сходах міс Мінчин. – Кухарка каже, що в неї завжди щось кудись дівається.

– Мем, я нічого не крада, – схлипувала посудомийниця. – Ага, я часто хочу їсти, але нехай поб'є мене грім, коли я щось вкрада!

– Тюрма за тобою плаче! – гримала далі міс Мінчин. – Ото додумалася – красти! Половини м'ясного пирога як не було!

– Я не крада! – завивала Беккі. – Я й весь могла б з'їсти, така була голодна, але ж я пальцем його не торкнулася.

Було чути, як важко дихає міс Мінчин – від люті і від того, що доводилося стільки йти по сходах. Цим м'ясним пирогом вона збиралася поласувати перед сном. На сходах щось ляснуло – напевне, вона заліпила посудомийниці ляпаса.

– Це тобі щоб не брехала! – гримнула міс Мінчин. – Негайно йди до себе.

На сходах знову ляснуло. Потім пролунали звуки розтоптаних черевиків, спочатку по сходах, тоді по горіщу. Рипнули двері, і зі звуку за стіною дівчата здогадалися, що Беккі з розгону впала на ліжко.

– Я б і два пироги з'їла, – ридала Беккі в подушку, – але ж не взяла навіть крихти. Кухарка почастивала ним свого поліцейського.

Сара стояла серед темної кімнати, стиснувши зуби, і то стискала, то розтискала кулаки. Вона ледь

втрималася, щоб не вибігти з кімнати, та змусила себе дочекатися, поки міс Мінчин спуститься наниз і все вляжеться.

– Яка вона зла! Яка жорстока! – вирвалося в Сарі. – Та кухарка сама все бере, а потім звалює на Беккі. А Беккі *не краде! Не кра-де!* Інколи вона така голодна, що збирає всякі крихти!.. – Сара закрила обличчя руками і заридала, тихо, але гірко. Почувши її плач, Ерменгарда ледь не онімїла. Сара плаче! Її неситна, мужня Сара проливає сльози! Це було щось нове, такого Ерменгарда ще не бачила. А що, коли, подумала вона... А що, коли... Її добрий, але слабенький, млявий розум раптом витворив нову, страшну картину. Товстунка тихенько зсунулася з ліжка, навпомацки дійшла до столу, де стояла загашена свічка. Черкнула сірником, запалила... Коли в кімнаті стало світло, вона підійшла до Сарі. Від раптового здогаду їй було просто страшно.

– Саро, – тихо мовила перестрашена Ерменгарда, – а ти... ти ніколи мені не казала... вибач, що запитую, але... ти інколи також буваєш голодна?

Цих слів було досить. Сара більше не могла приховувати. Вона забрала руки від обличчя.

– Так, – промовила вона із запалом. – Так, буваю. От зараз я така голодна, що, здається, тебе з'їла б. А як чую сердешну Беккі, мені ще гірше. Бо вона голодніша за мене.

Ерменгарді аж дух перехопило.

– Ой!.. – скорботно зойкнула вона. – А я й не знала!

– А я не хотїла, щоб ти знала, – пояснила Сара. – Бо тоді б я була як вулична жебрачка. А я ж і так мало чим від них відрізняюся, я знаю.

– Ні, ні! – не витримала Ерменгарда. – Яка ти жебрачка! Одяг твій старий, це правда, але ти зовсім не

схожа на вуличну жебрачку. В тебе зовсім не жебрацьке лице.

– А один хлопчик зглянувся і дав мені шість пенсів, – заперечила Сара і мимохить тихенько засміялася. – Ось ця монетка. – Вона смикнула тоненьку стрічечку в себе на шиї. – От якби я не виглядала як жебрачка, він нічого б мені не давав.

Вигляд шестипенсової монетки заспокоїв подруг, дівчата навіть трохи посміялися, хоча в обох ще не висохли сльози на очах.

– А що то був за хлопчик? – запитала Ерменгарда, з таким виглядом роздивляючись звичайний срібний шестипенсовик, ніби це був бозна-який скарб.

– Маленький гарний хлопчик, що збирався в гості, – пояснила Сара. – Один з дітей Величенької родини, такий малюк з пухкими ніжками, якого я називаю Гі Кларенс. Я думаю, його дитяча аж тріщала від різдвяних подарунків і повних кошиків з тортами, тістечками та різною смакотою, але ж він побачив, що я нічого не мала!

– О, Саро! – раптом стрепенулася Ерменгарда. Вона щось згадала, а останні Сарині слова наштовхнули її розбурхану уяву на якусь думку. – Я, дурна, досі про це не подумала!

– Про що?

– Про одну дуже добру річ! – поквапилася пояснити схвильована Ерменгарда. – Та ж сьогодні моя люба тітонька прислала мені цілу пачку всяких ласощів. А я її навіть не чіпала, бо за обідом так наїлася пудингом!.. А тут ще й татові книжки... – І Ерменгарда зацокотіла, перелічуючи, що було в тій пачці. – Там є тортик, трохи м'ясних пиріжків, пиріжки з повидлом, булочки, апельсини, порічкове вино, інжир, шо-

колад. Я тихенько піду до кімнати, швиденько все візьму, і ми влаштуємо бенкет.

Сара ледь не зімліла. Коли людина гине з голоду, лише згадка про їжу інколи справляє на неї дивне враження. Сара стиснула Ерменгарді руку і спитала:

– Ти впевнена, що зможеш це зробити?

– Чому б і ні? – стенула плечима Ерменгарда й кинулася до дверей. Тихесенько їх прочинила, виткнула в темряву голову і стала прислухатися. Потім обернулася до Сари і сказала: – Світло не світиться. Всі вже полягали. Я тихо, як мишка... ніхто й не почує.

Дівчат охопив такий захват, що вони взялися за руки, в Сариних очах спалахнув вогник, і вона вигукнула:

– Ермі, уявімо собі щось! Уявімо собі, що в нас буде вечірка. І ще: чи ти не хочеш запросити бранку з сусідньої камери?

– Так, так! Вже стукай їй у стінку. Тюремник нічого не чутиме.

Сара підійшла до стіни, за якою, щоправда, вже не так гірко, плакала Беккі, і стукнула по ній чотири рази.

– Цей стукіт означає: «Ходи до мене через потаємний хід під стіною. У мене є для тебе новина», – пояснила Сара Ерменгарді.

На відповідь Сари пролунало п'ять швидких ударів.

– Бранка йде, – переклала вона.

Щойно вона це сказала, як двері кімнатки відчинилися і на порозі з'явилася Беккі. Її очі були червоні від сліз, чепчик збився набік. Побачивши Ерменгарду, вона схопилася за фартух і стала поквапом витирати очі.

– Беккі, мене зовсім не треба боятися! – вигукнула Ерменгарда.

– Міс Ерменгарда запросила тебе до нас, – пояснила Сара, – бо вона збирається принести сюди маленьку гарненьку пачку.

Чепчик посунувся далі й ледь не впав, а Беккі збентежилася – і запитала:

– Там буде якась їжа, міс? Якщо пачка гарненька, в ній щось смачне, чи не так?

– Так, – підтвердила Сара. – І ми нафантазуємо собі вечірку.

– І ти їстимеш, скільки схочеш, – запевнила Ерменгарда. – Я буду за хвилину!

Вона так квапилася, що, коли виходила навшпиньки з кімнати, загубила червону шаль, але навіть не помітила цього. Коли вона беззвучно розчинилася в темряві, Беккі, ошелешена таким таланом (де ж їй було такого сподіватися!), ледь чутно проказала:

– О, міс! Я знаю, це ви сказали їй покликати мене до вас. О, міс! Я мало не плачу, коли про це подумаю.

Беккі приступила до Сари й подивилася на неї так, як дивляться на божество.

А в Сариних очах спалахнув колишній вогник – і світ наче перемінився. Тут, на горищі, де за тоненьким дахом починалася холодна ніч, де були свіжі спогади про день, проведений серед слизьких сльотяних вулиць, і про маленьку злидарку, чий зголоднілий погляд ще стояв перед її очима, немов за помахом чарівної палички творилося невибагливе, але веселе диво.

Сара перевела подих і через сльози мовила:

– Коли вже несила терпіти, завжди стається якесь диво. Так ніби хтось узяв та начарував. Повік такого не забуду. І лихо тоді відступає.

Вона легенько труснула Беккі й весело сказала.

– Ні, ні! Годі плакати! Замість марнувати час, накриймо краще стіл.

– Накривати стіл, міс? – перепитала Беккі, роззираючись по кімнаті. – Чим же його накривати?

Сара й собі ковзнула по кімнаті очима.

– Що й казати, вибір невеликий, – засміялася вона.

Аж раптом вона побачила щось на підлозі. То була червона шаль, яку загубила Ерменгарда.

– Дивися, шаль! – вигукнула Сара. – Гадаю, власниця не матиме нічого проти, коли ми перетворимо цю шаль на розкішну червону скатертину.

Вони висунули старий стіл на середину кімнати й накрили його шаллю. Червоний – колір гарний і напрочуд веселий. Кімната враз змінилася.

– А як гарно виглядав би на підлозі червоний килимок! – почала фантазувати Сара. – Уявімо, що він там лежить!

Сарин захоплений погляд швиденько ковзнув голими мостинами, і в ту ж мить в її уяві виник червоний килим.

– Який м'якенький, який грубий! – щасливо засміялася Сара. Беккі вже добре знала, що означає цей сміх. Вона акуратно ступнула на мостину, ніби там і справді щось лежало.

– І справді, міс, – відповіла вона серйозно й водночас захоплено. Беккі завжди була серйозною.

– Так, що тепер? – продовжувала Сара. Вона стала посеред кімнати, затулила руками очі й тихенько додала: – Коли я щось загадаю і трішки почекаю, воно з'явиться. Так підказує невидимий чарівник.

Однією з улюблених Сариних «хімер» було переконання, що думки чатують десь «на задвірках» (як казала сама Сара) і чекають, аби їх хтось прикликав. Беккі вже не раз бачила, як Сара стоїть отак і чекає, і знала, що за декілька секунд вона забере руки і лице її буде світитися від сміху.

Так воно за мить і сталося.

– О! – вигукнула дівчинка. – Прийшло! Тепер я знаю! Треба попорпатися в старій скрині, що залишилася від тих часів, як я була принцесою.

Сара кинулася в кут і присіла коло скрині. Її перенесли сюди не для того, аби догодити Сарі, а лише тому, що більше для неї ніде не було місця. Зараз у скрині не було нічого, крім різного мотлоху. Та Сара була певна, що вона щось знайде. Коли вам на допомогу приходять чийсь чари, то будьте певні: без сюрпризів тут не обійдеться.

В кутику скрині лежав непоказний згорток, якого раніше ніхто не завважив, а коли Сара його знайшла, то пильнувала, мов якусь реліквію. У цьому згорточку була дюжина білих носових хустинок. Сара радісно схопила їх, кинулася до столу і стала розкладати на червоній скатертині, розгладжуючи й поправляючи, аби вони лежали вузеньким мережаним боком до краю стола, і коли вона це робила, чари працювали без спочинку.

– Це будуть тарілки, – приговорювала Сара. – Золоті тарілки. А це – серветки з багатим шитвом. Їх шили іспанські черниці.

– Та ну! – Беккі аж дух захопило. Їй аж душа співала, коли вона це чула.

– Просто треба уявити, – пояснила Сара. – Напруж як слід уяву – і побачиш.

– О, так, міс, – озвалася Беккі. Сара знову повернулася до скрині, а вона, напружуючи всі свої душевні сили, стала уявляти те, чого їй хотілося понад усе.

Коли Сара ненароком оглянулася назад, дівчина-посудомийниця стояла біля столу у вельми дивній позі. Очі її були заплющені, а обличчя мінилося різними гримасами. Вона стояла, опустивши руки вздовж

тіла, міцно стиснувши кулаки, і мала такий вигляд, немов збиралася підняти щось неймовірно важке.

– Що сталося, Беккі? – здивувалася Сара. – Що це ти робиш?

Беккі здригнулася, розплющила очі й несміливо відказала:

– То, міс, я собі фантазую. Спробувала побачити це навіч, як ви. І в мене майже вийшло. – Вона щасливо усміхнулася. – Але це дуже, дуже важко.

– То, напевно, тому, що ти ще не звикла, – щиро поспівчувала дівчині Сара. – Зате уяви, як легко це буде виходити, коли займатися цим щодня! Хоч я спершу так себе не мордувала. Воно само прийде з часом. Ось я розповім тобі, що тут лежить. Оце дивися...

Вона тримала старенький літній капелюшок, видобутий із самого дна скрині. Капелюшок був прикрашений квітами. Сара відпорола квіти і врочисто промовила:

– Це в нас буде святкова гірлянда. Вона наповнить кімнату чарівними ароматами. Беккі, там на умивальнику стоїть кухлик. І ще постав, будь ласка, мильницю посеред столу.

Беккі поштиво протягнула Сарі кухлик і мильницю.

– І чим вони тепер будуть, міс? – запитала вона. – Мабуть, ви нафантазуєте, що вони зроблені з фаянсу, хоч я і знатиму, що це не так.

– Оце буде ваза з різьбою, – пояснювала Сара, прилашттовуючи коротенькі ніжки квітів у кухлику. А ось це, – вона обережно схилилася над мильницею, обсаджуючи її трояндами, – чистісінький алебастр, інкрустований коштовними каменями.

Вона лагідно торкалася предметів, і на вустах її сяяла щаслива усмішка, така, як-от часом буває у сплячих людей.

– О Боже, яка краса! – прошепотіла Беккі.

– От знайти б ще щось під цукерниці, – бубоніла Сара собі під ніс. – Ага!.. – вона знову підбігла до скрині. – По-моєму, я тільки щось там бачила.

То був простий жмут вовни, загорнутий в біло-червоний цигарковий папір. Невдовзі з паперу зліпили таку-сяку подобу невеличких тарілочок, підсвічник, що мав освітлювати дійство, і прикрасили квітами, які ще залишалися. Тільки чарівна сила могла вселити віру в те, що перед вами не просто старий стіл, накритий шаллю і прикрашений мотлохом зі скрині, яку давно не відмикали. Та Сара ступила крок назад, поглянула на нього – і побачила дива, так само, як і Беккі, котра, намиливавшись досхочу, обвела поглядом кімнатку й задумливо запитала:

– То тепер тут Бастилія чи щось інше?

– О! – вигукнула Сара. – Звичайно ж, це ніяка не Бастилія! Зараз це бенкетна зала!

– Отакої! – вигукнула й Беккі. – Бешкетна зала! – Роззираючись по кімнаті, вона збентежено й благоговійно роздивлялася її велич.

– Бенкетна зала, – виправила її Сара. – Велика зала, де влаштовують усякі торжества. Он склепінчаста стеля, галерея для менестрелів, величезний старожитний камін, у якому палають дубові колоди, зусібч виблискують навощені стіни, що губляться вгорі.

– Міс Саро, подумати тільки! – знову голосно зойкнула Беккі.

Двері кімнати відчинилися, і на порозі стала Ерменгарда. Треба віддати належне кошикові, який вона несла, – він був таки важкенький. Побачивши перетворену кімнату, вона спочатку остовпіла, а потім радо скрикнула. Зайти сюди з холодної коридорної

п'ятьми – і раптом натрапити на святково прибраний стіл, застелений червоною скатертиною, прикрашений білими серветками та квітами!.. О, так, до свята тут підготувалися як слід.

– Ой, Сарочко! – скрикнула вона. – Ти найрозумніша з усіх дівчат, яких я бачила!

– Гарно, правда? – запитала Сара. – Це речі зі старої скрині. Я запитала свого чарівника, що робити, і він сказав мені, щоб я пішла та пошукала в ній.

– Ой, міс! – скрикнула Беккі. – Зачекайте, зараз Сара розповість вам, що це! То не просто... о, міс, будь ласочка, розкажіть їй, – стала просити вона Сару.

І Сара все розповіла. А невидимий чарівник зробив так, що Ерменгарда чи не навч усе це побачила: і золоті тарелі, і склепінчасту залу, й охоплені полум'ям колоди в каміні, і сяючі воском стіни. Коли ж іще з кошика повиймали наїдки – глазуrowані тістечка, фрукти, льодяники та порічкове вино, – свято враз перетворилося на розкішний бенкет.

– Це справжня святкова вечерея! – вигукнула Ерменгарда.

– А стіл – неначе в королеви! – ахнула Беккі.

І раптом Ерменгарду осяяв блискучий здогад.

– Ось що я скажу тобі, Саро, – мовила товстунка. – Уяви собі, що ти принцеса, а це – королівське свято.

– Але ж це твоє свято, – заперечила Сара. – Ти маєш бути принцесою, а ми будемо твоїми фрейлінами.

– Ні, я не можу, – стала відмовлятися Ерменгарда. – Я заграда для принцеси, крім того, я не знаю, як вони поводяться. Ні, хай краще нею будеш *ти*.

– Ну, коли ти цього хочеш... – озвалася Сара.

Раптом у неї виникла ще якась думка, і вона кинулася до каміна з іржавими ґратками.

– Там повно всякого паперу і старого дрантя, – заявила Сара. – Якщо підпалимо його, воно горітиме кілька хвилин, а ми будемо уявляти, що це найсправжнісіньке вогнище.

Вона черкнула сірником і запалила папір, полум'я освітило кімнату яскравими відблисками.

– Поки згасне, ми вже й не пам'ятатимемо, що він несправжній, – промовила Сара.

Вона підвелася, освітлена танцюючими відблисками, і всміхнулася.

– Ну чим не справжній? – запитала вона. – А зараз приймаймо гостей.

Сара підійшла до столу сама і граційним помахом руки запросила Ерменгарду та Беккі. Вона цілком поринула у світ фантазій.

– Прошу вас, милі панянки, – щасливо й замріяно припросила вона. – Сідайте до бенкетного столу. Мій ясновельможний тато, король, який зараз відсутній (він рушив у далекі мандри), велів, щоб я вас розважала. – Вона легко кивнула у напрямі кута й сказала: – Ну, менестрелі, починайте! Беріть свої віоли та фаготи. – І швидко пояснила Ерменгарді й Беккі. – Принцеси завжди мали менестрелів, що грали в них на торжествах. – Уявіть, що в тому куті міститься галерея для менестрелів. Отже, починаймо!

Та розвага закінчилася, так і не почавшись. Щойно дівчата взяли по шматочку торта, як раптом всі трое зірвалися з місця, зблідли й, обернувшись до дверей, стали тривожно прислухатися.

Хтось підіймався сходами. Це було очевидно. Усі впізнали важку ходу, яка наближалася з кожною пройденою сходинкою, і зрозуміли: святу кінець.

– Це... це господиня! – налякано пробелькотіла Беккі і впустила свій торт на підлогу.

– Вона, – кивнула Сара, і в її величезних очах на зблідлому обличчі з'явився надзвичайний розпач. – Міс Мінчин нас виявила.

Міс Мінчин вдарила у двері рукою – й ті різко розчинилися. Вона також була бліда – од люті. Її погляд ковзнув по переляканих обличчях, по бенкетному столу, по каміну, в якому дотлівав папір.

– Я чекала побачити щось таке, – вигукнула вона, – але навіть гадки не мала, що ви дійдете до такого зухвальства. Отже, Лавінія сказала правду.

Тепер хоч було зрозуміло, що це Лавінія пронухала про їхню таємницю і донесла міс Мінчин. Міс Мінчин підійшла до Беккі й заліпила їй ляпаса – вже другого за цей вечір.

– Ах ти зухвале дівчисько! – гримнула вона. – Вранці щоб духу твого тут не було!

Сара трималася цілком спокійно, тільки очі стали ще більші, а обличчя – ще блідіше. Ерменгарда зарюмсала.

– Будь ласка, не виганяйте її! – прохлюпала вона кризь сльози. – Тітка прислала мені пачку. І ми... ми просто... трішечки посиділи.

– Я бачу, – просичала міс Мінчин. – І на чільному місці за столом – принцеса Сара. – Вона накинулася на Сару. – Я знаю, це ваших рук справа! – закричала вона. – Ерменгарда до такого в житті не додумалася б. Це ви надумали прикрасити цей стіл мотлохом. – Вона обернулася до Беккі, тупнула ногою і наказала: – Ану геть до себе!

Беккі, закривши фартухом лице, здригаючись від ридань, слухняно виконала наказ.

Міс Мінчин знову перекинулася на Сару.

– А вами я займуся завтра. Ви залишитесь без сніданку, обіду та вечері!

– Міс Мінчин, я вже сьогодні залишалася без обіду і вечері, – тихо промовила Сара.

– Тим краще. Я хочу, щоб ви гарно засвоїли цей урок. Ну, чого стоїте? Зберіть все в кошик!

Міс Мінчин сама почала згрібати все зі столу в кошик і помітила нові книжки Ерменгарди.

– Як ви могли принести ці гарні новенькі книжки в цей горищний бруд! – накинулася вона на товстунку. – Негайно заберіть їх звідси і зараз же лягайте спати. Завтра з кімнати ні на крок, а вашому батькові я напишу. Цікаво, що він скаже, дізнавшись, де ви були цієї ночі?

Її погляд зустрівся із Сариним – серйозним і неохитним, – і міс Мінчин, розлютившись донестями, накинулася на колишню ученицю.

– Що ви собі думаєте? – заводала вона. – Чому ви так дивитеся на мене?

– У мене виникла одна думка, – відказала Сара, достоту так, як того пам'ятного дня у класі.

– І що ж то за думка?

Цей діалог нагадав розмову, котра відбулася між ними в класі. У Сариних манерах не було й натяку на зухвалість. Там були лише смуток і спокій.

– Така, – тихо мовила Сара. – Що сказав би мій тато, дізнавшись, де я була цієї ночі.

Так само, як тоді у класі, міс Мінчин геть утратила самовладання. Охоплена люттю, вона підскочила до Сари, схопила її за плечі й почала трусити.

– Зарозуміле неслухняне дівчисько! – лютувала вона. – Як ви смієте! Як ви смієте!..

Вона згребла книжки, змела рештки святкового столу в кошик – усе на купу, – впхнула кошик Ерменгарді в руки і штовхнула її до дверей.

– Думайте, скільки заманеться, – grimнула на останок. – А ви негайно – в ліжку!

Ерменгарда, як у воду опущена, вийшла з кімнати. Міс Мінчин також вийшла і зачинила за собою двері. Сара залишилася сама-самісінька.

Від мрій не залишилося й сліду. У каміні дотлівала остання іскра, лишаючи по собі чорне згарище. Стіл стояв старий і голий, а золоті тарелі, серветки з розкішним шитвом і букети знову перетворилися на старі хустинки, уривки червоно-білої обгортки та пожмакані штучні квіти, розкидані по долівці. Менестрелі зникли разом із галереєю, віолами та фаготами. Емілія сиділа, підпираючи собою стіну, й уважно спостерігала за всім. Побачивши ляльку, Сара взяла її в тремтячі руки і сказала:

– От і все, Еміліє, від банкету лишився тільки спогад. І від принцеси також. Ми знову бранці в Бастилії.

Вона опустила на підніжок і затулила обличчя руками.

Не знати, що було б, якби Сара, замість затулятися, ненароком подивилася у вікно. Цілком можливо, що тоді цей розділ міг би мати зовсім інше закінчення, адже те, що вона там побачила б, дуже б її здивувало. Вона побачила б те саме обличчя, що спостерігало за нею під час розмови з Ерменгардою. Притиснувшись до скляної шиби, воно уважно стежило за Сарою.

Та Сара нікуди не дивилася і нічого не бачила. Якийсь час вона просиділа, підперши руками свою чорну голівку. Вона завжди так сиділа, коли їй доводилося залишатися самій, наодинці зі своїми негараздами. Посидівши трохи, вона підвелася й повільно побрела до ліжка.

– Нічого більше я не уявлю, принаймні поки не засну, – сказала дівчинка. – Не варто навіть намагатися.

Як ляжу спати, може, прийде якийсь сон і все зробить за мене.

На Сару раптом налягла така втома – напевно, через голод, – що вона знесилено опустилася на краєчок ліжка.

– Уявімо, що в каміні палає вогонь, весело танцюють язички полум'я, – прошепотіла вона. – Перед каміном стоїть зручне крісло, а біля нього... невеличкий столик. Уявімо, що на тому столику парує гаряча... гаряча вечеря. А ще уявімо, – Сара укрилася тоненьким покривалом, – уявімо, що я лежу на гарному м'якенькому дивані з пухнастими покривалами та величезними пуховими подушками. Уявімо... уявімо...

Нарешті втома остаточно здолала дівчинку, очі її заплющилися, і вона міцно заснула.

Сара не знала, скільки часу вона спала. За день дівчинка так набігалася, що спала дуже міцно. І якби раптом Мельхіседек і вся його родина покинули нору, завітали до її кімнати і влаштували там свої шурячі забави – із тупотом і писком, Сара й вухом не повела б.

Прокинулася вона раптово. Сара довго не могла збагнути, що її розбудило, а в тому, що її щось *розбудило*, вона не сумнівалася й миті. І вона не помилилася – її розбудив стукіт горищного вікна. Гнучка постать у білому, зачинивши його, скрадаючись, пішла по даху. Утім, далеко вона не пішла, а просто віддалася на безпечну відстань – так, аби її не бачили, а їй самій щоб було видно, що робиться в кімнаті на горищі.

Сара лежала, не розплющуючи очей. Надто сонною вона була, а ще – і це вже просто диво! – їй було як ніколи затишно й тепло. Авжеж, їй справді було затишно й тепло, настільки, що Сара навіть не повірила, що прокинулася.

– Який гарний сон! – прошепотіла Сара. – Мені так тепло. Я не... не хочу... про... кидатися...

Ну, звісно ж, це був сон. Сарі здавалося, що вона лежить, накрита прекрасними теплими покривалами. Випроставши руку, вона торкнулася чогось такого, як оксамитова ковдра з гагачого пуху. Ні, не можна прокидатися – треба просто тихенько лежати, і тоді сон триватиме довше.

Однак, навіть міцно заплющивши очі, Сара не могла залишатися уві сні. Щось змушувало дівчинку прокинутися – і воно було тут! У кімнаті щось світилося й гуло, потріскуючи, мов вогонь у невеличкому каміні.

– Ой, таки я прокидаюся, – сумно мовила Сара. – Нічого не вдієш... нічого...

Її очі мимохіть розплющилися, і Сара здивовано усміхнулася, побачивши щось таке, чого зроду не бачила в цій кімнатці й чого тут не могло бути.

– Ага, то я ще не прокинулася, – прошепотіла дівчинка, наважившись піднятися на ліктях і роззирнутися довкола. – Я ще сплю. – Сара була *певна*, що це сон, бо, якби вона прокинулася, все це розвіялося б мов дим: того, що бачили її очі, тут не було і бути не могло.

Ви, мабуть, спитаєте, чому дівчинці здалося, ніби вона ще не спустилася з небес на грішну землю? Ось що вона побачила на горищі. В каміні за ґратками палахкотів веселий вогонь, над ним, паруючи, висів на гаку акуратний мідний чайничок. Підлогу вкривав грубий і теплий кармазиновий килим. Перед каміном стояло розкладне крісло, застелене м'якими подушками, а коло крісла – розкладний столик, накритий білою скатертиною і заставлений кількома мисочками з накривками, горнятком, тарілочкою і чайником. На

ліжко хтось накинув нові теплі покривала й оксамитову пухову ковдру, а в ногах у Сари лежали теплий шовковий халат, пара вовняних пантофлів і кілька книжок. Кімната стала такою, яку дівчинка собі нафантазувала. Від лампи з рожевим абажуром, яка стояла на столі, променіло тепле світло.

Сара підвелася, спершись на лікоть, їй перехопило дихання.

– Воно... нікуди не дівається! – здивувалася вона. – О, такі сни мені ще не снилися.

Сара лежала й боялася поворухнутися. Врешті вона наважилася, відкинула покривала і, щасливо усміхаючись, поставила ноги на підлогу.

– Мені сниться, що... що я встаю з ліжка, – казала Сара й водночас прислухалася до звуку власного голосу. – Тоді підвелася, розгублено обводючи поглядом усю цю розкіш. – Тепер я сплю і бачу, що все це наяву. Воно начароване – або я зачарована. Мені тільки ввижається, що я це бачу. – Голос її став твердіший. – Ой, нехай мені це ввижається довше! – вигукнула Сара. – Мені все одно! Все одно!..

Вона постояла ще трохи, тамуючи подих, і знову скрикнула:

– Ні, це неправда! Не може бути правдою! Але ж наскільки все правдиво виглядає!

Нарешті Сара помітила вогонь у каміні. Вона присіла коло нього, випростала руки, піднесла їх чи не впритул до полум'я, проте одразу ж відсмикнула їх назад.

– Якби цей вогонь був частиною сну, він не був би *гарячим*, – вигукнула Сара.

Вона зірвалася на ноги й заходилася обмацувати стіл, посуд, килим... Підійшовши до ліжка, обмацала

ковдри, підняла м'який ватяний халат, рвучко притисла його до грудей, притулила до щіки.

– Теплий, – ледь не заплакала Сара. – І м'якенький. Отже, він справжній. Принаймні *мусить* бути справжнім!

Вона накинула халат на плечі та взулася в пантофлі.

– І вони справжні. Все-все справжнє! – закричала дівчинка. – Я не сплю, це не сон!

Вона несміливо підійшла до книг і розгорнула ту, що лежала зверху. На чистому аркуші форзаца було щось написано – лише кілька слів:

Маленькій дівчинці з горища.

Від друга.

Прочитавши цей напис, Сара не стрималася, ткнулася обличчям у книгу й розплакалася. Вона гірко плакала.

– Не знаю, як це розуміти, – промовила вона, – та хтось до мене трохи небайдужий. Я маю друга!

Узявши свічку, вона тихо вийшла з кімнати, зайшла до Беккі й підійшла до її ліжка.

– Беккі! Беккі! – якнайголосніше прошепотіла Сара. – Беккі, прокидайся!

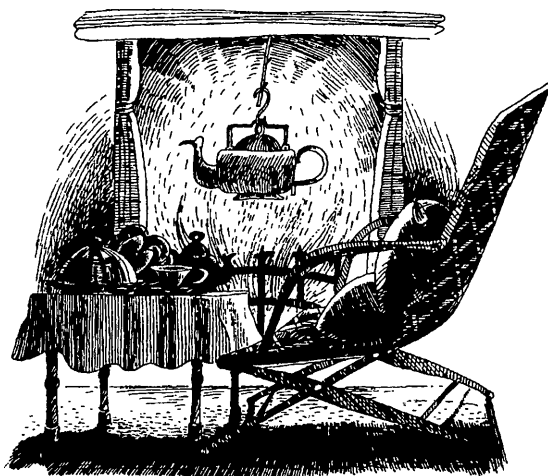
Беккі, із засохлими на щоках слідами від сліз, прокинулася і, не розуміючи, що твориться в кімнаті, не на жарт переполохана, сіла в ліжку. Коло неї стояла якась невеличка постать, убрана в розкішний халат із червоного шовку. Обличчя цієї постаті випромінювало радість і виглядало пречудово. Принцеса Сара – колишня принцеса Сара, яку так добре пам'ятала Беккі, – стояла коло її ліжка із запаленою свічкою в руці.

– Ходімо до мене, – покликала Сара. – Чуєш, Беккі? Ходи!

Беккі була надто ошелешена, аби щось казати. Тож вона просто підвелася і пішла за Сарою, дивлячись перед себе широко розплющеними очима, розкривши рота й ні слова не кажучи.

Коли вони ступили за поріг, Сара тихенько зачинила двері й запровадила Беккі в розкішно прибрану кімнату, від чого посудомийниці запаморочилося в голові. Вона навіть про голод забула.

– То все справжнє! – вигукнула Сара. – Розумієш, справжнісіньке! Я все руками перемацала. Воно таке ж справжнісіньке, як ти і я. Бачиш, Беккі, поки ми спали, якийсь чарівник побував у кімнаті й начарував ці речі. Напевно, це той самий чарівник, який ніколи не дає збуватися найгіршому.

НЕСПОДІВАНА ГОСТЯ

Вявіть (якщо вам вистачить фантазії), як минула решта ночі. Як дівчата тулилися до вогню, що весело, неначе граючись, палахкотів у малому каміні. Як вони зняли з мисок накривки й побачили під ними гарячу апетитну юшку. Ця юшка й сама по собі булав доволі ситна, але, крім цього, в інших посудинах лежали бутерброди, тости, кекси!.. Словом, наїдків вистачило на обох. Потім вони пили чай (для Беккі взяли кухлик з умивальника), і чай цей був таким смачним, що навіть не доводилося вдавати, ніби це щось інше. Дівчата зігрілися, наїлися, їм стало веселіше. Пересвідчившись, що це не сон, Сара не могла натішитися. Вона стільки часу проводила в уявному світі фантазій, що могла б повірити у будь-яке чудесне перетворення.

– Я не знаю, хто б це міг зробити! – казала вона. – Але ж хтось це зробив. От ми сидимо біля вогню... і це... і це не сон! Хто б то не був – і де б він не був – у мене є друг! Чуєш, Беккі, я маю друга!..

Вони сиділи перед гарячим камином, їли смачну ситну їжу і, відчуваючи якесь піднесене благоговіння, радісно дивилися одна на одну.

– Як ви гадаєте, міс? – прошепотіла Беккі. – Як ви гадаєте, воно не зникне? Може, краще наїстися, поки це все ще є? – І вона жадібно кусала бутерброд. Проста посудомийниця не могла думати про гарні манери – а раптом це лише сон?

– Та ні, не зникне, – похитала головою Сара. – От я їм цей кекс – і відчуваю його смак. А спробуй уві сні відчути смак! Уві сні тобі здається, що ти от-от почнеш щось їсти. До того ж я постійно себе щипаю і навіть доторкнулася до жару в каміні, навмисно.

Невдовзі вони почали дрімати. То було райське відчуття! Така дрімота буває в благополучних дітей, коли вони досхочу поїдять. Сара сиділа, освітлена камінним сяйвом, аж поки її погляд мимохіть упав на ліжка.

Ковдр на ліжку було багато, можна було поділитися з Беккі. І вузьке ліжко в сусідній кімнаті тої ночі стало напрочуд зручне, про що її власниця раніше навіть не мріяла.

Вертаючись до себе, Беккі раптом спинилася на порозі, обернулася, обвела Сарину кімнату захопленим поглядом і сказала:

– А знаєте, міс, коли вранці нічого не буде, цієї ночі все одно ніхто не забере, і я її вже пам'ятатиму довіку. – Погляд Беккі перебігав з предмета на предмет, неначе робив вузлики на пам'ять. – Я знатиму, що там горів вогонь, – вона показала пальцем в бік каміна, – а перед ним був столик. На столику стояла лампа, що світилася червоно-рожевим світлом. Ваше ліжко було вкрите оксамитовою ковдрою, а на підлозі лежав теплий килим, і все було напрочуд гарним.

А ще, – вона на мить замовкла й провела рукою по череву, – там *був* суп, бутерброди і кекси. Правда-правда, *все було*.

Переконавши себе, що все «правда-правда, було», Беккі нарешті пішла.

Через якісь невидимі канали, котрі є серед учениць і серед слуг, уранці вже всі знали, що Сара Кру провинилася перед міс Мінчин, Ерменгарда сидить під арештом, а Беккі давно була б на вулиці, якби вдалося знайти їй заміну. Однак прислуга добре розуміла: Беккі лишилася в пансіоні тому, що другу таку безвідмовну й тиху служницю, яка погодилася б гарувати за кілька шилінгів на тиждень, міс Мінчин навряд чи знайде. А старші учениці знали, що Сара – надто цінна помічниця, аби її так просто взяли й вигнали.

Джессі сказала Лавінії:

– Вона швидко дорослішає і якимось встигає стільки вивчити. Ще трохи – і їй доручатимуть вести уроки, і міс Мінчин знає, що Сара працюватиме задарма. Знаєш, Лавусю, не дуже гарно було з твого боку доносити їй про посиденьки на горищі. А як ти взагалі про них пронюхала?

– Лотті вибовкала. Вона ще мала і не знає, де треба прикусити язика. І немає нічого негарного в тому, що я розповіла міс Мінчин. Зрештою, це був мій обов'язок, – пишномовно додала вона. – Сара ж хотіла її обманути. Просто смішно дивитися, як вона напускає на себе цю велич, аж зі шкіри пнеться. А вдягнута, мов та злидарка!

– І що вони робили, коли прийшла міс Мінчин?

– Сиділи і вигадували всякі дурниці. Ерменгарда принесла свого кошика, хотіла частувати Сару й Беккі. Нас би так частувала!.. Особисто мені її наїдки сто років не потрібні, але ж це так вульгарно – йти на го-

рище і там трапезувати зі служницями! Ну й що з того, що міс Мінчин потрібна вчителька? Могла б і вигнати цю Сару геть!

– А куди їй іти, коли її виженуть? – спохмурніла Джессі.

– Звідки я знаю? – відрубала Лавінія. – Уявляю, яка вона прийде сьогодні до класу після вчорашнього! Вчора залишилася без обіду, а сьогодні цілий день ходитиме голодна.

Джессі була дівчинкою не так злою, як просто безхарактерною. Вона різко схопила книжку й сказала:

– Як на мене, то це вже занадто. Вони не мають права морити її голодом!

Коли Сара вранці прийшла на кухню, кухарка і вся прислуга потай зиркали на неї, та дівчинка пройшла повз них, ні на мить не затримуючись. Сара квапилася, бо і вона сама, і Беккі трохи заспали і тепер, навіть не побачившись, мусили братися до роботи.

Вона зайшла на посудомийню. Беккі енергійно чистила чайник і мугикала собі під ніс якусь мелодію. Вона підняла веселе обличчя й радісно прошепотіла:

– Міс, я прокинулася, а вона не зникла!.. Я проковдру говорю... Вона була. Така самісінька, як уночі.

– І моя не зникла, – поділилася радістю Сара. – Все інше теж лишилося на місці – геть усе. І поки я вдягалася, навіть встигла поснідати тим, що лишилося після вчорашнього.

– О мій Боже, яка благодать! – вигукнула Беккі й знову схилилася над посудиною. І саме вчасно, бо з кухні до посудомийні ввійшла кухарка.

Міс Мінчин не менше, ніж Лавінія, чекала нинішнього ранку, щоб побачити Сару. В її присутності вона водночас і губилася, і дратувалася, бо навіть найбіль-

ша суворість не могла примусити дівчинку заплакати чи бодай налякатися. Коли Сару сварили, вона тихо стояла і ввічливо вислуховувала звинувачення на свою адресу. Її карали, давали зайву роботу, лишали без їжі, а вона навіть не думала скаржитися чи протестувати. Дівчинка ніколи не відповідала грубістю на грубість, але міс Мінчин вважала це зухвальством. Нічого, думала вона, вчора ти попостила, вночі теж облизня спіймала, сьогодні від ранку до ночі походиш голодна, то вже точно зламаєшся. Міс Мінчин не мала сумніву, що сьогодні, зійшовши на долішній поверх, Сара постане перед нею нещасним, затурканим звірятком з блідим обличчям та червоними від сліз очима.

Вона побачила Сару, коли дівчинка заходила до класу, щоб перевірити, як менші учениці вивчили урок з французької, і допомогти їм із вправами. Сара ввійшла бадьорою ходою, з рум'яним обличчям, а на губах грала легка усмішка. Такого дива міс Мінчин зроду не бачила. Сарин вигляд був повною несподіванкою для неї. З чого зроблене це дівчисько? І як це розуміти? Вона негайно прикликала Сару до свого столу і сказала:

– Ви так поведіться, ніби забули, що на сьогодні ви покарані. Чи ви настільки зіпсуті?

Коли дитина (та що дитина – і дорослий також!) смачно і ситно поїсть, досхочу виспитья в теплій постелі, коли вона проведе ніч у чарівній казці, а прокинувшись, побачить, що казка не зникла, а стала реальністю, – вона не зможе не те що сумувати, а навіть удавати смуток. І не стримає радісного блиску в очах, навіть коли вона дуже цього хотітиме. Відповідаючи, Сара була сама поштивість, і міс Мінчин ледь не оніміла, побачивши її сяючі очі.

– Прошу пробачення, міс Мінчин, – озвалася Сара, – але я знаю, що покарана.

– Тож старайтеся цього не забувати й поведіться простіше, бо можна подумати, що ви отримали спадок. З вашого боку це просто зухвальство. І пам'ятайте, що на сьогодні ви залишені без їжі.

– Так, міс Мінчин, – відказала Сара. Але тільки вона відвернулася, як її серце здригнулося від спогаду про те, що було вчора на горищі. «Якби не ті доречні чари, – подумала вона, – навіть подумати страшно, яким був би цей ранок!»

– Щось не дуже вона схожа на голодну, – просичала Лавінія. – Та ти тільки подивися на неї! – І вона злісно захихотіла. – Не інакше, як нафантазувала собі гарний сніданок.

– Вона зовсім не така, як інші, – промовила Джессі, котра разом з рештою класу не зводила із Сари очей. – І часом я її боюся.

– Дурниці! – зло просичала Лавінія.

Цілий день Сарине лице світилося від щастя, а на щоках палав рум'янець. Прислуга здивовано озиралася на неї та знай перешіптувалася, а в маленьких блакитних очах міс Амелії застиг вираз безмежного здивування. Їй було невтямки, як можна бути такою веселою і спокійною, коли на тебе сердиться сама міс Мінчин. Але в цьому була вся Сара – з притаманними їй твердістю і непохитністю. Схоже, дівчинка вирішила не здаватися.

Обміркувавши все як слід, Сара твердо вирішила: всі чудесні перетворення, що відбувалися на горищі, слід зберігати в суворій таємниці. Звісно, якщо міс Мінчин знову заманеться завітати до Сари, то все таємне стане явним, але тепер, після недавніх відвідин Сариної кімнати, вона мала б забути про неї, принай-

мні на деякий час. Хіба що матиме якісь підозри... Ерменгарда й Лотті були під невсипущим наглядом, і в них навіть думки не виникало покинути серед ночі спальню і кудись піти. Перед товстункою можна було б не таїтися, аби лишень нікому не казала. Якби щось провідала Лотті, то, мабуть, і її умовили б не казати зайвого. А може, і сам невидимий чарівник приховає всі свої дива від чужого ока.

«Та хай там як, – постійно подумки казала собі Сара, – хоч би що там було, десь на землі є людина ангельської доброти, яку я називаю другом – своїм другом. І якщо я так і не дізнаюся, хто він, якщо не зможу йому подякувати, все одно мені вже не так самотньо. Який же він добрий, отой чарівник!»

Після вчорашньої вогкості, бруду та холоднечі здавалося, що гіршої погоди просто не буває. Та настав новий день, і надворі було ще холодніше, дощ лив ще сильніше, а болота було ще більше. Роботи в Сарі того дня ще побільшало, кухарка була як ніколи нестерпна і, знаючи, що Сару покарано, раз по раз кричала на неї. Та яке це має значення, коли в тебе є друг-чарівник? Вчорашня вечеря додала Сарі сил, вона знала, що спатиме в теплому м'якому ліжку, і хоч надвечір їй уже знову смоктало під ложечкою, вона не мала сумніву, що зможе протриматися до наступного ранку, коли їй можна буде поснідати. Було вже досить пізно, коли Сара нарешті звільнилася від роботи. Вона ще мала йти в клас і до десятої години вчитися. Але, захопившись, Сара просиділа там трохи довше.

Здолавши останній сходовий марш, Сара спинилася перед дверима своєї кімнатки. Серце дівчинки билося часто-часто.

– Ну звісно, – шепотіла вона, намагаючись триматися мужньо, – цілком *можливо*, що все зникло.

Можливо, все це було дано мені лише для того, щоб я пережила оту страхітливу ніч. Було дано – і я користувалася всім тим. І все було по-справжньому.

Сара штовхнула двері, переступила поріг – і приглушено зойкнула. Зачинивши кімнату, вона сперлася спиною на одвірок і стала роззиратися по кімнаті.

Невидимий чарівник знову побував на горищі. В цьому не було жодних сумнівів, так само, як і в тому, що сьогодні він попрацював ще краще, ніж учора. У каміні палилося, язики вогню танцювали ще веселіше, ніж минулої ночі. У кімнаті з'явилися нові предмети, які настільки її змінили, що якби Сара не була готова до цього, то неодмінно терла б очі, аби пересвідчитися, що бачить їх навіч. На невисокому столику стояла свіжа вечеря, цього разу з тарілками й кухликами для Сари та Беккі. Стару полицку над каміном укривав відріз важкої тканини яскравої барви з дивовижним шитвом, поверх якої стояло декілька прикрас. Розкішні тканини приховували все старе й негарне. На стінах висіли різнобарвні віяла та яскраві драпірування, прикріплені тоненькими цвяшками з широкими капелюшками; цвяшки були такі тоненькі, що їх забивали в дерево чи тиньк звичайним натиском руки. На долівку було кинуто кілька великих подушок – досить грубих і твердих, щоб на них можна було сидіти. Дерев'яна скриня була встелена килимом, поверх нього поклали кілька подушок, і тепер вона перетворилася на диван.

Сара повільно відійшла від дверей, присіла, не перестаючи роззиратися по кімнаті.

– Можна подумати, що хтось просто махнув чарівною паличкою – і все зіткалося з повітря, – промовила вона. – Бо як це ще пояснити? Мені вже починає здаватися, що якби я забажала що завгодно – хоч ді-

ямантів, хоч міхи золота, – воно тут відразу з'явиться! І буде не більшим дивом, ніж оце. Невже це моє горище? І неville я – це та сама Сара, змерзла, обшарпана, змокла? Бувало, що я мріяла, фантазувала, жаліла, що на світі немає фей! Мені завжди хотілося побачити, як мрія втілюється в життя. І зараз я *живу* в чарівній казці. Мені здається, що я сама перетворилася на фею і можу творити чудеса.

Вона встала і постукала в стіну, за якою була бранка Беккі, і та прийшла.

Зайшовши до кімнати, Беккі ледь не впала. На кілька секунд їй перейняло подих.

– О Боже милий! – видихнула вона нарешті. – О Боже мій, міс!

– Ось так, – озвалася Сара.

Цієї ночі Беккі сиділа на подушці, що лежала на килимі перед каміном, їла з власної тарілки й пила з власного горнятка.

Лягаючи спати, Сара з подивом виявила в ліжку новий грубий матрац і великі пухові подушки. Її старий матрац і подушки перекочували на ложе Беккі, від чого бідна посудомийниця почувалася королевою.

– Звідки воно все береться? – вирвалося в Беккі. – Боже милий, хто це робить, міс?

– Я не хочу про це знати, – промовила Сара. – Хоча... Хотілося б йому подякувати. Так було б краще.

Відтоді Сарине життя стало змінюватися з дня на день. Чарівна казка тривала далі. Чи не кожен день приносив щось нове. Щоразу, коли Сара відчиняла двері, у кімнаті виявлялася якась нова річ чи краса, аж поки, дуже скоро, горищна кімнатка перетворилася на чудові апартаменти, наповнені всілякими приємними дрібничками. Поступово обдерті стіни цілком сховалися під картинами й драпіруванням,

з'явилися зручні розкладні меблі, поличка з книжками... Щоразу з'являлися нові речі, аж поки з'ясувалося, що в цій кімнаті вже все є. Коли Сара вранці спускалася на долішній поверх, на столі залишалися рештки вчорашньої вечері. Коли ж увечері вона верталася на горище, невидимий чарівник прибирав їх, залишаючи на столі щось нове і смачне. Міс Мінчин була дошкульною і суворою, як завжди, міс Амелія – такою ж дратівливою, прислуга – прискіпливою і безцеремонною. За будь-якої погоди Сара мусила бігати містом, виконуючи всякі доручення, вислуховувати лайку та догоджати всім нараз. Дівчинку майже цілком ізолювали від Ерменгарди і Лотті. Лавінія глузувала з її обдертого одягу, який ставав чимдалі гіршим, інші дівчата, коли Сара з'являлася у класі, не зводили з неї зацікавлених очей. Та це були дрібнички, адже Сара жила в чарівній, загадковій казці! І ця казка була у стократ цікавіша й романтичніша за всі Сарині історії, які вона розповідала сама собі, щоб заспокоїтися і не впасти в розпач. Іноді, коли її сварили, вона ледве стримувалася, щоб не усміхнутися.

«Ви ж нічого не знаєте! – думала Сара. – Зовсім нічого не знаєте!»

Від внутрішнього спокою і радості, що їх відчувала Сара, вона стала сильнішою і завжди з нетерпінням чекала нових вражень. Коли, набігавшись по місту, дівчинка поверталася мокра, втомлена, голодна, вона знала, що зможе зігрітися й ситно поїсти, лише б дістатися горища. І навіть у найважчий день Сара могла втішати себе думкою про те, що вона побачить, відчинивши двері горища, і намагалася уявити, які нові дива чекатимуть там на неї. За дуже короткий час зникла надмірна худорлявість. На щоках з'явився рум'янець, і очі вже не здавалися надто великими.

– Ця Сара Кру цвіте й пахне, – з осудом зронила міс Мінчин у розмові з сестрою.

– О, так, – погодилася з нею простакувата міс Амелія. – Дівчинка ніби поправляється. Бо вже таке було заморене, немов голодне галчення.

– Заморене?! – спалахнула міс Мінчин. – Та з якого це дива їй бути замореною? Скільки хоче, стільки їсть!

– Так... так, авжеж, – покірливо погодилася міс Амелія, за звичкою побоюючись, чи не бовкнула, бува, чогось зайвого.

– Прикро спостерігати, що дівчинка в такому віці так поводиться, – зауважила міс Мінчин. Вона любила говорити натяками.

– Як поводитьсья? – насмілилася запитати міс Амелія.

– Я б це навіть назвала зухвалістю, – відповіла міс Мінчин, помітно дратуючись, бо чудово знала, що це не так, а підібрати якогось іншого слова не могла. – Іншу дитину ті зміни вже давно зламали б. Але вам ніколи не здається, що вона... що вона наче принцеса.

– А ви пригадуєте, – озвалася Амелія, – що сказала вам дівчинка того дня в класі: що б ви робили, коли б раптом з'ясувалося, що Сара насправді...

– Ні, не пригадую, – промовила міс Мінчин. – І не мели дурниць.

Але насправді вона дуже добре все пам'ятала.

Природно, що помалу поправлялася й Беккі і навіть стала не такою полохливою. Це й не дивно. Вона також жила в казці. Беккі мала два матраци, пару подушок, цілу купу покривал, щовечора їла гарячу вечерю і сиділа на подушці перед вогнищем. Бастилія зникла безслідно, а разом з нею зникли й бранки. Натомість дві веселі дівчинки відпочивали в прекрасних умовах. Інколи Сара брала книжку й читала щось уго-

лос, часом гортала підручники, а деколи сиділа й дивилася у вогонь та намагалася уявити, ким би міг бути її друг. Їй було шкода, що вона не може побачити його і сказати всі слова, що переповнювали її серце.

А потім сталося ще одне диво. До пансіону прийшов якийсь чоловік і залишив два пакунки. На кожному з пакунків було написано: «Дівчинці з горища, двері праворуч».

Сару саме послали відчинити двері і прийняти пакунки. Вона поклала два великі згортки на стіл у передпокої і саме роздивлялася написи, коли наниз зійшла міс Мінчин.

– Візьміть ці речі і занесіть їх тому, кому їх прислали, – суворо наказала вона. – І не треба стояти й дивитися на них.

– Так їх прислали мені, – несміливо промовила Сара.

– Вам? – здивувалася міс Мінчин. – Що ви хочете цим сказати?

– Я не знаю, хто це передав, – сказала Сара, – але якщо вірити написаному, то ці речі для мене. Моя кімната на горищі, двері з правого боку. Кімната Беккі – ліворуч.

Міс Мінчин підійшла до дівчинки і, нервуючи, зиркнула на пакунки.

– Що в них? – запитала вона.

– Не знаю, – стенула плечима Сара.

– Розпакуйте, – наказала міс Мінчин.

Сара слухняно розпакувала, й обличчя міс Мінчин аж витягнулося від здивування. В пакунках лежав зручний гарний одяг. Чого там тільки не було: черевички, панчохи, рукавички, чудове тепле пальто і навіть гарний капелюшок та парасолька. Речі були добротні і не з дешевих. До кишені пальта був при-

шпилений папірець, на якому чиясь невідома рука написала: «Одяг на щодень. Зноситься – буде інший».

Міс Мінчин страшенно розхвилювалася. Лукава жінка чого тільки не передумала! Невже вона помилялася і в цієї усіма забутої дитини знайшовся якийсь могутній, хоча й дещо ексцентричний, друг, а може, родич, про якого ніхто не знав? І цей дивак-незнайомиць, дізнавшись, де перебуває Сара, вирішив підтримати її в такий не зовсім звичний, щоб не сказати таємничий, спосіб? Подеколи і серед родичів трапляються рідкісні диваки, особливо це стосується заможних пристаркуватих дядечків-одинаків, котрі не дуже люблять обтяжувати своє існування дитячою присутністю. Їм більше подобається тішити малолітню рідню здалеку. До того ж дуже часто такі люди дуже вразливі, запальні, беруть близько до серця найменшу дрібничку. Мало приємного, коли цей таємничий добродій виявиться саме таким родичем. А ще як пронюхає, в якому дранті ходить родичка, як вона недоїдає, як перепрацьовує... О, тут було від чого збентежитися! Від пихи міс Мінчин не залишилося й сліду. Вона лиш скоса зиркнула на Сару і сказала:

– Мабуть, хтось вирішив вам допомогти. Ну, якщо ви вже маєте цей одяг і матимете інший, після того як зноситься цей, то йдіть перевдягніться, аби мати пристойний вигляд. А тоді приходьте до класу на уроки. Від роботи на сьогодні ви вільні.

Востаннє таким тоном міс Мінчин розмовляла із Сарою того пам'ятного дня, коли дівчинка отримала звістку про смерть батька.

А десь за півгодини після цієї розмови двері класу відчинилися і на порозі стала Сара. Дівчата зацікавилися від здивування.

– Ти ба! – промовила Джессі й тицьнула Лавінію під бік. – Диви, принцеса Сара!

Всі не зводили із Сари очей. Лавінія теж поглянула на неї – лице її почервоніло.

То була справжня принцеса Сара. Уперше за багато днів вона виглядала так, як до смерти батька. Від Сари, яка ще кілька годин тому ходила через чорний хід, лишився тільки спомин. Тепер на ній була новенька сукня, і Лавінія, як колись, відчула глибоку заздрість. Сукня була чудово скроєна, тканина мала темний насичений колір. Сарині ноги вже не здавалися худючими і довгими, а Джессі знову захоплювала-ся її туфельками. Чорне волосся, яке останнім часом робило Сару схожою на шотландського поні (бо наповзало на чоло), було зачесане назад і підв'язане стрічкою.

– Не інакше, як дістала спадок, – прошепотіла Джессі. – Я завжди знала, що закінчиться чимось подібним. Вона ж така дивачка.

– Напевно, знову якісь копальні, – сказала в'їдливо Лавінія. – Ну й чого витріщилася на неї, як несповна розуму? Вона з цього тільки тішиться.

– Саро! – пролунав глибокий голос міс Мінчин. – Підійдіть і сядьте.

І поки учениці не зводили з неї здивованих поглядів і штовхали одна одну ліктями, навіть не приховуючи зацікавлення, Сара зайняла своє колишнє почесне місце і схилилася над підручниками.

Того вечора, прийшовши до себе в кімнату й по-вечерявши з Беккі, Сара довго сиділа перед каміном і зосереджено вдивлялася у вогонь.

– Ви знову щось уявляєте, міс? – тихо й поштиво запитала Беккі. Якщо Сара сиділа мовчки і замріяно дивилася на вугільний жар, це мало означати, що

вона вигадує якусь нову історію. Але Сара тепер нічого не вигадувала, вона просто похитала головою і сказала:

– Ні. Просто думаю, що маю робити.

Беккі не зводила із Сари захопленого погляду. Вона з великою поштивістю ставилася до всього, що робила Сара.

– Мені не дає спокою думка про друга, – сказала Сара. – Якщо він хоче лишатися невідомим, то неввічливо з нашого боку з'ясовувати, хто він такий. Але я дуже хочу сказати йому, яка я щаслива. Добра людина хотіла б довідатися, що комусь стало добре. Її таке цікавить більше, ніж подяка. Я хочу... я дуже хочу...

Раптом вона запнулася, побачивши на столі, що стояв у куті, один предмет. Сара помітила його тут іще два дні тому, коли повернулася після роботи. То був несесер для письмового приладдя, у якому лежали папір, конверти, пера і чорнило.

– Ой! – стрепенулася вона. – І як мені не спало на думку раніше?

Сара взяла несесер, сіла ближче до світла й весело оголосила:

– Я ж можу йому написати, а листа залишити на столі! І та людина, що забирає і приносить різні речі, його забере. Я нічого в нього не проситиму. Гадаю, він не буде проти, якщо я йому просто подякую.

І вона написала листа. Ось що було в тому листі:

«Сподіваюся, Ви не розціните як вияв невихованості моє бажання написати до людини, котра воліє залишитися невідомою. Прошу Вас, не думайте, ніби я намагаюся щось вивідати проти Вашої волі. Я хочу лише подякувати Вам за те, що Ви були такі ласкаві до мене, а також за чарівну казку, в яку перетворилося моє життя. Дуже Вам дякую, я дуже щаслива. І Беккі

також. Беккі також Вам дякує, і так само, як я, зачарована всім, що сталося. Ми були такі самотні, ми голодували й мерзли... О, Ви навіть не уявляєте, скільки Ви зробили для нас! Будь ласка, не гнівайтесь на мене за мої слова. Як на мене, я просто не маю права мовчати. *Дякую Вам! Дякую! Дякую!*

Дівчинка з горища».

Наступного ранку Сара залишила листа на столику, а ввечері його, як і деяких інших речей, у кімнаті вже не було. Сара зрозуміла, що невидимий чарівник отримав її послання, і була від того ще щасливіша.

Того вечора перед сном вона читала Беккі одну з нових своїх книжок. І раптом її увагу привернув якийсь звук, що долинав від вікна. Відірвавшись від книги, Сара помітила, що Беккі теж щось почула: вона дивилася на вікно й напружено прислухалася.

– Міс, там хтось є, – прошепотіла Беккі.

– Та-ак, – протяжно мовила Сара. – Неначе кіт, який шкребеться у вікно... мабуть, проситься в дім.

Вона встала зі стільця й підійшла до вікна. Знову долинув цей дивний приглушений звук, неначе хтось тихенько шкрябав по вікну. Раптом вона щось згадала – і засміялася. Пригадала маленьку непрохану гостю, що вже якось була на горищі. Сьогодні вона бачила її в будинку індійського джентльмена.

– А раптом, – прошепотіла дівчинка, відчуваючи приємне хвилювання, – раптом це мавпочка, яка знову прибігла сюди. О, так, нехай це буде мавпочка!

Вона стала на стілець, дуже обережно підняла вікно й визирнула надвір. Сьогодні цілий день сніжило, і на білому покривалі, біля самісінької Сари, сиділо й тремтіло маленьке створіння. Побачивши дівчинку, мавпа жалісно зморщила свою чорну мармизку.

– Мавпочка! – зраділа Сара. – Втекла від ласкара й побачила світло в моєму вікні.

Беккі швидко підбігла до Сари.

– Ви пустите її всередину, міс? – запитала вона.

– Так, – весело відповіла Сара. – Для мавп надворі надто холодно. Вони ж такі теплолюбні. Зараз я її покличу.

Вона виставила у вікно руку, ласкаво заговорила, так само, як із горобцями чи Мельхіседеком, немовби й сама була не дівчинкою, а маленьким грайливим звірятком.

– Мавпочко, гарненька моя, ходи до мене, – покликала Сара. – Я тебе не скривджу.

Мавпа знала, що дівчинка її не скривдить. Вона це зрозуміла ще до того, ніж Сара доторкнулася до неї м'якою, ніжною рукою і стала тягнути до себе. Ще раніше тварина відчула людську любов у худорлявих смуглявих руках Рам-Даса, а тепер – і в Сариних руках. Вона дозволила дівчинці взяти себе на руки й затягнути у вікно. Опинившись у Сари на руках, вона пригорнулася до її грудей і зазирнула дівчинці в обличчя.

– Гарна мавпочка, гарна! – наспівуючи, промовила Сара й поцілувала кумедну голівку тварини. – Як я люблю маленьких тваринок, просто страх!

Мавпа була не проти погрітися біля вогнища. Сара сіла й посадила тваринку собі на коліна, а та дивилася то на неї, то на Беккі. Її очі випромінювали цікавість і вдячність.

– Правда, міс, вона трохи бриденька? – спитала Беккі.

– Схожа на дуже негарну дитину, – засміялася Сара. – Не ображайся, мавпочко, але я тільки рада, що ти не народилася дитиною. Мама б точно не пи-

шалася тобою, і ніхто б не посмів сказати, що ти нагадуєш когось з його родини. Ой, як я тебе люблю!

Вона відкинулася на спинку крісла й замислилася.

– Може, вона й сама шкодує, що народилася негарною, – промовила Сара, – і ця думка ні на мить не дає їй спокою. Цікаво, чи є в неї душа? Мавпочко, мила, скажи, ти вмієш думати?

Мавпа підняла тоненьку лапку й стала чухати потилицю.

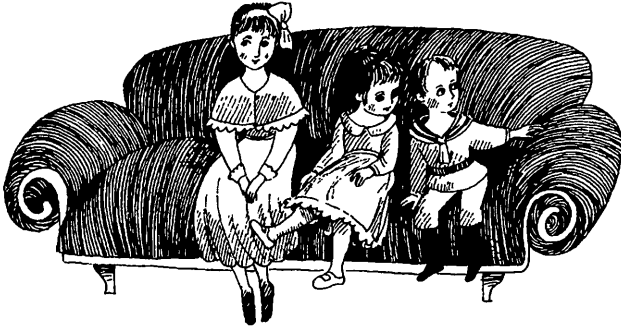
– Що ви з нею зробите? – запитала Беккі.

– Сьогодні залишу в себе, нехай поспить, а завтра віднесу її до індійського джентльмена. Шкода віддати тебе, мавпочоко, але доведеться тобі повернутися. Ти ж, мабуть, над усе любиш свою сім'ю, а я тобі навіть не родичка.

Лягаючи спати, Сара вимостила в себе в ногах гніздечко, і мавпа, скулившись, наче дитина, заснула там, цілком задоволена новим місцем.

«ЦЕ ІНША ДІВЧИНКА!..»

Наступного дня троє дітей із Великої родини сиділи в бібліотеці індійського джентльмена і, як могли, намагалися його розвеселити. На його прохання дітям дозволили приходити сюди: з ними було не так сумно. Вже багато днів він жив у напруженому чеканні, яке сьогодні, з огляду на одну подію, що мала статися, було особливо тривожним. Сьогодні повертався з Москви містер Кармайкл. Він пробув у Росії трохи довше, ніж збирався; спочатку затримався на тиждень, потім ще на тиждень, і знову на два... Приїхавши до Москви, він довго й марно шукав росіян, які в дочерили дівчинку. Коли ж йому врешті-решт вдалося натрапити на їхній слід і знайти їхнє помешкання, з'ясувалося, що вони кудись поїхали. Наздогнати їх йому не вдалося, і містер Кармайкл вирішив лишитися в Москві й чекати їхнього повернення.

Містер Керісфорд сидів у кріслі з відкидною спинкою, а коло нього на підлозі сиділа Джанет, його улю-

блениця. Нора зайняла підніжок, а Дональд заліз на килимок із тигрячої шкури, осідлав тигрячу голову і скакав. Ці перегони, треба визнати, були доволі гамірними.

– Дональде, чи не можна трішечки тихіше? – просила брата Джанет. – Як приходиш до хворого, аби його підтримати, не конче робити це на всю горлянку. Забагато шуму, правда, містере Керісфорд? – вона обернулася до індійського джентльмена.

Містер Керісфорд легенько поплескав дівчинку по плечу і сказав:

– Ні, не забагато. До того ж він дуже гарно відволікає від сумних думок.

– Я буду тихо! – голосно вигукнув Дональд. – Ми всі будемо тихо, як миші.

– Миші не зчиняють такого галасу, – зауважила Джанет.

Дональд зробив з носової хустинки вуздечку, накинув її на тигрячу голову й весело відказав:

– Коли їх багато, то зчиняють. Уяви, що їх тисяча.

– Я думаю, що й п'ятдесят тисяч мишей не зчинять такого галасу, як ти один, – суворо промовила Джанет. – А ми маємо сидіти тихенько, як одна мишка.

Містер Керісфорд засміявся і знову поплескав дівчинку по плечу.

– Тато скоро буде тут, – сказала Джанет. – Може, поговоримо про ту дівчинку?

– А я про інше й не можу говорити, – кволо промовив індійський джентльмен і нахмурих брови.

– Ми так її любимо! – озвалася Нора. – І навіть назвали Неказковою Принцесою.

– Чому? – здивувався індійський джентльмен. Фантазії цих дітей завжди допомагали йому бодай трохи призабути сумні думки.

– Тому, – пояснила Джанет, – що хоч вона й не фея з казки, та, коли її знайдуть, вона буде така багата, що стане схожа на принцесу з чарівної казки. Спочатку ми називали її Чарівною Принцесою, але це неправильно.

– Скажіть, – запитала Нора, а чи правда, що її батько всі свої гроші віддав своєму другові, щоб той уклав їх у копальні з алмазами, а той друг, коли йому здалося, що все втрачено, просто втік, бо й сам залишився без пенні?

– Але ж ти знаєш, що насправді він нікуди не тікав, – покvapно втрутилася Джанет.

Індійський джентльмен схопив дівчинку за руку і сказав:

– Так, він нікуди не тікав.

– Шкода, що все так обернулося, – зітхнула Джанет. – Так прикро! Він не хотів, щоб так вийшло, і, мабуть, він не раз картав себе за це. Я в цьому не маю сумніву.

– Джанет, ти розумна дівчинка, – сказав індійський джентльмен, притягуючи її руку до себе.

– А ви не розповідали містерові Керісфорду, – знову голосно завівся Дональд, – про «Дівчинку-яка-не-є-жебрачкою?» Кажуть, вона гарно одягнена, так? Напевно, хтось її спочатку загубив, а от зараз знайшов.

– Ось і кеб! – скрикнула Джанет. – Спинився перед домом. Це тато!..

Діти кинулися до вікон.

– Так, це тато, – оголосив Дональд. – Але ніякої дівчинки немає.

Всі троє нетерпляче кинулися з кімнати й побігли в передпокій. Вони завжди так робили, зустрічаючи тата. Чути було, як вони стрибали, плескали в долоні, а потім тато по черзі їх піднімав та цілував.

Містер Керісфорд спробував був підвестися, та знову безсило опустився на спинку крісла.

– Геть знеслилися, – зітхнув він невесело. – Не людина, а якась руїна!

Із передпокою долинув голос містера Кармайкла.

– Ні, діти, – казав татусь Величенької родини, – зайдете згодом, коли я переговорю з містером Керісфордом. А поки що ідіть пограйтеся з Рам-Дасом.

Двері кімнати розчинилися, і він з'явився на порозі. Щоки містера Кармайкла були рум'яніші, ніж звичайно, від його постаті віяло свіжістю і здоров'ям. Джентльмени потисли руки один одному, та варто було містерові Кармайклу побачити очі хворого, які випромінювали навіть не благання, а моління, як від його бадьорости не залишилося й сліду.

– Які новини? – спитав містер Керісфорд. – Та дівчинка, яку удочерили росіяни?..

– Не та, кого ми шукаємо, – сказав містер Кармайкл. – Вона набагато молодша, ніж дочка капітана Кру. Її звати Емілія Кер'ю. Я її бачив і навіть розмовляв з нею. А росіяни розповіли мені її історію до найменших подробиць.

О, яким нещасним і стражденним став погляд індійського джентльмена! Його рука безсило випала з долоні містера Кармайкла.

– Що ж, доведеться починати пошуки спочатку, – промовив він. – От і все. Будь ласка, сідайте.

Кармайкл сів. Непомітно для себе він устиг полюбити цього побитого життям чоловіка. На відміну від Керісфорда, негаразди минали містера Кармайкла стороною, життя його було настільки повне ласки та любови, що він не міг дивитися без болю на чуже горе й самотність. Якби в цьому домі бринів веселий голосок хоча б однієї дитини, тут вже не було б так порож-

ньо. А цьому чоловікові доводилося жити з думкою, що дівчинка з його вини залишилася сиротою й по-невіряється не знати де... Не кожен таке витерпить!

– Годі, годі, – бадьоро промовив містер Кармайкл. – Ми все одно її знайдемо.

– Починаймо пошуки негайно. Із цим не можна зволікати! – занепокоївся містер Керісфорд. – Ви маєте якісь пропозиції? Будь-які.

Містерові Кармайклу не давала спокою якась думка. Ось він підвівся і став міряти кімнату кроками. Якийсь непевний здогад промайнув на його обличчі.

– То, може... – сказав він нарешті. – Не знаю, наскільки це слушно, але... Словом, у поїзді, дорогою з Дувра²¹, я дещо подумав...

– Що ж ви подумали? Якщо дівчинка жива, вона ж мусить десь бути.

– Так, десь вона є. Досі ми шукали в паризьких школах. Тепер облишмо Париж і займімося Лондоном. Я пропоную зайнятися пошуками в Лондоні.

– У Лондоні чимало шкіл, – озвався містер Керісфорд. І раптом здригнувся, щось пригадавши. – От і в сусідньому будинку також є школа.

– З неї ми й почнемо. З якої школи починати, як не з найближчої!

– Ні, – промовив Керісфорд. – Щоправда, є там одна дівчинка, яка мене цікавить, але вона не учениця. Не можу уявити, що це маленьке зморене створіння зі смагливим личком може виявитися дочкою капітана Кру.

І тут, напевно, також втрутився якийсь маг-чарівник, безмежно добрий і всемогутній. Принаймні виглядало саме так. Бо як ще можна пояснити, що до

²¹ Дувр – місто-порт в Англії.

кімнати увійшов Рам-Дас, і це тоді, коли господар був зайнятий розмовою? Рам-Дас ввічливо вклонився, його чорні очі радісно блищали.

– Сагибе, – звернувся Рам-Дас, – прийшла та дівчинка... та сама, яку ви жалієте. Вона принесла нашу мавпу, бо та знову чкурнула на дах і прибігла на її горіще. Я сказав, щоб вона почекала. Може, сагибові буде завгодно поговорити з нею?

– Хто вона? – похвавішав містер Кармайкл.

– Не знаю, – відповів містер Керісфорд. – Це та дівчинка, про яку я розповідав. Служниця в пансіоні.

Він махнув Рам-Дасові рукою і сказав:

– Так, я б на неї поглянув. Піди приведи її.

Потім, обернувшись до містера Кармайкла, пояснив:

– Поки вас тут не було, я місця собі не знаходив. Дні були довгі та похмурі. Рам-Дас розповів мені про поневірвання цієї нещасної, ми вдвох розробили романтичний план, щоб їй допомогти. Я знаю, це подитячому, але мене воно розрадило. Дуже допоміг Рам-Дас, меткий, спритний і винахідливий, як всі на Сході. Без нього я б нічого не зробив.

І тут до кімнати зайшла Сара. На руках вона тримала мавпочку, і, судячи з усього, тваринка ніяк не хотіла розлучатися з дівчинкою. Вона притулилася до Сарі й несамовито верещала. Зайшовши до помешкання індійського джентльмена, Сара з цікавістю оглядала кімнату. Щоки її трохи зашарілися.

– Ваша мавпочка знову втекла, – приємним голосом сказала Сара. – Вчора вночі вона прибігла до мого вікна, і я взяла її до себе, бо надворі була холоднеча. Я б і вчора принесла її назад, але було дуже пізно. Я знаю, ви не дуже здорові, то ж я не хотіла вас турбувати.

Індійський джентльмен з цікавістю подивився на Сару.

– Дуже завбачливо з вашого боку, – зауважив він.

Сара подивилася на Рам-Даса, який стояв біля дверей, і запитала:

– Віддати мавпочку ласкарові?

– А звідки ви знаєте, що це ласкар? – запитав індійський джентльмен і ледь помітно усміхнувся.

– О, я знаю, хто такі ласкари, – відповіла Сара, передаючи мавпочку, що не хотіла йти від неї. – Я ж народилася в Індії.

Індійський джентльмен рвучко підвівся і сів, його обличчя так змінилося, що Сарі стало трохи лячно.

– Ви народилися в Індії? – вигукнув він. – Он як! Підійдіть до мене. – І він простягнув до Сарі руку.

Сара підійшла і подала йому руку, бо, схоже, саме цього хотів цей чоловік. Вона стояла нерухомо, її зеленувато-сірі очі здивовано дивилися на індійського джентльмена. З ним коїлося щось дивне.

– Ви живете в сусідньому будинку? – запитав він.

– Так. Я живу в пансіоні міс Мінчин.

– Але ви не учениця?

Кутики Сариних вуст здригнулися в дивній усмішці. Вона на хвильку завагалася.

– Я вже й сама не знаю, хто я така, – відповіла вона нарешті.

– Чому ж?

– Спочатку я була там ученицею і навіть мала окремі апартаменти, а тепер...

– Ви були ученицею! Добре, а хто ж ви тепер?

Сара сумно усміхнулася.

– Я ночую на горищі, коло посудомийниці, – пояснила вона. – Виконую різні доручення для кухарки, роблю все, що вона каже. І вчу молодших учениць.

– Кармайкле, розпитайте її, – попросив містер Керісфорд. Він виснажився й безсило сперся на спинку крісла. – Розпитайте самі, бо я не можу.

Великий і добродушний батько Великої родини знав, як треба розмовляти з малими дівчатками. Сара відразу зрозуміла, як часто йому доводиться спілкуватися з дітьми, варто було йому заговорити приємним і довірчим голосом.

– Дитинко, що означає «спочатку»? – запитав він.

– Це коли тато привіз мене сюди.

– Де твій тато?

– Він помер, – сказала Сара дуже тихо. – Він залишився без грошей, а я лишилася без спадщини. І не було кому піклуватися про мене та платити міс Мінчин.

– Кармайкле! – голосно скрикнув індійський джентльмен. – Кармайкле!

— Не лякайте її, – стишивши голос, аби Сара не чула, сказав містер Кармайкл. І вже голосно запитав:

– Отже, вас поселили на горищі і ви стали прислугою. Усе було приблизно так, правда?

– Про мене не було кому піклуватися, – уточнила Сара. – Грошей я не мала. Я ж залишилася зовсім сама.

– А як ваш батько втратив гроші? – задихаючись від хвилювання, втрутився у розмову індійський джентльмен.

– Він не сам їх втратив, – відповіла Сара, з кожною хвилиною дивуючись дедалі більше. – Він мав друга, якого дуже любив... дуже любив. І той друг узяв його гроші. Тато вірив йому, як самому собі.

Дихання індійського джентльмена почастишало.

– А може, той друг *не збирався* робити нічого такого? – запитав він. – Може, це сталося через помилку?

Сара не знала, як безжально пролунала її відповідь на запитання. Якби знала, вона б неодмінно відпові-

ла м'якше, щоб не дошкулити індійському джентльменові.

– Можливо, – кивнула вона. – Але татові це не допомогло. Він помер.

– А як звали вашого тата? – запитав індійський джентльмен. – Скажіть.

– Його звали Ральф Кру, – помітно хвилюючись, відповіла Сара. – Капітан Кру. Він помер в Індії.

Змучене обличчя спотворила судома, і Рам-Дас кинувся до свого господаря.

– Кармайкле! – прохрипів хворий. – Це та дівчинка... це вона!

Сара злякалася, що індійський джентльмен помирає. Рам-Дас налив у ложку крапель з пляшечки й підніс йому до губ. Сара стояла поруч, охоплена легким дрожем, і збентежено дивилася на містера Кармайкла.

– Що таке «та дівчинка»? – ледве промовила вона.

– Він був другом твого батька, – відповів містер Кармайкл. – Не бійся. Просто ми шукали тебе цілих два роки.

Сара піднесла руку до голови, її губи тремтіли. Дівчинці здавалося, що це сон.

– А я весь цей час була в пансіоні міс Мінчин, – тихо, ледь не пошепки, промовила вона. – Просто там, за стіною.

«Я ЗАВЖДИ СТАРАЛАСЯ...»

Все пояснила міс Кармайкл – мила і приємна жінка. Вона прийшла не гаючись, щойно її повідомили, аби щиро привітати Сару, по-материнськи її обняти й пояснити все, що сталося. Від несподіваного відкриття містер Керісфорд, і так не дуже здоровий, зовсім знесилів.

– Оце так розв’язка, – сказав він містерові Кармайклу кволим голосом, коли Сару попросили перейти до іншої кімнати. – Тепер я й на мить боюся втратити її з виду.

– Я все влаштую, – пообіцяла Джанет. – Та й мама буде тут за кілька хвилин.

І Джанет повела Сару до іншої кімнати.

– Ми такі щасливі, що ви знайшлися! – сказала вона Сарі. – Ви навіть не уявляєте, які ми щасливі!

Дональд стояв, засунувши руки до кишень, і мовчки дивився на Сару. Раптом у його голові сяйнула якась думка, він скрушно похитав головою – і сказав:

– І чому я тоді не спитав, як вас звати? Тоді, коли давав шість пенсів. Ви б відповіли: «Сара Кру», і за хвилину ми вас знайшли б.

А потім прийшла місіс Кармайкл. Вона була дуже розчулена, і чи не з порога кинулася до Сари з обіймами й поцілунками.

– Бідна дівчинка геть-чисто розгубилася, – примовляла вона. – Та воно й не дивно.

Сарі не давала спокою одна-єдина думка.

– Скажіть, – озвалася вона, озираючись на зачинені двері бібліотеки, – скажіть, це він – той самий зрадливий друг? Будь ласка, скажіть мені!

Місіс Кармайкл, не стримуючи сліз, знову кинулася цілувати Сару. Вона, мабуть, була переконана, що дівчинку, не ціловану стільки часу, треба зацілувати з голови до п'ят.

– Саро, дівчинко, це не так, – пояснювала вона. – І гроші вашого тата насправді нікуди не пропали. То він тільки подумав, що гроші пропали. Він дуже любив вашого тата, і від того горя сильно захворів, та так, що на якийсь час втратив пам'ять. Він мало не вмер від запалення мозку, а коли став одужувати, вашого бідного тата вже не було на світі.

– І він не знав, де мене шукати, – тихенько промовила Сара. – А я була так близько.

Їй досі не давала спокою думка, що вона весь час була під боком.

– Містер Керісфорд був переконаний, що вас віддали до школи в Парижі, – вела далі місіс Кармайкл. – І довго йшов по хибному сліду. О, де він тільки вас не шукав! Коли він бачив, як ви проходите повз його вікно сумна, всіма забута, хіба він міг уявити, що це йде донька його бідолашного друга? А потім йому стало

шкода вас, і він перейнявся бажанням зробити ваше життя бодай трохи світлішим. Тоді він попросив, аби Рам-Дас заліз через вікно до вас на горище і бодай чимось вас розрадив.

Сара здивовано скрикнула й аж змінилася на обличчі.

– Так це Рам-Дас приносив оті речі? – скрикнула вона. – То він робив це за його велінням? Це містер Керісфорд хотів, аби збулася моя мрія?

– Так, моя люба – так! Він має добре серце і широку вдачу, а ще він жалів вас в ім'я малої Сари Кру, яка не знати де поділася.

Двері бібліотеки розчинилися, на порозі з'явився містер Кармайкл і жестом підкликав до себе Сару.

– Містерові Керісфорду вже краще, – сказав він. – Він кличе вас до себе.

Сара поквапилася, і коли вона зайшла, містер Керісфорд зауважив, що обличчя дівчинки просвітліло.

Дівчинка підійшла до стільця й зупинилася, притиснувши руки до грудей.

– Так це ви прислали мені оті речі? – спитала вона тихим голосом. – Оті прекрасні, пречудові речі? Я знаю, це були ви!

– Так, дитинко моя бідолашна, це був я, – відповів чоловік. Він був слабкий, виснажений тривалою хворобою і життєвими негараздами, але в його погляді світилася любов, і Сара згадала батька. Скорившись цьому поглядові, дівчинка опустила ся навколішки біля крісла, як колись перед батьковим кріслом, коли вони були найкращими друзями і любили одне одного так, як не любив ніхто у всьому світі.

– Тоді я знаю, хто мій друг, – сказала дівчинка. – Мій друг – це ви!

І вона припала вустами до його схудлої руки.

— Через три тижні він одужає, — неголосно сказав дружині містер Кармайкл. — Та ти й зараз поглянь на його лице.

І справді, містера Керісфорда було не впізнати. Біля нього була «маленька господинька», і йому ще стільки всього слід було обміркувати. Передусім розібратися з міс Мінчин. Слід було пояснити їй, що змінилося в житті її учениці.

До пансіону Сара більше не повернеться. Ні на хвилину. Ні про яке повернення індійський джентльмен навіть слухати не хотів. Дівчинка залишається тут, а містер Кармайкл особисто навідається до міс Мінчин і все залагодить.

— Як добре, що не треба повертатися! — зраділа Сара. — Вона так розсердиться. Вона мене не любить. А може, я й сама в цьому винна: я також її не люблю.

Як це не дивно, але міс Мінчин звільнила містера Кармайкла від необхідності відвідати пансіон. Шукаючи Сару, вона сама прийшла до містера Керісфорда. Сара саме була потрібна міс Мінчин, її не могли знайти — і з'ясувалося нечуване зухвальство! Хтось із прислуги бачив, як оте дівчисько йшло через кухню, ховаючи щось під плащем, а потім бачили, як вона піднялася сходами сусіднього будинку і зайшла до середини.

— Що вона собі думає?! — сердито допитувалася в Амелії міс Мінчин.

— Не знаю, сестро, слово чести, не знаю, — відповіла їй міс Амелія. — Може, вона з ним здружилася, він, кажуть, також жив в Індії.

— Не здивуюсь, якщо це дівчисько почне набиватися йому в друзі й захоче його розжалобити, — форкнула міс Мінчин. — Від неї й не такого можна сподіватися. Вона вже дві години там стирчить. Я цього їй не

попущу. Зараз піду, з'ясую, у чім річ, і попрошу про-
бачення за її походеньки.

Сара саме сиділа на підніжку в ногах містера Керісфорда й вислуховувала розлогі пояснення, які той вважав за обов'язок повідомити дівчинці, коли Рам-Дас сповістив про прихід міс Мінчин.

Сара мимоволі підвелася й аж пополотніла. Та містер Керісфорд завважив, що тримається вона гідно, без найменших ознак дитячого страху.

Міс Мінчин зайшла до кімнати впевнено й величаво. Сукня на ній була строга, але гарна, сама ж вона трималася з підкресленою ввічливістю.

– Мені незручно турбувати містера Керісфорда, – почала вона, – але я зобов'язана дещо йому пояснити. Мене звати міс Мінчин, я власниця пансіону для шляхетних дівчат, який міститься в сусідньому будинку.

Індійський джентльмен зміряв її пильним поглядом. Містер Керісфорд належав до того розряду людей, які спалахують від найменшої іскри, але він добре знав свої слабкі місця й намагався опановувати свої почуття.

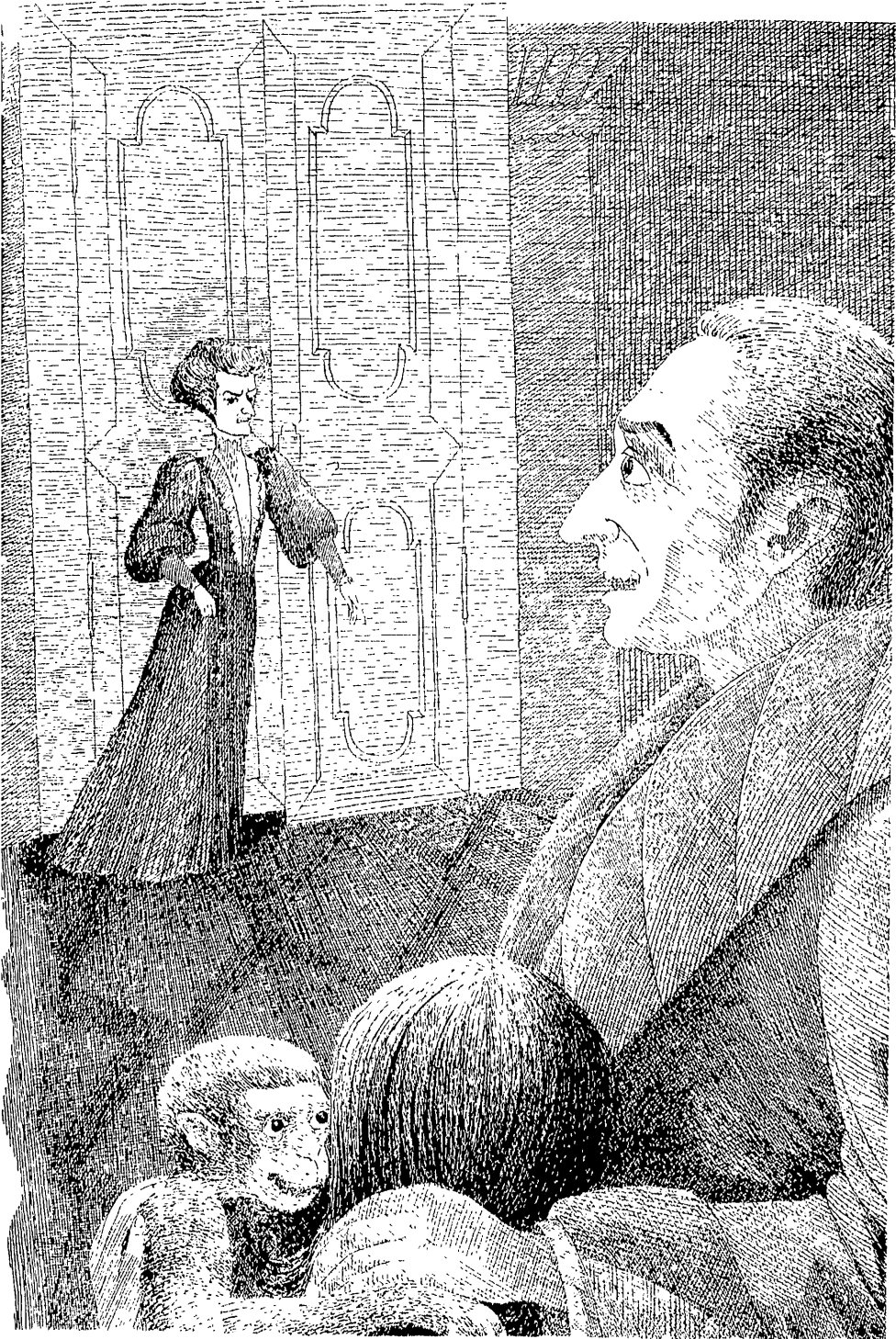
– Отже, ви – міс Мінчин?

– Так, сер, це я.

– В такому разі, – відповів індійський джентльмен, – ваш прихід цілком доречний. Мій повірник, містер Кармайкл, якраз збирався до вас з візитом.

Містер Кармайкл легенько вклонився, а міс Мінчин здивовано поглянула спочатку на нього, а потім на містера Керісфорда.

– Ваш повірник? – перепитала вона. – Нічого не розумію. Я прийшла до вас, бо не могла вчинити інакше. Мені щойно стало відомо, що до вас посміла прийти одна з моїх учениць, яку я утримую з жалости. Хочу довести до вашого відома, що вона зробила це,

не маючи на те мого дозволу. – Міс Мінчин обернулася до Сарі й обурено сказала: – Негайно вертайтеся додому! Вас буде суворо покарано. Додому, вже!

Індійський джентльмен прихилив Сару до себе і погладив її по руці.

– Вона нікуди не піде.

Міс Мінчин здалося, що вона божеволіє.

– Не піде?! – перепитала вона.

– Ні, – категорично заявив містер Керісфорд. – Вона не повернеться додому – якщо вам завгодно називати це домом. Віднині її дім буде тут, коло мене.

Міс Мінчин хитнулася. Вона була обурена – і разом з тим здивована до краю.

– Коло вас! Коло вас, сер? Як це розуміти?

– Кармайкле, зробіть ласку, поясніть цій пані, що до чого, – попросив індійський джентльмен. – Тільки прошу вас, не затягуйте.

Він попросив Сару сісти і взяв її руки у свої – так само, як робив колись тато.

Містер Кармайкл усе пояснив – спокійно, розважливо, зі знанням справи та всіх правничих тонкощів, які могли виникнути. Міс Мінчин, як жінка ділова, одразу все збагнула, і, слід сказати, це її нітрохи не втішило.

– Містер Керісфорд, мем, – казав містер Кармайкл, – був близьким другом покійного капітана Кру. Вони були партнерами в кількох великих починаннях. Багатство, яке капітан Кру вважав утраченим, насправді нікуди не зникло і тепер переходить Сарі.

– Багатство! – скрикнула міс Мінчин. Після цієї звістки вона була жахливо зблідла. – Сарине багатство!

– Ним володітиме Сара, – сухувато наголосив містер Кармайкл. – А зрештою, вона ним уже володіє.

Через певні обставини воно дуже зросло в ціні. Алмазні копальні виявилися цілком прибутковими.

– Алмазні копальні! – ахнула міс Мінчин. Якщо все правда, подумала вона, це буде найбільшим уда-ром у її житті.

– Алмазні копальні, – підтакнув містер Кармайкл і раптом лукаво, зовсім не по-адвокатськи, усміхнувся. – Міс Мінчин, на світі не багато принцес, котрі б перевершили багатством Сару Кру, яку ви тримаєте з жалости. Містер Керісфорд шукав її близько двох років, врешті-решт його пошуки увінчалися успіхом, і тепер дівчинка залишається в нього.

Потім він попросив міс Мінчин сісти й докладно пояснив їй всі обставини, з яких недвозначно випливало, що Сара – дівчинка з майбутнім, а те, що вважали втраченим, не просто повернулося до неї, а й десятикратно збільшилося. Містер Керісфорд буде дівчинці не просто другом, а й опікуном.

Міс Мінчин ніколи не мала великого розуму, а тут від хвилювання втратила останній і зробила відчайдушну спробу повернути втрачене – втрачене, як вона зрозуміла, через свою ж меркантильність й обмеженість.

– Коли містер Керісфорд знайшов Сару, дівчинка перебувала під моєю опікою, – запрячалася міс Мінчин. – Я робила для неї все, що могла. Якби не я, вона б голодувала на вулиці...

– На вулиці, – урвав її індійський джентльмен, втрачаючи терпець, – вона голодувала б із більшим комфортом, ніж у вас на горищі!

– Капітан Кру довірив дівчинку мені, – не здавалася міс Мінчин. – І вона має залишатися в мене аж до повноліття. Їй треба здобути освіту! Закон буде на моєму боці...

– Годі, годі, міс Мінчин, – перебив її містер Кармайкл. – Не вплутуйте сюди закон. Якщо Сара сама вирішить повернутися до вас, я певен, містер Керісфорд не стане їй нічого боронити. Вирішувати їй.

– Тоді, – сказала міс Мінчин, – я звертаюся до Сарі. – Можливо, я вас не дуже пестила, – трохи ніяково промовила вона. – Але ж ви знаєте, ваш тато радів вашим успіхам. І я... гм... я завжди вас любила.

Сіро-зелені очі Сарі подивилися на міс Мінчин тим спокійним ясним поглядом, який її так дратував.

– Міс Мінчин, ви – *любилі*? – здивувалася дівчинка. – А я цього не знала.

Міс Мінчин зашарілася і підвелася.

– Ви мали б це знати, – сказала вона. – Та діти, на жаль, ніколи не знають, що для них добре, а що ні. І я, і міс Амелія – ми завжди казали, що ви найрозумніша дівчинка у школі. То ви підете проти батькової волі й не повернетесь до мене?

Сара ступила крок уперед і застигла. Вона пригадала той день, коли їй стало відомо, що більше в неї нікого немає і її можуть викинути на вулицю. Пригадалися холодні й голодні години, проведені на самоті в кімнатці на горищі в товаристві Емілії та Мельхіседека. Вона мужньо зустріла погляд міс Мінчин і сказала:

– Міс Мінчин, ви знаєте, *чому* я не вернуся до вас. Прекрасно знаєте.

Скам'яніле від злоби обличчя міс Мінчин спалахнуло вогнем.

– Вам більше не бачити своїх подруг! – скипіла вона. – Я потурбуюся, щоб Ерменгарду і Лотті тримали якнайдалі...

Містер Кармайкл урвав її м'яко, але рішуче.

– Вибачте, – сказав він, – але дівчинка зустрічатиметься з усіма, з ким забажає. Навряд чи батьки однокласниць міс Кру стануть заперечувати, якщо міс Сара запросить їх у дім свого опікуна. Вже містер Керісфорд про це подбає.

І тут міс Мінчин довелося здатися. Краще б у Сарі був дивакуватий дядечко-одинак. Той міг би скипіти, розкричатися, образитися на негідне поводження з небогою, але й по всьому. Грошолобна пані швидко зметигувала, що мало хто з батьків заборонить своїм дітям товаришувати з юною спадкоємницею алмазних копалень. А якщо містер Керісфорд раптом вирішить розповісти комусь з її патронів, скільки горя зазнала в її пансіоні Сара Кру, це могла б обернутися серйозними неприємностями.

– Не тіште себе марними сподіваннями, – сказала вона індійському джентльменові. – Ця дитина брехлива й невдячна. Скоро ви самі в цьому пересвідчитесь. – І, звертаючись до Сарі, додала: – Сподіваюся, тепер ви знову будете принцесою.

Сара опустила очі й ледь помітно зашарілася. Вона боялася, що інші люди – навіть дуже хороші – спочатку можуть не так розтлумачити невинну дитячу фантазію.

– Я завжди *старалася*... нею бути, – відповіла вона не дуже голосно. – Навіть у найдужчий холод і голод... я старалася залишатися принцесою.

– Ну, тепер вже можете і не старатися, – їдко мовила міс Мінчин. Рам-Дас вклонився їй на прощання, і вона пішла.

Прийшовши додому, міс Мінчин одразу ж послала по міс Амелію. Закнувшись у вітальні, решту дня вони провели там, і міс Амелія сповна відчула на собі сестринський гнів. Міс Мінчин так допекла молодшій

сестриці, що та раз по раз утирала сльози. Якесь небережне зауваження ледь не вартувало міс Амелії ляпаса, та все закінчилося зовсім не так, як звичайно.

– Знаєте, сестро, – сказала міс Амелія, – я не така розумна, як ви, я завжди боюся сказати щось зайве, аби, не дай, Боже, вас не розлютити. Якби я не була такою боягузкою, напевно, це було б краще і для школи, і для нас самих. Сказати по правді, я часто думала, що не варто було так суворо ставитися до Сари Кру, треба було давати їй нормально одягатися та й взагалі менше на неї тиснути. Я знаю, що вона працювала забагато для своїх літ, а жила впроголодь.

– Та що ти таке верзеш!.. – спалахнула міс Мінчин.

– Не знаю, що на мене найшло, – геть осміліла міс Амелія, – та вже як почала, то й закінчу, а що буде далі, мені байдуже. Дівчинка розумна і добра, і якби ви відповіли добротою, вона б не залишилася в боргу. Але ви цього не зробили. Вона розумніша за вас, і за це ви її завжди ненавиділи. Вона ж бачила наскрізь і вас, і мене...

– Амеліє! – старша сестра від люті ледве дихала. Здавалося, ще трохи, і вона її вдарить, збивши чеpecь, як нерідко чинила з Беккі.

Але міс Амелія вирішила йти до кінця, її вже мало турбувало, що буде з нею потім.

– Бачила! Бачила! – прокричала вона. – Вона обох нас наскрізь бачила. Сара чудово розуміла, що ви черства й меркантильна жінка, а я – дурна й безвольна і що обидві ми досить вульгарні та вбогі. Ми плазували перед нею задля її грошей, але кинули під ноги, коли вона лишилася без пенні, а дівчинка трималася як маленька принцеса, навіть тоді, коли була біднячкою. Вона була... вона була... маленькою принцесою!

Тут з нею сталася істерика, вона почала сміятися, плакати, хитатися вперед-назад.

– А тепер ви її втратили! – кричала, мов навіжена, міс Амелія. – Тепер і дівчинка, і її капітал дістануться іншій школі. І якби вона була така, як інші діти, вона б неодмінно розповіла, як з нею тут поводитися, тоді всіх наших учениць звідси забрали б, а ми пішли б з торбами по світі. Так нам і треба! Але ви заслуговуєте на кару більше, ніж я, бо ви жорстока жінка, Маріє Мінчин, жорстока, самолюбна й корислива!

Міс Амелія кричала й задихалася. Аби не виносити сміття з хати і заспокоїти сестру, міс Мінчин довелося самій тицяти під ніс міс Амелії баночку з нюхальною сіллю, не помстившись за її зухвалість.

Відтоді міс Мінчин трохи побоювалася молодшої сестри, котра виявилася не такою дурною, як здавалося, і могла, утративши терпець, сказати в очі всю правду, що багатом не завжди до вподоби.

Того вечора, коли учениці зібралися в класі перед каміном, як це робили завжди перед сном, прийшла Ерменгарда. В руці вона тримала лист, а її округле обличчя виражало радість і водночас здивування.

– Що сталося? – закричало одразу кілька дівчат.

– Тут є якийсь зв'язок з тією бучею? – нашоропила вушка Лавінія. – У кімнаті міс Мінчин була ціла війна, міс Амелії стало зле, і її довелося покласти в ліжку.

Ерменгарда, ніби чимось ошелешена, повільно вимовляючи слова, сказала:

– Я щойно отримала це від Сари, – і показала лист, аби всі бачили, який він довгий.

– Від Сари!? – вигукнули учениці.

– А де вона? – аж вискнула Джессі.

– В сусідньому будинку, – пояснила Ерменгарда. – В індійського джентльмена.

– Де, де? Що, її вигнали? А міс Мінчин про це знає? Так вони через неї сварилися? І що вона пише? Ану розкажи! Та ну ж бо, не тягни!

Зчинився крик, а Лотті жалісно заплакала.

Ерменгарда відповідала розгублено, вона наче намагалася досягнути суть Сарино листа, який нараз давав відповіді на всі запитання. І от вона рішуче заявила:

– Діамантові копальні були! Були!

Весь клас відповів роззявленими ротами та здивованими очицями.

– Копальні були справжні, – поквапно уточнила Ерменгарда. – Там просто сталося якесь непорозуміння, і містерові Керісфорду здалося, що вони збанкрутіли...

– Хто такий містер Керісфорд? – вигукнула Джессі.

– Так називається індійський джентльмен. І капітанові Кру теж так здалося, і він помер. А містер Керісфорд дістав запалення мозку. А потім з'ясувалося, що в тих копальнях мільйони і мільйони діамантів, і половина їх належить Сарі. Вони належали їй навіть тоді, коли вона жила на горищі, де ніхто не дружив з нею, крім Мельхіседека, а кухарка знущалася з неї, як хотіла. Сьогодні містер Керісфорд її знайшов, тепер вона в нього вдома і більше сюди не вернеться. Зараз вона ще більша принцеса, ніж була колись, у сто п'ятдесят тисяч разів більша. А завтра я йду до неї в гості. Ось так!

Зчинився такий гвалт, що й сама міс Мінчин не змогла б його втихомирити. Вона й не намагалася, хоча все чула. Її сестра лежала в ліжку й заливалася слізьми, а після всього пережитого міс Мінчин не хотіла нікого бачити. Вона знала, що новина якимось та-

ємничим чином проникла через стіни і всі служниці, лягаючи спати, тільки про неї й говоритимуть.

І майже до самої півночі дівчата, розуміючи, що сьогодні можна забути про будь-які правила, юрмилися навколо Ерменгарди в класі та знову й знову слухали, як вона перечитує листа, що оповідав історію, нічим не гіршу за ті, які колись вигадувала Сара, і яка, за чудодійним помахом якогось чарівника, сталася з дівчинкою та індійським джентльменом, що мешкав тут же, за стіною.

Беккі, яка вже також чула цю історію, цього вечора вдалося піднятися на горище трохи раніше, ніж звичайно. Їй хотілося побути самій і ще раз побачити чарівну кімнатку. Дівчина не знала, що мало статися із Сариним притулком на горищі. Навряд чи ті речі залишать міс Мінчин. Правдоподібно, їх заберуть назад, і горищна кімнатка знову буде гола та порожня. Радіючи в душі за Сару, Беккі здолала останній марш. У горлі їй стояв тугий клубок, перед очима все пливло від сліз. Сьогодні вже не буде ні вогню в каміні, ні рожевої лампи, ні вечері, ні принцеси, яка сиділа б, освітлена яскравим сяйвом, і розповідала б їй казки. Принцеси – не буде!

Насилу стримуючи сльози, вона відчинила двері – і приглушено скрикнула.

І запалена лампа, і вогонь у каміні, і навіть вечеря – все було! І навіть Рам-Дас – він дивився на вражену Беккі й усміхався.

– Міссі сагиб не забула, – сказав він. – Вона все розповіла сагибу. Вона хоче, аби ви знали, яка приємність сталася в її житті. Бачите лист на таці? Це вона написала. Вона не хотіла, щоб ви лягали спати з кепським настроєм. Сагиб просить, щоб завтра ви при-

йшли до нього. Ви будете прислужувати місці сагиб.
Сьогодні я заберу ці речі через дах назад.

З уемішкою сповістивши Беккі про все це, він при-
клав руки до грудей, легенько вклонився і так спритно
й беззвучно прослизнув у вікно, що Беккі одразу зро-
зуміла, хто приносив на горище всі ці речі.

АННА

Вдитячій кімнаті Великої родини ще ніколи не було так радісно. Діти ближче познайомилися з Дівчинкою-що-не-є-жебрачкою. Вона їх просто зачарувала. Усі члени родини були готові знову й знову вислуховувати історії з життя дівчинки. Коли сидиш біля теплого вогнища у великій і світлій кімнаті, то із захопленням слухаєш розповідь про холоднечу на горищі. Треба визнати, що оповідка про горище дітям сподобалася найбільше, а холоднеча й голі стіни одразу ж відійшли на задній план, щойно Сара завела мову про Мельхіседека, горбців на даху і про те, що можна було бачити, ставши на стіл й висунувши голову з горищного вікна.

Ну й, звісно, найбільше всі хотіли слухати про бенкет на горищі і про сон, який перетворився на дійсність. Сара розповіла цю історію на другий день після свого віднайдення. З Великої родини на чай прийшло кілька дітей, і, коли хто сів, хто ліг на килимку перед каміном, вона заходилася розповідати у притаманній

їй манері, і навіть індійський джентльмен уважно слухав Сарину розповідь і не зводив з неї очей. Закінчивши розповідати, дівчинка звела на нього очі, торкнулася рукою його коліна і сказала:

– Це була моя частина. А тепер, дядечку Томе, чи не оповіли б ви нам вашу частину? – (Містер Керісфорд попросив Сару, аби вона завжди називала його дядьком Томом.) – Я її ще не чула, але гадаю, це вона нам сподобається.

І містер Керісфорд розповів. Коли він був цілком самотній, хворий і зажурений, Рам-Дас намагався розрадити його й описував перехожих. Серед них була одна дівчинка, яка проходила по вулиці частіше за інших людей. Вона його зацікавила – почасти тому, що він і сам часто думав про дівчинку, а почасти й тому, що якось Рам-Дас розповів йому про той випадок на даху, коли від нього втекла мавпа і, щоб її спіймати, йому довелося завітати на Сарине горище. Він описав похмуру кімнату і дівчинку, яка своєю поведінкою зовсім не була подібна на наймитів чи прислугу. Крок за кроком Рам-Дас з'ясовував усе нові й нові деталі, які свідчили про нелегке життя дівчинки. Він уже знав, як просто добутися до Сариного вікна – варто просто проповзти по даху кілька ярдів, – і з цього, власне, все й почалося.

Одної днини Рам-Дас сказав:

– Сагибе, я міг би проповзти туди по даху і, коли дівчину пошлють кудись у справах, розпалити камін. Вона прийде з вулиці мокра, холодна, побачить вогонь у каміні – і подумає, що це зробив якийсь чарівник.

Ця вигадка була настільки фантастичною, що зажурене обличчя містера Керісфорда осяяла усмішка, а Рам-Дас настільки нею захопився, що почав вигадувати інші витівки, а принагідно пояснив господареві,

що виконати всі його задумки не становитиме жодних труднощів. Він фантазував і тішився, мов дитя, а приготування до втілення цього плану скрасили не один нудний день хворого. А тої ночі, коли мав відбутися горезвісний бенкет, Рам-Дас лише чекав зручної нагоди: всі пакунки стояли в нього готові на горіщі, молодий секретар, що мав йому допомагати, чекав разом з ним, зацікавлений і захоплений дивовижною витівкою не менше за Рам-Даса. І коли цей бенкет закінчився, так і не розпочавшись, Рам-Дас лежав, притулившись до покрівлі, і вдивлявся у вікно. Він не мав сумнівів, що змучена Сара засне як убита. Потім, озброївшись потаємним ліхтарем, він спустився в кімнату, а його спільник залишився на даху і подавав йому речі. Коли Сара бодай трохи ворушилася уві сні, Рам-Дас прикривав ліхтар і ницьма падав на підлогу. Ці та інші цікаві речі почули діти й поставили містерові Керісфорду, мабуть, із тисячу запитань.

– Я така рада, – зізналася Сара, – я така *рада*, що моїм другом виявилися саме ви!

Мабуть, на всьому світі небагато кого зв'язувала така міцна дружба, як Сару і містера Керісфорда. Якимось дивовижним чином вони ідеально підходили одне одному. Індійський джентльмен ніколи не мав такого компаньйона, якого б він любив так, як Сару. Як і передбачав містер Кармайкл, за якийсь місяць то був уже зовсім інший чоловік.

Від колишньої зажури й апатії не залишилося й сліду, і навіть багатство, яке ще недавно його гнітило, тепер викликало в нього справжнє задоволення. А попереду чекало ще стільки далекоюсяжних планів щодо Сари. Дівчинка нерідко жартувала, що він таки насправді чарівник, а йому страшенно подобалося робити для неї сюрпризи. То вона знаходила у своїй

кімнаті живі квіти, то діставала з-під подушки оригінальні подарунки, а одного разу, коли вони ввечері сиділи разом, у двері хтось пошкрябався важкою лапою, і коли їх відчинили, на порозі стояв величезний пес – чудовий російський мисливський собака з нашійником, інкрустованим сріблом і золотом. «Я називаюся Борис. Я служу принцесі Сарі» – було написано на нашійнику.

Індійський джентльмен любив згадувати про маленьку принцесу в старому лахмітті. А коли до них приходили Велика родина, Ерменгарда чи Лотті, в помешканні ставало дуже весело. Утім, і ті години, коли Сара та індійський джентльмен сиділи самі, розважаючись читанням чи розмовами, також були по-своєму чудові. У такі моменти теж траплялися цікаві речі.

Одного вечора містер Керісфорд, відірвавшись від книжки, помітив, що Сара вже якийсь час сидить нерухомо й зосереджено дивиться у вогонь.

– Про що ти зараз думаєш, Саро? – поцікавився він.

Сара відірвалася від вогню, і на її щоках заграв рум'янець.

– *Думала*, – уточнила вона. – Я думала про той голодний день і дівчинку, яку зустріла на вулиці.

– По-моєму, у тебе таких днів не бракувало, – сказав індійський джентльмен, і в голосі його з'явилися сумовиті нотки. – Який саме день ти згадувала?

– Ой, а я й забула, що ви не знаєте, – стрепенулася Сара. – Це був той день, коли збулися мрії...

І вона розповіла йому про випадок у крамниці, про чотири пенси, які знайшла в стічному ривчаку, про дівчинку, яка була ще голодніша, ніж вона. Сара говорила просто, наче йшлося про щось буденне, стараючись розповісти все якомога швидше. Але ін-

дійський джентльмен, слухаючи її розповідь, чомусь прикривав очі рукою й дивився в килим.

– Я сиділа і думала, що я могла б зробити, – сказала Сара, закінчивши свою розповідь. – Я б так хотіла щось зробити.

– Що саме? – тихо промовив містер Керісфорд. – Принцесо, ти можеш зробити все, що забажаєш.

– Я думала... – завагалася Сара. – Розумієте... от ви казали, що в мене так багато грошей... от я й подумала, чи не можна було б піти до булочниці й попросити її, аби вона, як побачить на сходах голодних дітей чи коли вони заглядатимуть їй у вікна, а надто в негоду, аби вона пускала їх до себе і давала щось поїсти, а рачунки прислала б до мене. Можна таке зробити?

– От завтра вранці й зробимо, – пообіцяв індійський джентльмен.

– Дякую, – сказала Сара. – Розумієте, я знаю, що таке бути голодним, і дуже важко, коли ти навіть не можеш собі *увидити*, що ти не голодний.

– Так-так, моя люба, – сказав індійський джентльмен. – Так, ти, звичайно, маєш рацію. Спробуй це швидше забути. Ходи сюди, сядь коло мене і пригадай, що ти принцеса.

– Так, – усміхнулася Сара. – І я можу роздавати дітям булочки та хліб.

Вона підійшла і сіла на стільці, а індійський джентльмен (йому подобалося, коли Сара часом називала його саме так) поклав її чорну голівку собі на коліна і погладив волосся.

Наступного ранку міс Мінчин, визирнувши у вікно, побачила картину, яка навряд чи їй сподобалася. Карета індійського джентльмена, запряжена високими кіннями, спинилася перед входом до сусіднього будинку, і його власник та дівчинка, загорнута в теплі

дорогі хутра, зійшли по сходах і сіли в карету. Ту дівчинку міс Мінчин знала, мало того, її вигляд повернув жінку до недавнього минулого. Слідом за дівчинкою в хутрах йшла ще одна дівоча постать, також знайома міс Мінчин, що вивело власницю пансіону з рівноваги. То була Беккі, нова Сарина покоївка, яка завжди з радістю супроводжувала юну господиню до карети, несучи покривала та інші речі. Обличчя Беккі помітно порожевіло і стало круглішим.

Згодом карета спинилася перед дверима крамниці, і її пасажери вийшли якраз тої миті, коли булочниця ставила на вітрину тацю з гарячими булочками, які аж пашіли.

Коли Сара зайшла до крамниці, булочниця обернулася, подивилася, хто прийшов, тоді відклала булочки вбік і підійшла до прилавка. Якийсь час вона пильно вдивлялася в Сару, і раптом її добродушне обличчя осяяла усмішка.

– Міс, я знаю напевне, що ми з вами вже стрічались, – сказала вона. – Ви ще...

– Так, – сказала Сара. – Колись ви продали мені шість булочок за чотири пенси, і...

– А п'ять із них ви віддали маленькій жебрачці, – закінчила за неї жінка. – Я завжди пригадую цей випадок. Спершу я вас не впізнала. – Булочниця обернулася до індійського джентльмена і промовила, звертаючись до нього: – Даруйте, сер, але на світі небагато хто так зробіть, зустрівши голодного. Я вже не раз про це думала. Даруйте за сміливість, міс, – звернулася вона до Сари, – але ваше личко вже рум'яніше, і... вигляд у вас кращий, ніж тоді, коли... ви це зробили...

– Так, кращий, дякую, – кивнула Сара. – І набагато веселіший. А знаєте, я прийшла, аби попросити вас про одну послугу.

– Та що ви таке кажете, міс! – аж сплеснула руками булочниця й радо заусміхалася. – Боже милостивий!.. Так, міс, чим могу прислужитися?

І Сара, схилившись над прилавком, розповіла жінці все, що вона думає про свої важкі дні, про голодних безпритульників та про її смачненькі булочки, і виклала свою пропозицію.

Булочниця уважно слухала Сару, не зводячи з неї здивованих очей.

– Боже милостивий! – знову вигукнула вона, вислухавши все. – Робитиму це з великим задоволенням. Я сама жінка-трудівниця, з моїми прибутками не дуже розженешся, а тут куди не кинь, усюди клин. Але, вже не сприйміть за похвальбу, скажу вам, що відтоді я роздала чимало хліба, а все через вас. Які ж бо ви були тоді мокрі, а голодні які – просто страх! – а все одно не пожаліли теплих булочок для неї, ну справжня тобі принцеса!..

При цих словах індійський джентльмен мимохіть усміхнувся. Сара також легенько всміхнулася, пригадавши слова, які вона собі казала, кладучи булочки на коліна голодній та обідраній жебрачці.

– Вона була така голодна, – сказала Сара. – Ще голодніша за мене.

– Та вона просто гинула з голоду, – промовила булочниця. – Потому вона не раз мені розповідала... як сиділа там під дощем, і бідоласі здавалося, що голод, наче вовк, розриває її.

– Скажіть, а ви її після того бачили? – вигукнула Сара. – Чи не знаєте, де вона може бути?

– Чого ж не знати, авжеж знаю! – відповіла булочниця, і її добра усмішка ще більше подобрішала. – Та тут вона, міс, у закомірку, вже десь із місяць у мене живе. Така, знаєте, гарна, слухняна дитина, а як уже

допомагає, що в крамниці, що на кухні, ви навіть не повірите, якщо знаєте, як вона жила раніше.

Вона підійшла до дверей невеличкого закомірку й гукнула дівчинку. За мить та вийшла і разом з булочницею підійшла до прилавка. Це й справді була та сама дівчинка-злидарка, але вже чиста, доглянута. Самим своїм виглядом вона промовляла, що вже давно не знала, що таке голод. Трималася вона нерішуче, але обличчя мала гарне і вже не була тим звірятком, навіть затурканий погляд зник. Вона вмить упізнала Сару, а впізнавши, застигла як укопана і довго не зводила з неї очей, немов не могла надивитися.

– Розумієте, – тлумачила булочниця, – я їй сказала, хай приходить, коли зголодніє, і коли вона приходила, я просила допомогти то там, то тут. Дивлюся, працює дівчинка охоче – сподобалася вона мені!.. Врешті-решт тут вона й оселилася. Тепер живе в мене, допомагає в крамниці. Дівчинка тиха, спокійна і вдячна. Звати її Анна. А яке в неї прізвище, вона й сама не знає.

Кілька хвилин діти стояли, про щось перемовляючись, потім Сара вийняла з муфти руку і через прилавок протягнула дівчинці. Анна взялася за неї, і вони зазирали одна одній у самісінькі очі.

– Яка я рада, – промовила Сара. – І в мене щойно виникла думка. Може, місіс Браун не матиме нічого проти, щоб це ти роздавала дітям булочки і хліб? Думаю, ти залюбки це робитимеш, бо ти також знаєш, що таке голод.

– Так, міс, – кивнула дівчинка.

І Сарі здалося, що Анна, попри всю свою мовчазність, чудово її зрозуміла.

Вона стояла і дивилася, як Сара та індійський джентльмен вийшли з крамниці, сіли в карету, і, коли карета рушила, вона довго дивилася їй услід.

ЗМІСТ

роздл 1. САРА	5
роздл 2. УРОК ФРАНЦУЗЬКОЇ	19
роздл 3. ЕРМЕНГАРДА	26
роздл 4. ЛОТТИ	36
роздл 5. БЕККИ	47
роздл 6. ДІЯМАНТОВІ КОПАЛЬНІ	60
роздл 7. І ЩЕ РАЗ ДІЯМАНТОВІ КОПАЛЬНІ	74
роздл 8. НА ГОРИЩІ	99
роздл 9. МЕЛЬХІСЕДЕК	111
роздл 10. ІНДІЙСЬКИЙ ДЖЕНТЛЬМЕН	126
роздл 11. РАМ-ДАС	140
роздл 12. ПО ТОЙ БІК СТІНИ	152
роздл 13. «А ВОНА Ж ГОЛОДНІША ЗА МЕНЕ...»	162
роздл 14. ЩО ЧУВ І БАЧИВ МЕЛЬХІСЕДЕК	175
роздл 15. ЧАРІВНЕ ПЕРЕТВОРЕННЯ	181
роздл 16. НЕСПОДІВАНА ГОСТЯ	211
роздл 17. «ЦЕ ІНША ДІВЧИНКА!..»	230
роздл 18. «Я ЗАВЖДИ СТАРАЛАСЯ...»	240
роздл 19. АННА	255

ЛІТЕРАТУРНО-ХУДОЖНЄ ВИДАННЯ

Френсіс Годгсон Бернет
МАЛЕНЬКА ПРИНЦЕСА

Відповідальний редактор

Марія Чайка

Технічний редактор

Світлана Клим

Підписано до друку 18.05.11. Формат 84 x 108 1/32.
Папір офс. Офс. друк. Ум.-друк. арк. 13,9.
Ум. фарбовідб. 14,3. Обл.-вид. арк. 10,5.

ТзОВ Видавництво «Свічадо»
Свідоцтво серія ДК № 1651 від 15.01.2004 р.
79008, м. Львів, а/с 808, вул. Винниченка, 22.
Тел.: (032) 235-73-09, факс: (032) 240-35-08
e-mail: post@svichado.com, url: www.svichado.com

Віддруковано з готових діапозитивів
у друкарні ТзОВ «Книгодрук»
вул. Січових Стрільців, 35, с. Кротощин,
Пустомитівський р-н, Львівська обл.

Лондон, кінець XIX століття. Капітан Кру привозить з далекої Індії на навчання свою маленьку дочку Сару. Дівчинку віддають до пансіону, яким керує лиха на вдачу міс Мінчин, що відразу не залюбила нову вихованку. Та завдяки своєму доброму, світлому характеру Сара завойовує прихильність шкільних подруг.

Аж раптом із Індії приходить трагічна звістка про загибель капітана Кру, і Сара стає бідною, самотньою сиротою, яка змушена прислужувати міс Мінчин.

Не впасти у відчай дівчинці допомагає гра у ... принцесу. Свою убогу комірчину Сара подумки перетворює на замок.

І в ньому незабаром починають відбуватися справжнісінькі чудеса!

«Свічадо» пропонує український переклад книжки «Маленька принцеса», яка ось уже понад сто років належить до найпопулярніших у світі книжок для дітей, що щиро зворушують також і дорослих.

ISBN 978-966-395-451-6

9 789663 954516

СВІЧАДО